

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Průběh a dlouhodobé efekty animace jako metody práce s dospívajícími

Progress and long-term effects of the animation as a method of work with adolescents

Bc. Kateřina Burianová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Kohoutek, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (N7506)

Studijní obor: N SPPG (7506T002)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Průběh a dlouhodobé efekty animace jako metody práce s dospívajícími potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením Mgr. Tomáše Kohoutka, Ph.D. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 18. 4. 2019

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování vedoucímu mé práce Mgr. Tomáši Kohoutkovi, PhD. za dlouhodobé metodické vedení, podporu, ochotu a trpělivost. Významné díky patří také mým respondentům nejen za jejich důvěru a mé rodině za podporu při studiu.

ABSTRAKT

Diplomová práce „Průběh a dlouhodobé efekty animace jako metody práce s dospívajícími“ se zabývá otázkami metod práce s ohroženou mládeží v terénu a v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Představuje reflexi rozvoje metodiky práce konkrétní organizace na sídlišti Vltava v Českých Budějovicích v perspektivě šesti let, kdy zde s přestávkou působila i autorka. Tato časová perspektiva umožňuje přispět k posouzení, zda a nakolik se zvolený přístup jeví jako efektivní. Především totiž umožňuje sledovat vývoj životních cest klientů během citlivého období od dospívání na práh dospělosti. Potenciál animace oproti jiným systémům provázení a prevence může spočívat v důrazu na aktivizaci, respektu k životním situacím a potřebám klientů, které jsou do značné míry vývojové, ale v konkrétních individuálních případech i v životě skupin odráží i sociální a psychologické deficity. Fenomenologicky a etnograficky zaměřený výzkum navazuje na předchozí autorskou kvalifikační práci a sleduje vývoj komunity klientů nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v souvislosti s podněty pracovníků i se spontánními životními událostmi. Je doplněn rovněž trojicí individuálních případových studií, které ilustrují úspěšné i méně úspěšné působení. V souvislosti se změnami přístupu, způsobenými vnějšími okolnostmi, umožňuje také reflektovat rozdílné možnosti terénní práce a práce v rámci klubu jako kontaktního centra.

KLÍČOVÁ SLOVA

Animace, adolescence, rizikové chování, potřeby, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, Salesiánské středisko

ABSTRACT

Diploma thesis „The course and long-term effects of animation as a method of working with adolescents“ deals with the methods of working with endangered youth in the field and in the low-threshold facility for children and youth. It represents the reflection of the development of the methodology of the work of a particular organization in the Vltava housing estate in České Budějovice in the perspective of six years, when the author also worked here with a break. This time perspective makes it possible to help assess whether and to what extent the chosen approach appears to be effective. Above all, it allows to monitor the development of clients' life paths during a sensitive period from adolescence to adulthood. The potential of animation over other guiding and prevention systems can be to focus on activation, respect for life situations and the needs of clients, which are largely developmental, but also reflects social and psychological deficits in specific individual cases as well as in group life. Phenomenologically and ethnographically oriented research follows the previous author's qualification work and monitors the development of the contact center client community in the context of workers' suggestions and spontaneous life events. It is also complemented by a trio of individual case studies that illustrate both successful and less successful operations. In connection with the changes in attitude caused by external circumstances, it also allows to reflect the different possibilities of field work and work within the club as a contact center.

KEYWORDS

Animation, adolescence, risk behavior, needs, low-threshold facility for children and youth, Salesian center

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	7
Úvod.....	8
1 Teoretická východiska práce	9
1.1 Animace	9
1.1.1 Historie animace a její pojmání v různých zemích.....	10
1.1.2 Formy animace	12
1.1.3 Role animátora.....	15
1.2 Období dospívání.....	18
1.2.1 Vývojové změny v období dospívání	18
1.2.2 Rizikové chování	24
1.2.3 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a kontaktní práce	29
1.3 Potřeby	34
1.3.1 Základní vývojové potřeby podle Alberta Pessa a Diany Boyden-Pesso	36
1.3.2 Deficit naplňování základních potřeb	39
2 Empirická část.....	44
2.1 Vymezení cíle a formulace výzkumných otázek.....	44
2.1.1 Cíl	44
2.1.2 Výzkumné otázky	45
2.2 Metodika	45
2.2.1 Cílová skupina	45
2.2.2 Sběr dat	46
2.2.3 Metoda záznamu a analýza dat.....	48
2.3 Výsledky výzkumu	49
2.3.1 Lokalita: charakteristika prostředí	49

2.3.2	Cílová skupina	52
2.3.3	Práce se skupinou	55
2.3.4	Práce s jednotlivcem	66
2.3.5	Reflexe vlastního působení	76
3	Diskuze	79
	Závěr	85
	Seznam použitých informačních zdrojů	86
	Seznam příloh	92

Seznam použitých zkratk

SaSM-DDM ČB	Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Úvod

Možnosti a podoby metody animace objevuji díky své činnosti v Salesiánském středisku mládeže – domu dětí a mládeže v Českých Budějovicích, kde jsem nejprve působila jako dlouholetý dobrovolník a následně zde našla své pracovní uplatnění. Tato metoda mě zaujala pro svůj charakteristický přístup k mladým lidem – otevřenost k jejich světu, vnímání dobra v každém z nich, jejich aktivizace a nedirektivní doprovázení na jejich cestě k dospělosti.

Před šesti lety jsem se jí rozhodla aplikovat v rámci terénní práce s ohroženou mládeží, o jejíž výsledcích pojednává má předešlá kvalifikační práce. Předkládaná diplomová práce na ni plynule navazuje a shrnuje mé dlouholeté zkušenosti s prací s cílovou skupinou, kterou doprovázím a současně pozoruji její vývoj. Vzhledem k tomu, že animaci uplatňuji v prostředí nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, přirozeně ji propojuji s metodou kontaktní práce, která se v tomto typu center běžně uplatňuje.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit možnosti kontaktní práce a pedagogického provázení zaměřeného na potřeby dospívajících. Cílovou skupinou výzkumného šetření byla doprovázená skupina dospívajících, trávící svůj volný čas v ulicích sídliště Vltava v Českých Budějovicích.

Teoretická část diplomové práce sestává ze tří kapitol. První z nich představuje metodu animace, její historické kořeny, různé formy jejího pojmání a také roli animátora při práci se skupinou. Druhá kapitola se věnuje období dospívání a změn v něm probíhajícím. Popisuje také rizikové chování dospívajících a nízkoprahovým zařízením a metodě kontaktní práce.

Empirická část prezentuje průběh a výsledky dlouholetého kvalitativního výzkumného šetření. Výsledky jsou zde prezentovány prostřednictvím popisu průběhu práce se skupinou a reprezentací tří vybraných případových studií. V diskuzi jsou zodpovězeny tyto tři výzkumné otázky: Jaké potřeby projevují členové cílové skupiny? Dochází u klientů, s nimiž se pracuje formou animace, ke změnám ve struktuře potřeb? Které faktory provázení formou animace lze považovat za podstatné pro motivaci a rozvoj struktury potřeb a hodnot klientů?

1 Teoretická východiska práce

První část diplomové práce uvádí teoretický podklad pro navazující část empirickou. V následujících kapitolách je uvedena historie a charakteristika animace, která je základní inspirací této práce. Dále se tato část věnuje období dospívání, ve snaze popsat svět osob, které jím procházejí. Zaměřuje se také na možná rizika tohoto období a v našem prostředí uplatňovaný koncept práce s rizikovými mladými lidmi, kontaktní práci a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kde se kontaktní práce odehrává. Poslední kapitola obsahuje poznatky o potřebách, které jsou klíčové pro následující výzkumné šetření.

1.1 Animace

Pojmem animace se v českém prostředí nejčastěji rozumí výchovná metoda s dospívajícími založená především na „*nedirektivních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii, přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace.*“ (Průcha, 2013, s. 18) Je spojena zejména se salesiánskými středisky mládeže, která ve své práci navazují na působení italského katolického kněze Dona Bosca žijícího v devatenáctém století. Bosco se věnoval mladým chlapcům z okraje společnosti. Salesiánské výchovné prostředí lze charakterizovat výrokem Filipa Neriho: „*Běhejte a skákejte podle libosti, jen když nebudete hřešit.*“ Ten odkazuje jednak na nedirektivnost, ale zároveň obsahuje jistou nepředvídatelnost situací, ke které lze přistupovat otevřeně. Přičemž je důležité umět ony nepředvídatelné prvky zachytit a následně je pro práci s mladým člověkem použít (Bosco, Nanni, 2006, s. 186). Ovšem pojmání obsahu animace, jako metody práce s mladými lidmi, se může různit. Tato kapitola ve stručnosti představuje hlavní proudy možnosti pohledu na animaci.

Z pohledu etymologie pochází slovo *animace* z latinského slova *anime*, tedy duše. Proto lze animaci pojímat jako *oduševňování*, nebo také *oživení*, *probouzení nadšení* či *naplnění životem/duchem* (Opaschowski, 1979, dle Kaplánek, 2013, s. 13). Pro animaci však nenalezneme jednotnou definici, což vychází ze skutečnosti existence více druhů a forem animace. Je tedy potřebné rozhlédnout se do jiných zemí, zabývat se její historií a popisem

jejích hlavních proudů, které se od sebe liší důrazem na určité aspekty práce, zaměřením na rozdílné cílové skupiny i vytčeným cílem.

1.1.1 Historie animace a její pojmání v různých zemích

Počátky animace jsou ještě vzdálenější, než může z analýzy historických zdrojů vyplývat. Fenomén animace se patrně objevuje již s počátkem lidské společnosti, přesto že se takto ještě nepojmenovává. V každém lidském společenství totiž byly přítomny činnosti, při kterých bylo potřebné lidem usnadňovat komunikaci a pomoci s participací na kulturním a společenském životě, a toto zastával právě animátor (Opaschowski, 1979, dle Kaplánek, 2013, s. 15).

I když se názory odborníků na vznik moderní animace různí, za její kolébku je považována Francie. Zde vzniká na přelomu 19. a 20. století v prostředí necírkevních dobročinných organizací, které zakládají tzv. kulturní domy. Zpočátku je postavena na velkých ideologiích (Velká francouzská revoluce) a zaměřuje se na osvětovou výchovu lidových vrstev a popularizaci kultury. Po druhé světové válce následoval vznik Domů mládeže a kultury, kde se cíl animace posouvá k osobnostnímu rozvoji účastníků, který má být předpokladem pro jejich aktivitu a zodpovědné občanství. V 70. letech 20. století ustupuje ideologické založení, animace se systematizuje a pozornost se věnuje reálným funkcím animace (adaptační, integrační, sociálně regulační). Po dalším desetiletí dochází k profesionalizaci animace a původní koncept emancipace lidových vrstev nahrazuje „konzumní“ model. Animátoři se profilují jako jedna z profesí a vytvářejí programy pro lidi, naopak od původního motivování lidí pro vlastní aktivitu. Na úkor dřívějšího cíle sjednocovat lidi a vytvářet interpersonální vztahy se zaměřuje na měřitelné výsledky. S přelomem 20. a 21. století přichází také vliv ekonomického uvažování, které vystřídalo státní ideologie v řízení sociální politiky. Francouzská animace je založená na konceptu sociálně-kulturní animace. Z Francie se animace šíří i do ostatních západoevropských zemí během 60. a 70. let 20. století. Významně tomu přispívá Rada Evropy, která v 70. letech začíná animaci podporovat v roce 1978 zveřejňuje její definici a doporučuje její rozvoj. (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011; Kaplánek, 2011).

V Itálii je animace spojována se školstvím. V 60. letech 20. století se rozvíjí prostřednictvím školních projektů zaměřených na kreativitu žáků. Současně se animace začíná používat v dělnickém prostředí a koncem 60. let se animace přesouvá ze škol do sociální oblasti. V současnosti je v některých oblastech Itálie profese animátora řazena mezi sociální služby. Důležitou osobností pro animaci v Itálii je psycholog a pedagog Mario Pollo, který na základě spojení inspirace francouzskou animací a salesiánské výchovné metody vytvořil vlastní směr, kulturní animaci (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011).

Pro Německo je v tomto tématu důležitou osobností pedagog Horst W. Opaschowski, který se v 70. letech 20. století pokusil převést principy sociálně-kulturní animace do pedagogiky volného času, čímž vytvořil animaci volnočasové kultury.

Ve Velké Británii je animace vnímána jako metoda práce, která poskytuje seberealizaci a sebevyjádření a uvědomění vlastní sociální příslušnosti. Překrývá se zde s koncepcí *informal education*, jejíž principy jsou velmi podobné obecným charakteristikám animace. *Informal education* se rozvíjí v 60. letech 20. století v práci s mládeží, a to v klubech i mobilní práci. Informální pedagogové povzbuzují mladé lidi k učení se ze svých životních zkušeností, založeném na jejich reflexi. Tomuto konceptu se věnují především autoři Jeffs a Smith (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011; Macků, 2011).

Do České republiky a na Slovensko pojem animace proniká až po roce 1989 a objevuje se ve dvou oblastech, v pedagogice a katolickém prostředí. V pedagogické literatuře vychází pojem animace z konceptu sociálně-kulturní animace a je chápána pouze jako dílčí metoda pedagogiky volného času. Poprvé ji přináší Mojmir Vážanský¹. Významným autorem je Břetislav Hofbauer, který animaci pozvedává z výchovné metody na postoj k člověku a životu ve společnosti. Do českého prostředí přináší myšlenky francouzských autorů, přičemž se neomezuje na přejímání sociálně-kulturní animace, ale obohacuje ji o vlastní pojetí pedagogiky volného času. Obdobně s animací nakládá i Jiřina Pávková, která zavádí pojem výchovná animace. Animátor by podle ní měl mladým lidem nabízet konstruktivní aktivity, což by mělo sloužit jako eliminace jejich protispolečenského

---

¹ VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

jednání. Samostatnou cestu si animace nachází také do katolického prostředí. V něm se, stejně jako v italském katolickém prostředí, nahradilo slovo vést slovem animovat. Vztahuje se k aktivitám, které nejsou přímo vedeny, ale jsou do nich vnášeny podněty a probouzení nadšení. Salesián Michael Martínek přináší animační přístup do pastorační práce mládeže. Animaci pojímal jako výchovný přístup založený na osobním vztahu vychovatele a mladého člověka, který je prostředkem k formaci mladého člověka k osobní zralosti. Současným významným autorem je salesián Michal Kaplánek, který se animaci intenzivně věnuje a přináší ji do české literatury. Ve svých článcích a knihách charakterizuje různé modely animace a přináší tak ucelené informace. Na Slovensku se animaci věnují především salesiáni, kteří zde konají školení animátorů (Škola animácie) zaměřené na osobnostní rozvoj a pastorační práci mládeže. V Čechách i na Slovensku se uplatňuje také muzejní a galerijní animace zaměřující se na zprostředkování výtvarného umění prostřednictvím vlastní aktivity a zážitku návštěvníků. S pojmem animace se hojně setkáváme také v oblasti cestovního ruchu. (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011, 2014).

1.1.2 Formy animace

Sociálně-kulturní animace

Jak již bylo zmíněno, sociálně-kulturní animace má své kořeny ve Francii. Zde vzniká na podkladu činnosti ideově zaměřených osvětových hnutí, která měla původně za cíl kulturní „povznesení lidových vrstev“. Dále se však rozvíjí a postupně se její cíl mění. Je zaměřena na práci se skupinami dospělých lidí, komunitami, které chce aktivizovat a dosáhnout jejich participace na dění v okolní společnosti. Prostředníkem je vytváření podmínek pro reflexi vlastní situace skupin i jejich jednotlivých členů, která vede k uvědomění svých potřeb a schopností. Tyto schopnosti by měly být posilovány a rozvíjeny, tak aby bylo možné rozvíjet komunikaci a spolupráci mezi jednotlivci a posílit komunitu jako celek. Takto podpořená komunita se může lépe vyrovnávat se změnami sociálního prostředí, a navíc má sílu se aktivně účastnit a potažmo i měnit sociální, kulturní a politický život společnosti v níž žije, k čemuž je animátorem vedena (Kaplánek, 2011; Zbudilová, 2017). Sociálně-kulturní animace je úzce spojena se sociální prací. Když se během 70. let 20. století rozšiřovala mimo Francii, v některých zemích se stávala odpovědí na hledání

nových směrů v sociální práci, kterému předcházely společenské změny v 60. letech. Například ve Švýcarsku, Belgii a Itálii si našla v sociální práci své místo a dodnes je v těchto zemích animátor řazen mezi sociální pracovníky. V české sociální práci se animace používá zejména v práci se seniory a lidmi s omezením, kde má za cíl zlepšení kvality jejich života a podporu jeho smyslu. Avšak právě sociálně-kulturní animace má velký potenciál stát se metodou komunitní práce a obohatit ji tak. V základu lze vycházet z toho, že osobnost animátora i komunitního pracovníka je v práci s lidmi klíčovou. Mohlo by dojít k rozšíření kompetencí komunitního pracovníka s inspirací v animátorovi, tedy větší důraz na kreativnost, osobní nasazení, mediaci a povzbuzování lidí (Kaplánek, 2011; Dudová, 2018).

Kulturní animace

Autor pojetí kulturní animace Mario Pollo reagoval na tehdejší společenskou situaci (60. léta 20. století), kdy se mladé lidi přestávají zajímat o institucionalizované spolky a vytvářejí vlastní skupiny (subkultury) vzdalující se světu předešlých generací. Hledal způsob, jak se těmto mladým lidem přiblížit a našel ho v animaci. Měl zkušenost s francouzskou sociálně-kulturní animací, u které mu ale nevyhovovalo zaměření na pouhé prosazování vlastních práv a postrádal zde výchovný prvek. Nechal se tak inspirovat také salesiánskou výchovnou metodou a ve spolupráci se salesiánem Riccardem Tonellim zpracovali koncept kulturní animace. Pollo vycházel z myšlení židovských a křesťanských filosofů a psychologů a přednost animace viděl v setrvání a rozvoji tradičních hodnot. Proto spatřuje cíl výchovy v enkulturaci, zapojení mladých lidí do kultury společnosti a svobodné přijímání a zvnitřňování jejích hodnot. Animaci definuje jako „*způsob života a postoj vedený láskou k životu.*“ Láska k životu podle něj znamená „*víru v možnost rozvoje každého jedince i společnosti jako celku*“ (Pollo, 2002, dle Kaplánek, 2013, s. 37-38). Stanovil čtyři výchovné pilíře, jejichž rozvojem se animace realizuje v praxi. První dva kladou nárok na osobnostní vyzrálост animátora a další dva na jeho odbornost. Prvním pilířem je *zralé přijetí světa mládeže*. Animátor musí být vyrovnaným člověkem, který chápe svou roli v procesu enkulturace. Druhý pilíř *utváření výchovného vztahu mezi vychovatelem a skupinou* v sobě nese vztahové a komunikační dovednosti animátora, který vidí v každém člověku dobré jádro a pomáhá ho rozvíjet. Protože animátor nerozvíjí pouze jedince, ale celou skupinu, je třetím pilířem *rozvoj skupiny jako výchovného prostředí*. Měl by totiž do jejího vývoje

zasahovat tak, aby se stala pozitivně formujícím prostředím. K tomu všemu musí být dobrým pozorovatelem a na základě situace skupiny výchovný proces plánovat, k čemuž odkazuje poslední pilíř *empiricko-kritický model plánování* (Dudová, Kaplánek, Macků, 2014; 2011; Kaplánek 2013).

Animace volnočasové kultury

Jak ji bylo zmíněno, autorem animace volnočasové kultury je německý pedagog Horst W. Opaschowski. Inspiroval se sociálně-kulturní animací, jejíchž principy se snažil implementovat do pedagogiky volného času. Animaci tak řadí mezi metody pedagogiky volného času. I tak ale vidí animaci ve světle jejího francouzského původu, jako kulturní práci s lidovými vrstvami, ale dává ji nový cíl. Podle něj má sloužit k rozvíjení volnočasové kultury a jejím cílem je zralý způsob využívání volného času, tedy volnočasová kompetence. Animaci definuje jako: „*Nedirektivní motivace, podněcování a podpora, která umožňuje aktivitu, uvolňuje kreativitu, podporuje vytvoření skupiny a usnadňuje účast na kulturním životě.*“ (Opaschowski, 1979, dle Kaplánek, 2013, s. 31) Animaci navíc spojuje s otevřenou prací s mládeží a stanovuje jejích devět principů: *dostupnost* (místní i lidská), *přitažlivost* (prostředí, nabídky, osob), *nenucenost* (vytvoření domácí atmosféry bez soupeření a tlaku), *možnost výběru* (existence rozmanité nabídky), *otevřenost* (účastník si sám vybírá a rozhoduje čemu se bude věnovat), *možnost svobodného rozhodnutí* (účastník se rozhoduje na základě vlastního názoru), *možnost být iniciativní* (vlastní aktivita účastníků a podpora jejich participace), *samostatné rozvržení času a dobrovolnost*. Jeho propojení animace s pedagogikou volného času mělo své odpůrce především v řadách zastánců sociálně-kulturní animace. Animaci volnočasové kultury se mu nepodařilo zakotvit a nestala se dlouhodobě užívanou. (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011; Kaplánek, 2013)

Informal education

Informal education je koncept práce s mládeží pocházející z Velké Británie. Zatímco v české pedagogické literatuře je informální edukace, jedna ze tří forem edukace², vnímána jako probíhající mimo školní prostředí, ve Velké Británii představuje komplexní způsob práce mající vlastní metodické zásady (Dudová, Kaplánek, Macků, 2011; Kaplánek, 2013).

---

² Formální – získání kvalifikace ve škole, neformální – zájmové vzdělávání, informální – probíhá mimo školní prostředí. (Kaplánek, 2013, s. 34)

Pojem užila poprvé J. M. Brewová v publikaci *Informal education* (1946, dle Kaplánek, 2013), kde *informal education* charakterizovala jako rozvoj mimoškolních edukačních příležitostí. Kaplánek (2013) navrhuje tento pojem opsat například jako „animace výchovného doprovázení“. Současnému pojetí *informal education* se věnují autoři Tony Jeffs a Mark K. Smith (1997, 2005, 2011), kteří ji popisují jako spontánní proces pomoci lidem učit se, uskutečňující se prostřednictvím rozhovorů a rozšiřováním zkušeností. *Informal education* je podle nich nepředvídatelná a spontánní, protože informální pedagogové (animátoři) nemají předem stanovenou osnovu či kurikulum. Ve své práci se řídí rozhovorem, spolubytím a sdílením života mladých lidí. Vytvářejí uvolněnou atmosféru a v rozhovorech naslouchají, což vytváří prostor pro vyjádření myšlenky a sdílení problémů bez obav. To, že nechávají rozhovory a situace přirozeně plynout jim dává možnost dostat se ke skutečně důležitým pocitům a problémům. Podstatné je umět zachytit okamžik, kdy je vhodné něco říct či udělat pro prohloubení myšlení mladých lidí, uchopení jejich pocitů, vyzdvižení důležitého tématu či rozvíjení jejich zkušeností, ze kterých se mohou učit. *Informal education* vede k lepší komunikaci, spolupráci a demokracii a jejím cílem je kultivace vztahů a komunit, ve kterých mohou být lidé šťastní a naplnění. Macků (2011) uvádí, že v České republice se takový způsob práce s mládeží uplatňuje v klubech některých středisek volného času (např. salesiánská střediska mládeže) či v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Z toho plyne, že *informal education* se nachází na hranici mezi výchovou a sociální prací. Avšak ve Velké Británii tato hranice oproti České republice neexistuje. Macků (2011) vidí *informal education* spíše jako formou výchovy a vzdělávání, protože cílem pracovníka v tomto modelu je zájem mladého člověka o sebevzdělávání.

1.1.3 Role animátora

Nejen pojetí animace, ale také užívání a obsah slova animátor se různí. Může záviset na jazykovém a kulturním kontextu a s tím spjatá i určitá forma animace, v každé z nich je obsah pojmu animátor odlišná (může být). Například v Německu se ve spojitosti s jistou neúspěšností konceptu animace neuchytil ani pojem animátor, který je zde vnímán jako bavič, který se snaží dosáhnout uvolnění atmosféry, aniž by jeho činnost obsahovala výchovný aspekt. V Itálii je naopak díky rozšíření animace slovo animátor používáno často.

Většinou je jako animátor vnímán kdokoli, kdo stmeluje skupinu a vnáší do ní nápady; tento pojem zakořenil v prostředí katolické církve. I u nás a na Slovensku se animátoři poji především v církevním prostředí a jejich činnost ani nemusí mít nic společného s animací, protože označuje osobu, která vede aktivity nebo přímo vedoucího skupiny (Kaplánek, 2013).

S přihlédnutím k historickým vývojovým proměnám animace je možno říct, že v době rozkvětu animace (v 60. a počátkem 70. let 20. století) byl animátor nadšenec orientovaný na rozvoj osobnosti a svobody členů skupiny. Objevoval skrytý potenciál jednotlivců i skupin a podněcoval jejich vlastní aktivitu a uplatňování dovedností. Postupně se ale stal profesionálem, který skupiny spíše zapojoval do již vytvořených projektů. Jak bylo již uvedeno, v některých zemích se stal profesí v sociální oblasti (komunitní práce), kde se z původního sjednocování lidí přešlo k měření úspěšnosti projektů (Kaplánek, 2013).

Při prostudování jednotlivých forem animace je možné vidět různé pohledy na obsah pojmu animátor. Například v **sociálně-kulturní animaci**, která má nejbliže k sociální práci má animátor tři role: návrhář (*concepteur*) – na základě analýzy situace skupiny vytváří koncept práce s ní, který má jasný cíl a měl by napomoci změně; prostředník (*mediateur*) – podporuje informovanost, kreativitu, komunikaci a porozumění mezi jednotlivci ve skupině a skupinou a její okolí; organizátor (*organisateur*) – strategicky i operačně plánuje, zjišťuje finanční prostředky a koordinuje práci týmu specialistů a dobrovolníků (Kaplánek, 2013, s. 17). V rámci **kulturní animace** popisují Dudová, Kaplánek a Macků (2014) animátora jako toho, kdo skupinu během doprovázení usměrňuje a zároveň podněcuje, je důvěryhodný, vyznává tradiční hodnoty, je vzorem, nabízí své myšlenky, které ale nevnucuje, nesmí manipulovat a mít mocenský přístup. Javier Prieto (1996, dle Dudová, Kaplánek, Macků, 2014, s. 64) uvádí také základní postoje animátora: *důvěra v člověka* (mladým lidem pomáhá objevovat a rozvíjet jejich vnitřní dobro s cílem víry ve vlastní schopnosti), *osvobozující síla výchovné lásky* (mladý člověk ji potřebuje zažít pro rozvoj dobra), *sdílení lásky k životu* (ukazuje jim, pro co mohou žít a že život lze vnímat jako dar), *služba druhému* (vede je k ní), *protagonismus ve výchově* (učí mladé lidi se prosadit, čemuž předchází pomoc s nalézáním sebe sama a učení se jít vlastní cestou). Díky těmto postojům animátor přijímá každého člověka takového, jaký je a prostřednictvím vlastního příkladu s nimi sdílí svoje postoje.

Jeffs a Smith (1997, 2005, 2011) vymezují hodnoty, které vyznávají informální pedagogové (animátoři) v konceptu **informal education**: pracovat pro blaho všech, respektovat jedinečnou hodnotu a důstojnost každé lidské bytosti, dialog, rovnost a spravedlnost, demokracie a aktivní zapojení lidí do otázek ovlivňujících jejich život.

Tato různá pojmání však lze shrnout tak, že animátor pomáhá objevovat a rozvíjet skrytý potenciál jednotlivců i skupin, který podporuje a potažmo i usměrňuje (ve výchovné animaci) a skrze tuto svou činnost oživuje (Kaplánek, 2013).

Kaplánek (2013, s. 66-67) po shrnutí pojetí výchovné animace (kulturní animace, animace volnočasové kultury, informal education) uvádí tyto základní prvky:

- animátor bezpodmínečně přijímá mladého člověka, což je chápáno jako jeho hluboké poznání vedoucí k objevení jeho originality;
- na mladého člověka klade opodstatněné požadavky vedoucí k růstu či změně osobnosti mladého člověka;
- animátor věří v pozitivní potenciál každého člověka (pokud by toto postrádal, nemohl by pracovat s problémovými jedinci);
- pomáhá lidem ve schopnosti měnit své okolní prostředí, být zodpovědný a řešit konflikty;
- animátor se zajímá o zájmy mladých lidí;
- jeho postoj k mladým lidem má charakter doprovázení, nikoli vůdcovství;
- animátor respektuje svobodu mladého člověka;
- animátor vnímá, že jeho vztah s mladými lidmi je vzájemný (i on z tohoto partnerského vztahu čerpá).

Z uvedených prvků lze shrnout, že animátor přistupuje k lidem s „otevřenou náručí“, srdcem i myslí. Má o ně přirozený zájem, umí nahlédnout do jejich nitra a vidět v něm pozitivní potenciál, který jim během doprovázení pomáhá rozvíjet.

Animaci lze vnímat nejen jako metodu práce s mladými lidmi, ale především jako způsob přístupu k nim. Animace má bohaté a různorodé kořeny, na základě kterých se může uplatnit jak v poli pedagogiky, tak i sociální práce či přirozeně propojovat obojí. Ke svým

cílovým skupinám přistupuje bez předsudků a předpochození, a jejím záměrem je vidět, uchopit, zvědomit a napomáhat k rozvoji pozitivního potenciálu skupin i jednotlivců. To vše se děje v duchu pochopení, respektu, partnerství a spolubytí na úkor direktivního vedení a moci.

1.2 Období dospívání

Období dospívání je důležitým mezníkem v životě každého jedince, který v tomto čase již není dítětem, a přesto ještě není dospělým. Dospívající již prošel mnoha vývojovými úkoly, je vybaven specifickými zkušenostmi a dovednostmi, a přitom ho čeká ještě množství změn a důležitých kroků během jeho cesty ke kýžené dospělosti. Pojmy vztahující se k definování období dospívání jsou v tuzemské literatuře uváděny s rozdíly. Vágnerová (2012) používá pro celé období dospívání termín adolescence, kterou dále dělí na ranou adolescenci neboli pubescenci, a pozdní adolescenci. Macek (2003) celé toto období nazývá adolescencí a dělí ji na tři fáze: časnou, střední a pozdní. Říčan (2006) uvádí období pubescence a následné období adolescence. Časově se období dospívání příkládá druhé dekádě života člověka, tedy přibližně od deseti do dvaceti let věku (Macek, 2003; Vágnerová, 2012), někteří autoři uvádějí i drobně odlišné datování.³ Vedle věkového vymezení lze dospívání definovat podle faktoru fyzického, sociálního a kognitivního vývoje, například jako období mezi počátkem biologických změn a dosažením ekonomické nezávislosti (Americká psychologická asociace, 2002).

1.2.1 Vývojové změny v období dospívání

Somatický vývoj

Během dospívání prochází každý jedinec řadou významných vývojových změn. Ty, které mohou být nejpatrnějšími, jsou změny na úrovni těla. Dětské tělo se postupně mění

---

³ Srov. Thorová (2015) adolescenci vymezuje jako čas mezi 12./13. až 19. rokem věku. Říčan (2006) uvádí 11. – 20.-22. rok věku.

v tělo dospělého člověka. Celý tento proces je řízen hormony, jejichž hladiny se mění ještě před nastáním fyzických změn. Vágnerová (2012) uvádí dva až tři roky před změnami, Macek (2003) datuje počátek tohoto procesu dokonce již do prenatálního období s tím, že k výraznému zvýšení hormonální hladiny dochází okolo osmého roku věku. Na počátku dospívání se objevuje tzv. spurt, neboli zrychlený tělesný růst. Dospívající tak postupně naroste přibližně až o pětinu své celkové výšky. Dívky začínají růst dříve než chlapci, a naopak růst chlapců je ukončen v pozdějším věku, než je tomu u dívek (Macek, 2003; Thorová, 2015). Říčan (2006, s. 171) popisuje psychologický důsledek růstové progresy „*patnáctiletý už nevzhlíží k dospělému, je s ním doslova na stejné úrovni*“. Zároveň se objevují sekundární pohlavní znaky, jako je růst ochlupení, u dívek růst prsou a proměna varlat a penisu chlapců, u kterých navíc nastává tzv. mutace, proměna hlasu. V této oblasti je významnou událostí počátek menstruace dívek a první ejakulace chlapců (Thorová, 2015). V souvislosti s dospíváním se také hovoří o sekulární akceleraci, tedy urychleném nástupu dospívání a rychlejším procesu vývoje, především tělesného. Je způsobena zlepšením životních podmínek, jako je strava, hygiena, nižší výskyt nemocí a celkově lepší sociokulturní úroveň. Vyšší úroveň tělesné vyspělosti a zároveň nižší úroveň vyspělosti psychické a sociální představuje pro dospívající potenciálně náročné úkoly, jako je vypořádání se s nedostatečnou sebekontrolou na úkor pohlavního dospění a pudových tendencí, nebo situace spojené se sociální nezralostí (Langmeier, Krejčířová, 1998; Macek, 2003).

Psychický vývoj

Myšlení dospívajícího se vyznačuje posunem v poznávání světa. V předešlém období bral skutečnosti, tak jak mu byly předkládány, nyní se však jeho myšlení stává nezávislým na konkrétní realitě, což je označováno jako formální logické operace. Díky tomu může uvažovat hypoteticky, tedy nad tím „co by bylo, kdyby“ i nad tím, co je zcela nepravděpodobné. Abstraktní uvažování umožňuje přemýšlení o tom, jaký by svět mohl být, jednoduše o čemkoliv. Dospívající formuluje a následně upravuje své vlastní hypotézy a je schopen uvažovat o minulosti, nad příčinami událostí, i budoucnosti. Objevuje se vědecké myšlení – přemýšlí o svém myšlení a metakognice, je schopen si uvědomit různé strategie řešení problémů. Díky těmto posunům v myšlení se objevuje filozofování. Dospívající

pochybuje a odmítá předkládané absolutní pravdy i hodnoty a zaujímá k nim kritický postoj, čímž si procvičuje své schopnosti a vyjadřuje své argumenty. Vlastní úvahy může považovat za výjimečné, aby byl následně konfrontován se zjištěním, že tomu tak není a mohl díky tomu čelit vnitřní nejistotě (Říčan, 2006; Thorová, 2015; Vágnerová, 2012). Nový způsob myšlení má vliv i na jeho psychické potřeby. Úvahy o budoucnosti a jejich různorodých variantách mohou také narušit pocit jistoty a bezpečí. S nimi ale naopak narůstá potřeba seberealizace, protože si je vědom svých možných budoucích perspektiv, do kterých je možné přenést i uspokojení v podobě pozdějších výkonových výsledků. Takové odkládání se stává jednou z jeho obraných strategií. Díky uvažování nad tím, co bude, se stává důležitou také potřeba otevřené budoucnosti (Vágnerová, 2012).

V důsledku hormonálních a jiných změn nastávají převraty i v citovém a emočním prožívání, které je charakterizováno jako nestabilní, intenzivní a krátkodobé, čímž se stává nepředvídatelným. Dospívající se tak může projevat jako přecitlivělý, náladový, labilní, impulsivní a zároveň nedostatečně schopný sebeovládání. Nemusí tomu tak být vždy, vliv mají také předešlá přítomnost emoční lability, individuální typologické rozdíly mezi jedinci a v neposlední řadě i výchovný styl rodičů. Výzkumy ukazují existenci většího podílu dospívajících bez výrazných potíží. I přesto mohou být, v důsledku emoční rozkolísanosti a méně rozvinuté seberegulace, náchylnější k rizikovému chování a psychopatologii. Možný je například výskyt užívání, zneužívání i závislost na návykových látkách. Nadměrné požívání alkoholu, užívání marihuany a jiných látek zvyšují přítomnost životních potíží (v oblasti zdraví, vztahů a emocí) a souvisí s fungováním jedince v dospělosti (zaměstnání, psychické poruchy, delikvence). Koncem období dospívání se vše stabilizuje a přichází „období vystřízlivění“ vyvolané konfrontací vlastních představ a vysněných ideálů s realitou a naznačující příchod dospělosti (Macek, 2003; Thorová, 2015; Vágnerová, 2012).

Sociální vývoj

Jako jeden z hlavních vývojových úkolů dospívání je uváděna emancipace od závislosti na rodině. Ta představuje zdroj jistoty a bezpečí, odpoutání se od ní tedy není snadné, avšak potřebné pro samostatný život. Děje se prostřednictvím změn ve vztahu k rodičům, dospívající by měl přejít od dětské citové závislosti na rodičích k vyrovnanému vztahu s nimi. Proces emancipace nemusí vždy probíhat snadno, ale pomocí revolty, díky

keré je dospívání někdy nazýváno jako „období druhého vzdoru“. Výsledná úroveň samostatnosti závisí mimo jiné i na výchovném stylu rodičů. Děti autoritativních rodičů bývají nezávislé a kooperativní, kdežto děti autoritářských rodičů mají sklon být sobecké, závislé a vyhledávají ochranu dospělých. Jako důsledek nenaplněné potřeby emancipace lze pokládat předčasný odchod z rodiny a následné nezralé pojetí rolí v partnerském vztahu, kdy se neliší jeho očekávání od svého protějšku s těmi od rodičů. Nebo naopak setrvávání v rodině a roli dítěte, či v případě soužití s jedním z rodičů postupné přestoupení z role dítěte do role partnera svého vlastního rodiče. Nemění se pouze vztahy k rodičům, ale také vztahy k učitelům, na které dospívající nahlíží obdobně nově, kriticky a odmítá jejich formální autoritu. Na významu nabývají vztahy s vrstevníky a vytváření vrstevnických skupin, kterým se podrobněji věnuje následující podkapitola. Dospívání je také obdobím hledání sebe samého a svých nových rolí ve společnosti. Mění se jeho sociální postavení, ukončuje povinnou školní docházku a většinou se v této době také rozhoduje o svém budoucím povolání. Nově si klade otázky smyslu svého života a přemýšlí o tom, jak ho vidí a hodnotí druzí (Vágnerová, 2012; Langmeier, Krejčířová, 1998; Jedlička et al., 2015).

Mezi dospívajícím kladené otázky patří i ty týkající se spravedlnosti, viny, správnosti postojů a chování; neboli mění se morální uvažování. Přemýšlí nad normami, které mu předkládá společnost a postupně k nim zaujímá vlastní postoj. Morálka dospívajícího se vyznačuje jistou nesmlouvavostí a idealističností. Dospívající může vnímat celospolečenské problémy a velmi zarytě uvažovat a nacházet jejich řešením, přičemž se snadno nadchne pro společensky prospěšné jednání. Přemýšlí nad důsledky svého vlastního chování a je ostražitý k tomu, aby nepřispěl ke špatné společenské situaci či, dle jeho úsudku, nevyhovující společenské morálce. Jsou však situace, kdy je během svého života vystaven značnému emočnímu zklamání a jeho mravní vývoj tak může být narušen. Jeho morální uvažování v tomto případě není idealistické, ale transformuje se do vnímání světa jako nespravedlivého a života jako nutnosti starat se pouze sám o sebe (Říčan, 2006; Thorová, 2015). Osobní morálku dospívající chápou jako svědomí. To jim dle nich samotných umožňuje hodnocení situací neboli vnitřní morální soud, a následné působení vůle, která zapříčiní sebekontrolu či aktivaci žádoucího chování. Tento proces však může být ovlivněn emocemi, pod jejichž tlakem dochází ke zmatení svědomí a jeho následného selhání. Pokud nedojde ke správnému řešení situace, přicházejí výčitky. Svědomí zahrnuje i normy společnosti, které dospívající

vnímají jako tlak zvnějšku. Výsledkem působení svědomí je osobní růst, protože vede k upřímné sebereflexi (Štěpánková, 2002).

Vývoj identity

Pro období dospívání jsou charakteristické proměny sebepojetí, kdy je cílem stabilní pocit vlastní identity. Děje se tak prostřednictvím kladení otázek typu: kdo jsem, jaký jsem, kam patřím, kam kráčím, kým chci být, jaké hodnoty vyznávám a následně hledání odpovědí. Dospívající je vnímavý k tomu, jak na něj nahlíží jeho okolí, jaké k němu zaujímá postoje a toto srovnává se svou vlastní představou sám o sobě. Tak, jak je kritický ke svému okolí, bývá kritický i sám k sobě, což je nezbytné pro ujasnění rysů vlastní osobnosti či své budoucí společenské role. Tato sebekritika je zároveň příčinou jeho krizí, kdy se ujišťuje o své vlastní hodnotě a může přinášet také některé osobní těžkosti. Pro nacházení vlastní identity jsou potřebné i aktivní procesy, jako je experimentování. Dospívající zkouší různé postoje, styly oblékání či často střídá své zájmy (Langmeier, Krejčířová, 1998). Vágnerová (2012, s. 452) k vývoji identity uvádí, že „*adolescent usiluje o nové sebevymezení, hledá jeho smysl a kontinuitu. Osvojuje si nové kompetence, získává nové role a nová sociální postavení a musí k nim zaujmout nějaký postoj.*“ Ježek, Macek a Bouša (2016), při poukázání na širokost vymezení, do pojmu identita zahrnují prožitek být sám sebou, někam patřit, být součástí nějakého vztahu nebo společenství; dále také uvědomění toho, kdo jsem, kde jsou mé kořeny a v čem spočívá má perspektiva. Podstatné je také vědět, že vlastní život a existence samotná je přínosná.

Jak velkou důležitost má vlastní identita může mimo jiné potvrdit to, že Erikson (2002) považoval její hledání a dosažení za hlavní úkol dospívání, které pojmenovává jako věk identity proti konfuzi rolí. Dospívající podle něj zpochybňuje a nadále se již nemůže spolehnout na veškeré, do té doby vytvořené, neměnnosti a spojitosti; a to z důvodu probíhajících velkých fyzických i psychických změn a vize nových úkolů budoucí dospělosti. Na cestě k vlastní identitě, během nejistot, hledání a experimentování, se objevují některé nápomocné prvky, jako například mladistvá láska a vrstevnické skupiny. Dospívající může do svého milovaného protějšku promítat své nejisté já a následně nad tímto obrazem uvažovat, a snažit se tak o definování vlastní identity. Skupiny vrstevníků jsou prostředkem pro zvládnání vlastního neklidu a obranou proti zmatení díky tomu, že představují prostor pro

identifikaci s jejími významnými členy, určení vlastních ideálů a nepřátel, kteří jsou jasně vymezení a odmítání.

Kanadský klinický psycholog James Marcia (1980 dle Macek, 2003; Thorová, 2015) stanovil čtyři statusy identity, se kterými se setkáváme v dospívání i dospělosti. Zásadními pojmy jeho teorie vývoje identity jsou *krize a závazek* a jejich přítomnost či nepřítomnost v jednotlivých stavech. Krize představuje období hledání a objevování a rozhodování o důležitých oblastech současnosti i budoucnosti. Závazek znázorňuje investici a zodpovědnost v důležitých oblastech života. Ve statusu **přejaté (nevlastní) identity** jedinec nekriticky přijímá názory a identitu druhých, aniž by je porovnával s vlastními zkušenostmi. Jeho identita má podobu pouze přejaté identity od autority, nebo se této identitě jasně vymezuje a je proti ní v opozici, ale i tak se nejedná o skutečný názor jedince. Závazky jsou přítomny, ale nezažívá krizi identity. Ve stavu **rozptýlené (difuzní) identity** není přítomen závazek a ani krize se nemusí objevovat. Jedinec nemá snahu klást si otázky vedoucí k utvoření identity. Charakteristická je povrchnost a zmatenost názorů, kdy je snadno ovlivnitelný svým okolím, kterému se velmi přizpůsobuje. Jeho sebehodnocení závisí na tom, jak na něj nahlíží druzí. Během **odložené identity (moratorium)** nastává konflikt mezi názory autorit a jeho vlastními názory a pocity. Hledá alternativní postoje, je nejistý, úzkostný a má strach ze závazků. Rychle střídá přijaté názory, jeho sebepojetí je nestabilní a prožívá krizi identity. Po proběhlé krizi dosahuje **autentické identity**, dospívá k vlastním názorům bez ohledu na postoje autorit. Přijímá svou identitu, zažívá kontinuitu a sebeakceptaci. Propojuje svou minulost, přítomnost a směřuje do budoucnosti beze strachu ze závazků a zodpovědnosti za ně. Dokáže přijmout sám sebe, umí sám sebe ocenit a je si vědom své vlastní hodnoty.

Pro proces utváření vlastní identity je důležité také sociální prostředí a kultura, ve kterém se dospívající nachází. Potíže v dosažení identity může zapříčinit například chybění modelu role dospělého, konflikt mezi hodnotami minority a majority či vyrůstání v nevhodných předsudcích a stereotypech. Současná společnost klade na dospívající méně požadavků a také ubývá daných mezníků, které cestu k dospělosti ujasňují a strukturují. Vedle toho jim ale poskytuje větší prostor a čas pro zrání a schvalované oddalování závazků, neboli moratorium. To je charakteristické experimentováním s rolemi, chováním, hodnotami

i zodpovědností. Jeho prodlužování je dáno i délkou studia a oddalováním skutečné autonomie. Dospívající nejsou vnímáni jako dosti dospělí a jsou od světa dospělých oddělováni, což se může projevit nedostatkem smysluplného začlenění do okolního světa, pocitem bezvlivnosti a nudě. Tento stav někdy podněcuje nevhodné či rizikové cesty k dosažení vlastní identity, jako například vyhledávání delikventních part, náboženských sekt, experimentování s drogami (Erikson, 2015; Macek, 2001).

Vrstevnícké skupiny

Dospívající se postupně odpoutává od své rodiny, dosahuje samostatnosti, a úměrně s tím se stávají významnými vztahy s vrstevníky, kamarády. Vrstevnícké vztahy jsou rovnocenné a vrstevníci od sebe navzájem nevyžadují takovou poslušnost, jako jejich rodiče. Dospívající upřednostňuje kontakt s vrstevníckou skupinou, protože kamarádi mu jsou bližší v každodenních tématech jako je oblékání, řešení těžkostí a zájmů. Vrstevníci se stávají preferovanými zdroji informací a názorů na úkor rodičů a učitelů. I přesto však dospívající neztrácí ke své rodině vztah a pouto. Důležité je také to, že vrstevníci dospívajícímu poskytují sociální oporu, tedy zdroje plynoucí ze vztahů s druhými, jako je důvěra a možnost spolehnout se na druhého. Tato opora od vrstevníků je v období dospívání jednou z nejdůležitějších především pro zvládnutí každodenních potíží. Jak již bylo zmíněno, vrstevnícká skupina také dospívajícímu pomáhá s procesem autonomizace a dosažením vlastní identity. Představuje pro něj skupinu, s jejímiž členy se může identifikovat a zapojit se do systému interpersonálních vztahů ještě před tím, než se zcela osamostatní a přizpůsobí se většinové společnosti. Důležité přitom je, jaká skupina se pro dospívajícího stane referenční, protože může dojít i k identifikaci s delikventní skupinou. Na základě konformity, tedy podléhání vlivu názoru ostatních, se v takové skupině může nechat významně ovlivnit, především negativním směrem (Jedlička et al, 2015; Širůček, Širůčková, 2012).

1.2.2 Rizikové chování

Termín rizikové chování je v literatuře pojímán různorodě, mimo jiné z důvodu jeho používání napříč různými obory. Například Sobotková (2014, s. 40) jej používá jako zastřešující pojem pro „*problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální*

chování“. Labáth (2001, s. 11) uvádí pojem riziková mládež, kterou definuje jako „dospívající, u kterých je, následkem spolupůsobení více faktorů, zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti“. Macek (2003) navíc rizikové chování rozděluje na dva druhy, přičemž poukazuje na následky takového chování. První má za následek poškození tělesného či duševního zdraví samotného jedince a druhý se vztahuje k negativnímu vlivu a újmě druhých, což nazývá ohrožení společnosti. Ve speciálně pedagogické literatuře se objevuje pojem „děti v riziku“. Uvádí ho Vojtová (2008 a, b) při vymezení cílové skupiny etopedie, kdy je dítě v riziku ve druhé kategorii výčtu.⁴ Odkazuje na koncept „At-risk Youth“, ve kterém jsou děti v riziku definovány jako ty, na jejichž cestu k dospělosti je kladeno mnoho překážek a tato cesta je plná rizik. Jejich socializace se tak vyvíjí rizikově či dochází až k její blokaci. Taková rizika se stávají bariérami i ve vzdělávání. Poznává, že koncept „At-risk Youth“ koresponduje s Labáthovým pojetím rizikové mládeže.

Mezi rizikové chování můžeme dle Sobotkové (2014, s. 40, 41) řadit:

- záškoláctví,
- lhaní,
- agresivitu a agresivní chování,
- šikanu a kyberšikanu,
- obecné kriminální jednání,
- závislostní chování,
- rizikové chování na internetu,
- rizikové sexuální chování,
- rizikové chování v dopravě,
- extrémní rizikové sporty a hazardní aktivity,
- užívání anabolik a steroidů;
- extremismus, xenofobii, rasismus, intoleranci a antisemitismus.

---

⁴ Vojtová (2008a, s. 70, 71): 1. děti bez výraznějších problémů v chování, 2. děti v riziku, 3. děti s problémy v chování a s poruchami emocí a chování, 4. děti s poruchami emocí a chování.

Jako další sem jiní autoři řadí týrání, poruchy příjmu potravy, sebevražedné pokusy a dokonané sebevraždy, problémové chování k rodičům (Macek, 2003; Šafářová 2002).

Rizikové faktory

Jak lze pochopit z předešlých částí kapitoly, období dospívání je plné změn, vlivů a možné zátěže. Většina dospívajících projde bez větších problémů, ale i přes to se v tomto období objevují rizikové faktory ohrožující jejich fyzické i psychické zdraví. Rizikové chování je někdy chápáno jako součást vývoje jedince, v tomto případě nemá ale dlouhodobý charakter, v budoucnu mizí, a nepřekračuje hranici trestné činnosti. Za důležité jsou považovány vývojové úkoly, popsány v první části kapitoly, jejichž nenaplnění se stává rizikovými faktory. Například neuskutečňování potřebné emancipace v sobě může nést nepřipravenost přebírat zodpovědnost sám za sebe či nemožnost být nezávislý v rozhodování, uskutečňování vlastních chyb realizaci vlastních cílů. Důsledkem toho se mohou vyvíjet poruchy ve vztahu k autoritám, docházet k problémům se škole a destruktivitě. Pokud dospívající selhává v navazování uspokojivých vztahů s vrstevníky a nedokáže tak nacházet své místo ve vrstevnické skupině, může se přiklonit k přijímání norem antisociálních skupin, což vytváří prostor pro rozvoj delikventního chování (Labáth, 2001; Sobotková, 2014). Uceleně pojímá vztahy mezi problémovým chováním a jeho činiteli například Macek (2003, s. 78), který dle R. a S. Jessorových uvádí tyto faktory ovlivňující chování: „*demografické charakteristiky a charakteristiky sociální struktury, socializační vlivy, vnímané charakteristiky prostředí a osobnostní charakteristiky adolescentů*“. Vojtová (2008 a, b) po vzoru již zmíněného konceptu „At-risk Youth“ nabízí souhrnné pojmenování „rizika na cestě dítěte k dospělosti“, která dělí na skupinu týkající se osobnosti dítěte a jeho individuálních podmínek tvořené jeho rodinou a společností a dále pak skupinu spojenou se školou.

Rizika spojená s osobností jedince představují širokou a rozmanitou škálu. Lze sem zařadit skutečnosti týkající se jeho zdravotního stavu (chronická nemoc, postižení, úraz, psychické onemocnění), inteligence a temperamentu (impulzivita). Nesporný vliv má úroveň socializace – míra provázání a integrace jeho potřeb, postojů a hodnot; možný deficit ve schopnosti řešení problémů, míra rozvoje jeho sociálních dovedností. Důležité je také jeho sebehodnocení, emoce a prožívání (Macek, 2003; Vojtová, 2008 a, b).

V oblasti **rizik spojených s rodinou** logicky sehrávají velmi důležitou roli rodiče dospívajícího. Značný vliv má jejich vlastní chování, názory, přesvědčení, postoje (například k rizikovému chování), hodnoty a normy. To vše dohromady představuje rodičovský vzor, který může být negativní (kriminalita, závislostní chování). S rizikovým chováním dospívajících souvisí také rodinné klima, které může být narušeno spory mezi rodiči, násilím, sociální izolací či jinými rodinnými problémy. Důležitá je také struktura rodiny (úplná, částečná, početná) mající vliv na roli dospívajícího, kterou v ní zaujímá. V neposlední řadě má vliv vztah rodičů ke svým dětem (odmítání dítěte, týrání, zanedbávání) a uplatňovaný výchovný styl, který může být velmi vyhraněný (příliš benevolentní či autoritářský) či nestabilní (Macek, 2003; Vojtová, 2008 a, b).

Rizik týkajících se společnosti existuje celá řada, přičemž pro míru jejich rizikovitosti je určující situace daného jedince. Díky narůstajícímu vlivu vrstevnické skupiny se dostávají do popředí její normy a hodnoty. Dochází ke konfrontaci míry podpory a kontroly ze strany rodičů a podpory a vlivu vrstevníků, přičemž je důležité, zda jsou vlivy těchto dvou stran v souladu. I zde hrají svou roli postoje, hodnoty a normy převládající ve vrstevnické skupině, potažmo dalších sociálních skupinách. Do této oblasti spadá také životní prostředí a podmínky, socioekonomická úroveň rodiny, síť podpůrných služeb. Svůj vliv mají také masmédiá, především to, jakým způsobem zprostředkovávají svět (kulturní normy, zobrazování násilí, vytváření vzorů) (Macek, 2003; Vojtová, 2008 a, b).

Oblast **rizik spojených se školou** není, na rozdíl od „At-risk Youth“, v konceptu Jessorových obsažena, avšak Macek (2003) upozorňuje na nutnost jejího zařazení. Škola má jako prostor pro setkávání vrstevníků svůj význam, především když některé z forem rizikového chování jsou s ní úzce spojeny. Jako v rodině jsou hlavními činiteli rodiče, ve škole jimi jsou učitelé. Ti mohou na své žáky klást nepřiměřené nároky, uplatňovat nevhodné kázeňské prostředky, ulpívat na chybách a nevyhovujícím chování, a navíc mohou zneužívat svého postavení k projevům násilí. Ze strany žáka je rizikovým faktorem školní neúspěšnost, nedostatečné zapojení do kolektivu a jeho slabá vazba na školu (Macek, 2003; Vojtová, 2008 a, b).

Míra dopadu rizik na jedince vždy závisí na okolnostech. Především pak na jeho individuálním nastavení vůči nim, množství a úroveň prolínání rizikových faktorů a také

kvalita uplatňované prevence. (Vojtová, 2008a) Prevence rizikového chování spadá pod gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které se jí náležitě věnuje. Jako hlavní cíl Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018 (MŠMT, 2013) si klade minimalizaci vzniku a snížení míry rizikového chování. Toho chce dosáhnout prostřednictvím efektivního systému prevence, který funguje na základě komplexního působení všech subjektů. Prevencí rizikového chování v českém školství se významně zabývá přednosta Kliniky adiktologie prof. PhDr. Michal Miovský Ph.D., který ve svých publikacích sestavuje programy prevence, ale také se věnuje jejich hodnocení.⁵

S přihlédnutím k výsledkům výzkumů rizikového chování je možné konstatovat, že pozornost by se měla zaměřovat především na závislostní chování. Šafařová (2002) uvádí, že nejfrekventovanějším typem rizikového chování mezi dospívajícími (16-18 let) je užívání návykových látek (tabák, alkohol a měkké drogy). Přičemž se ukazuje souvislost s konflikty dospívajících s rodiči. Jako druhé se umístilo problémové chování ve škole (opisování, záškoláctví), u kterého byla prokázána souvislost s nedostatečnou kontrolou ze strany rodičů, konflikty s nimi a nízkou emoční vazbou k nim. Jako třetí nejrozšířenější typ rizikového chování uvádí rizikovou zábavu (nebezpečné sporty). Také z výsledků výzkumu Dolejše (2014), vyplývá vysoká míra rozšíření zkušeností s návykovými látkami. Například 31 % dotázaných žáků ve věku 11-15 let uvedlo zkušenost s alkoholem v posledním měsíci a necelá 4 % uvedla, že byla opilá (potíže s mluvením či chůzí). Přibližně desetina dotázaných uvedla, že už někdy experimentovala s marihuanou. K pravidelnému kouření (více než pět cigaret denně) se přiznala 3 % dotázaných. Mezi další významné problémové chování řadí falšování podpisů rodičů, autoagresivní aktivity a krádeže (uvedlo je více než 20 %). Blatný et al. (2006) poukazují na to, že četnost některých typů rizikového chování stoupá s věkem (záškoláctví, účast na výuce po požití alkoholu) a u jiných typů (krádeže, fyzické souboje) naopak s věkem klesá. Přičemž zjišťují větší výskyt rizikového chování u dospívajících z velkých měst oproti těm z měst malých. Výsledky Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD Group, 2016) probíhající od roku 1995, do jejíž

---

⁵ Publikace, jejichž je autorem a vydává je Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze: Prevence rizikového chování ve školství, Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi, Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících.

poslední vlny v roce 2015 se zapojilo 35 evropských zemí, dlouhodobě upozorňují na rozšířenost užívání návykových látek mezi českými dospívajícími (15-16 let). Česká republika se drží na prvním místě hned v několika oblastech, například 96 % dotázaných má zkušenost s alkoholem, 37 % vyzkoušelo nějakou ilegální drogu (průměr je přitom 18 %), 37 % už někdy užilo marihuanu (průměr je 16 %) a 66 % z nich už někdy v životě kouřilo. Nicméně je ale možné v časovém srovnání sledovat zlepšení situace. Například od roku 2007 byl zaznamenán pokles počtu dospívajících, kteří mají zkušenost s kouřením a užíváním konopí, zato oblast užívání alkoholu se nemění. Když k těmto výsledkům připojíme Nešporem (2018) uváděný fakt, že návykové látky bezesporu ohrožují psychosociální vývoj dospívajících. Navíc také to, že se u nich, rychleji než u dospělých, rozvíjí závislost a hrozí zde větší riziko otrav. Pak si uvědomíme závažnost celé situace a vidíme potřebnost intervence v této oblasti.

1.2.3 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a kontaktní práce

V našem prostředí se práci s dospívajícími, kteří jsou ohroženi či se u nich projevuje rizikové chování, intenzivně věnují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež⁶. Ta spadají do systému sociálních služeb. Kontaktní práce je metoda práce uplatňována jak v ambulanci, tak i v terénní formě NZDM, tedy na ulici jakožto přirozeném prostředí dospívajících.

Klíma (2004) uvádí kontexty vztahující se ke kontaktní práci. Je jím především situace dospívajících, která se oproti situaci dospívajících předešlých generací značně liší. Současný rychle se rozvíjející svět, všudypřítomná globalizace a multikulturalismus, problematizace tradičních hodnot a norem, nepřehledné množství možností a cílů, prodlužování období profesní přípravy o oddalování úplné samostatnosti. To vše zvyšuje nároky kladené na dospívající v oblasti socializace, která již není pouhé přizpůsobení se

---

⁶ „Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.“ Zákon č. 108/2006 Sb., ze dne 14. 3. 2006, o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. [online] 31. 3. 2006, roč. 2006, částka 37, s. 1273, § 62, odst. 1. [2019-4-1] ISSN 1211-1244. Dostupné z: <file:///C:/Users/vlast/Downloads/sb037-06.pdf>

jednotnému vidění světa, nýbrž proces mnoha interakcí, leckdy konfliktních, uskutečňujících se mezi ním a jeho komunitou. Dospívající tak před sebou mají nesnadnou cestu, na které by měli zvládnout své vývojové úkoly bez kolizí, najít své místo ve společnosti, a především se zdárně utkat se stálým hledáním své identity. Není proto překvapující, že se vyskytují poruchy socializace, sociální problémy i společenské patologie a deviace. Na základě rozmanitosti a mnohočetnosti náročných situací, které se v období dospívání vyskytují, konstatuje nedostatečnost tradiční pedagogiky pro naplňování výchovných a vzdělávacích cílů. Do popředí dle něj vstupuje, vedle rodiny a školské pedagogiky, také nízkoprahově organizovaná výchovná a sociální práce.

Při vymezení cílové skupiny NZDM se můžeme často setkat s pojmem **neorganizovaná mládež**. Svoboda (2009) ji popisuje jako sociální skupinu, která je vyčerpaná pouhým zvládnutím svého života. Pro dospívající spadající do této skupiny je velmi obtížné se zorientovat v množství nabízených možností a cílů, které dnešní svět nabízí, a nacházet svou vlastní cestu. Je pro ně obtížné utváření vlastní identity, která se většinou nachází ve statusu odložené identity (moratoria) spojeném s neuspořádaným hodnotovým systémem a snadným podlehnutím vlivu okolí. Dospívající se tak vyznačují nezodpovědností, experimentováním a sníženým zájmem o okolní dění, až rezignací na život. V důsledku často prezentovaného stereotypního pohledu společnosti na mládež jako na společnost ohrožující skupinu, si tuto nálepku nezřídka zvnitřňují. Na základě takového ovlivnění mohou sklouzávat k rozptýlené identitě. Přenášejí tak formování vlastní identity na druhé, často dostupné subkultury, které pro ně představují přehledné prostředí s jasnými hodnotami. Okolní svět i informace přicházející z něj pro ně představují chaos, který je zatěžující, nikoliv obohacující. Ve svém životě nemají zájem o vlastní rozvoj, jsou pasivní ve svém volném čase, který představuje jen prázdný prostor hodný zaplnění snadnou zábavou a vyhledávají v něm vzrušení. Jejich situace je o to složitější, že se jim většinou nedostává vhodného sociálního prostoru, který by si mohli přivlastnit, realizovat se v něm, bez odsouzení do něj vnést vlastní kulturu a bezpečně tak projít procesem socializace. Jako nejbližší a nejdostupnější prostor se jim nabízí ulice, kde však dochází k častým konfliktním situacím s okolím. Vedle poskytnutí takového prostoru je pro ně důležitá přítomnost jakéhosi průvodce, který by jim nabídl kvalitní interpersonální vztah, posiloval by je do jejich života a pomohl jim s uschopněním se pro zvládnutí vlastního života.

Jak vyplývá z výše uvedeného, život dospívajících potýkajících se s riziky není snadný, setkávají se s obtížnými situacemi ve svém životě, v oblasti rodiny, vztahů, vzdělávání, sociálních nároků apod. I přes to však často nevyhledávají pomoc, na rozdíl od většina dospělých, kteří většinou umí rozeznat své potíže a vyhledat adekvátní pomoc. Existuje totiž řada překážek ve využívání podpůrných služeb dospívajícími. Například o nich neví či o nich mají nedostatek informací. Nebo na základě své žité situace nemají náhled na to, že se potýkají s problémem, a tak ani nemají potřebu někoho vyhledávat. Mohou mít negativní zkušenosti s institucemi a dospělými, kterým se většinou v tomto období značně vymezují. Mezi další překážky může patřit stud a strach, či manipulace ze strany rodiny. Jako velmi důležitá se pro ně jeví atmosféra prostředí, ve kterém by jim mělo být pomáháno, především jistota bezpečí (mlčenlivost, anonymita, ochrana práv, důvěrnost). Pro tyto důvody je důležité k této skupině přistupovat specificky, umět je vyhledat, oslovit, dát jim adekvátní nabídku a navázat s nimi kontakt. „*Navázání osobního kontaktu je nejen nezbytnou podmínkou, ale samo o sobě i významnou cílovou hodnotou*“ kontaktní práce jako specializované odborné činnosti (Klíma, 2004, s. 370). Kontaktní práce se díky specifičnosti cílové skupiny a především „z hlediska realizovatelných záměrů“ značně odlišuje od strategií v sociální práci s jinými typy cílových skupin (senioři, osoby s postižením atd.). Například terénní práce v rámci pečovatelské služby má zcela jinou povahu především proto, že je ze strany klientů či jejich blízkých aktivně vyhledávána a přijímána s pozitivním očekáváním. Z výše uvedené charakteristiky rizikových dospívajících coby cílové skupiny služby, jasně vyplývá, že takový přístup k sociálním službám nemají či se jim vyhýbají. I přes to je však na místě předpoklad, že pomoc jim je potřebná (Klíma, 2004).

V rámci snahy o odstranění či minimalizaci uvedených překážek a zpřístupnění podpůrných a pomáhajících služeb dané cílové skupině je důležitá právě ona **nízkoprahovost**. Té lze, ve smyslu respektování specifických potřeb určitých osob, rozumět jako jisté bezbariérovosti. Proto, aby služba mohla být organizována co nejvíce přístupně je potřebné monitorovat, vyhodnocovat a odstraňovat technické, psychologické a sociální bariéry bránící ve vstupu do služby a jejího využití. K nízkoprahovosti se pojí několik charakterizujících aspektů. Je jím zmíněná *dostupnost*, která se dělí na časovou (otevírací doba NZDM je logická v odpoledním čase, kdy mají děti a mládež volný čas) a místní (služba se vyskytuje v místě, kde je potřebná). Důležitým aspektem je *citlivý přístup*

pracovníků k tzv. zájemcům o službu. Tedy respektování fáze „sžívání“ se se službou ze strany zájemce, poskytnutí prostoru pro nezávaznou orientaci v nabídce služby, nenásilné vyjednávání o podmínkách (pravidlech) služby a přijetí následného rozhodnutí o přijetí či nepřijetí role klienta. Pracovníci *akceptují to, jak klient líčí své těžkosti* a také to, že o určitých tématech nechce hovořit. Významné je vytvoření *bezpečného prostoru*, kterému napomáhá možnost klienta zůstat v anonymitě. Nízkoprahová služba formuluje své cíle převážně prakticky a co možná nejvíce se přibližuje svým klientům, k nimž a k jejichž problémům pracovníci přistupují specificky (Klíma, 2004).

Nízkoprahové služby však dle Klímy (2004) nemohou splňovat tušenou zakázku společnosti, tedy zabránění či dokonce odstranění rizikového chování, které může společnost ohrožovat. Základním důvodem je mnohočetná podmíněnost rizikového chování a z ní vyplývající nevšemocnost intervence ze strany pracovníků NZDM. I přes to, ale není vhodné se k takovému ideálu nevztahovat. Jako **hlavní cíle** vytyčuje: *snižování rizik* (zdravotních či sociálních), ke kterému pracovníci přispívají prostřednictvím preventivních aktivit zaměřených na rozličná témata či materiální podporou ve formě distribuce kondomů apod., nebo také vyjednáváním s úřady o vytvoření prostoru pro sportovní aktivity; *minimalizace mezilidských konfliktů*, ať už mezi klientem a jeho rodičem, skupinou klientů a komunitou, ve které žijí nebo mezi znesvářenými skupinami klientů či jednotlivými klienty; *zprostředkování přijetí vlastních problémů a jejich kvalifikovaného řešení*, který pracovníci naplňují předáváním informací o důsledcích klientova jednání (např. neuvážený odchod ze školy, nezaevidování se na úřadu práce, nehrazení pojistného) a rozhovory o jejich těžkostech za současné nabídky podpory a pomoci v řešení; *snižování nebezpečí sekundární deviace*, kterého lze dosahovat pomocí osvěty směrem ke společnosti, která může klienty negativně nálepkovat, či pomoc klientům s obhajováním práva na setkávání se na určitém místě nebo účelná mediace sporu klientů s místní komunitou; *stabilizace nepříznivé situace a rozšíření životních možností*, která se děje prostřednictvím individuální práce s klientem a může představovat například pomoc s nalezením adekvátní brigády, doplněním vzdělání či rekvalifikace.

Po nastínění prostoru, kde se **kontaktní práce** odehrává a obrazu, pro koho je uplatňována, je důležité vymežit obsah kontaktní práce. Základní kámen je snadno čitelný

již z názvu, je jím kontakt. Zahradník (2009a, s. 147) uvádí, že jeho cílem, ve smyslu kontaktní práce, je „*vytvoření a prohloubení vzájemné důvěry a vytvoření pracovního vztahu zaměřeného na zvědomění a zažití reálných příležitostí klienta*“. Klíma (2004) píše o mnohvrstevném kontaktu, který v sobě zahrnuje: kontakt se skutečným prostředím dospívajících, s jejich sociálními situacemi a činnostmi každodenního života, jejich životním způsobem, prožívanými obtížemi a problémy; a také s jejich reálnými možnostmi a příležitostmi. Z toho vyplývá, že není možné kontakt, jakožto základní prvek kontaktní práce, zúžit pouze na kontakt pracovník – klient, ale je potřebné do něj zahrnout i kontakt pracovník/klient – vnější prostředí a také pracovník/klient – vnitřní prostředí. Pracovník i klient jsou nositeli určitých atributů (normy, hodnoty, očekávání, zvyky), které získávají na podkladě sociálního prostředí, ve kterém se nacházejí (vrstevnická skupina, subkultura, rodina, instituce zastupovaná pracovníkem apod.) a také vlastních vnitřních charakteristik (zkušenosti, vzpomínky atd.). Toto vše vstupuje do interakce v čase „tady a teď“ a jejich konfigurace se mění v souladu s tím, jak se mění vztah mezi nimi. Pokud je kontakt plnohodnotný, dochází k úpravě těchto okolností směrem k vzájemné otevřenosti, zvědomování a sdílení daných souvislostí, hojnosti kontaktů a eliminaci konfliktů. Základním prostředkem kontaktní práce je tedy autentický vztah mezi lidmi, tedy vztah pracovník – klient, nikoliv my (zástupci majority) – vy (problémoví jedinci). Pro navázání a udržení takového vztahu je klíčový sám pracovník (jeho osobnost, vědomosti, profesní kompetence, upřímnost, otevřenost, transparentnost, spolehlivost) (Klíma, 2004; Zahradník, 2009a, b).

Hlavním nástrojem kontaktu je dialog vyznačující se zapojením se obou stran stejným poměrem, ale s počáteční převažující zodpovědností na pracovníkově straně. Pro dialog je důležitá pracovníkova přítomnost ve smyslu „tady a teď“ i jeho skutečná přítomnost v určité situaci, díky níž může do kontaktu zapojovat své prožívání (pocity, myšlenky). Pracovník by měl být angažovaný, mít zájem a být spolehlivý, a také dostupný po stránce časoprostorové i psychické a emoční. Během dialogu by se měl umět vžít do prožitků klienta a současně se vzdát posuzování či interpretování. V tomto kontextu je dialog více o prožitku a spoluprožívání než o rozhovoru a měl by vytvářet prostor pro reflexi a uvědomění. Specifickým nástrojem je „*schopnost zvědomování dějů, reflexe procesu, sebereflexe a schopnost uplatnit tyto nové nástroje při vyváření vztahového pole*.“

(Zahradník, 2009b, s. 170) Z uvedeného vyplývají značné nároky na kontaktního pracovníka, které mohou být v kontextu pomáhajících profesí specifické. Vedle osobnostních předpokladů a dispozic, profesních kompetencí a dovedností, jsou důležité také dovednosti pro kontaktní práci, jako je nacházení příležitostí pro kontakt, vytváření kontaktních situací, udržování a reflektování mnohovrstevnatého kontaktu, vytváření a udržování autentického vztahu s klientem. I přes možnou zdánlivou nejednoznačnost své profesní role musí být pro svou cílovou skupinu čitelný a rozpoznat a udržet jasné hranice. Měl by porozumět světu cílové skupiny a mít o něj skutečný zájem. Ve vztahu s klienty by měl nabízet svou vlastní strukturu, jít příkladem a být zodpovědný. V neposlední řadě by měl zvládat frustrující stresové situace vyplývající z nejednoznačných situací a etických dilemat (Klíma, 2004; Zahradník, 2009a).

Kontaktní práce tedy probíhá v každodenních, skutečných sociálních situacích, a proto se nemůže jednat o jednoznačně strukturovaný a modelový kontakt. Zaměřuje se na konkrétního člověka v časoprostoru „tady a teď“, pracuje tedy s jeho a jím prožívanými problémy, nejen s těmi, jichž je příčinou. Klient, jeho problémy a příběhy jsou vnímány v kontextu sociálního okolí (vztahů, možností a příležitostí). Proto se kontaktní práce zaměřuje na *mezilidskou povahu obtíží a konfliktů, porozumění světu cílové skupiny* a práci s ní; *zvědomování možností změn sociokulturního prostředí*; vytváření a udržování kontaktu, *coby spoluvytváření podmínek pro změny a aktivní doprovázení* v jejich průběhu (Klíma, 2004; Zahradník, 2009a).

1.3 Potřeby

Pojem potřeba

Potřeba má nepsychologický (ekonomický, kriminalistický) a psychologický význam. Z hlediska psychologického významu ji lze definovat jako: „*stav nějakého nedostatku v biologickém a sociokulturním bytí člověka*“ (Nakonečný, 2014, s. 162). Z toho vyplývají dva druhy potřeb, jimiž jsou potřeby biogenní a sociogenní. Biogenní, nebo také biologické či fyziologické, představují stav fyziologického deficitu, narušení vnitřní homeostázy. Některé z nich mají psychickou odezvu a vyvolávají vnitřní psychickou pohnutku (např. potřeba vzduchu) a jiné ne (např. potřeba určitého vitamínu). Sociogenní,

nebo sociální či sociokulturní potřeby znázorňují nedostatky v sociálně-kulturní sféře života jedince. Každý člověk má svou vlastní strukturu potřeb, utvořenou na základě jeho životních podmínek, okolností a zformovaných návyků.

Potřeby představují základní formu motivů, pudí tedy k aktivitě, která je zacílena na uspokojení potřeby. Během vývoje si člověk utvoří vzorec potřeby a uspokojení, který obsahuje způsob uspokojení, emoce a behaviorální vzorce (Nakonečný, 2009, 2014). Americký klinický psycholog A. H. Maslow (1960, dle Nakonečný, 2009, s. 249-250, 256-257) uvádí, že vedle biogenních a sociogenních potřeb, tedy potřeb základních, existují také tzv. metapotřeby. Přičemž základní potřeby jsou podmínkou pro fyzické a duševní zdraví; metapotřeby, jako ty vývojově vyšší, se váží k osobnímu růstu a seberealizaci (např. potřeba rovnováhy a harmonie, individuality, hravosti a smysluplnosti). Aktualita a naplňování metapotřeb jsou podmíněny uspokojením potřeb základních. S tím souvisí také rozlišení dvou vzorců uspokojování potřeb. Základní potřeby jsou uspokojovány jejich redukcí, kdežto metapotřeby jsou naplňovány indukcí motivačního stavu. Metapotřeby jsou v podstatě neuspokojitelné, a proto neustává jejich motivační vliv. Na základě těchto zákonitostí je možné potřeby hierarchicky uspořádat, tedy dle aktuálnosti jejich uspokojení. Jako základní potřeby, a tedy potřeby, které je nutné saturovat jako první, jsou uvedeny fyziologické potřeby (strava, sexuální pudy) a potřeba bezpečí, jejíž naplnění zajišťuje pocit jistoty. Ve vyšším stupni jsou psychologické potřeby, konkrétně potřeba příslušnosti a lásky (být milován, akceptován a spojován s někým) a potřeba uznání zahrnující například potřebu výkonu, respektu a důvěry. Jak již bylo nastíněno, nejvyššími potřebami, a tedy těmi posledními v pořadí uspokojování, jsou potřeby sebeaktualizace, které zahrnují realizaci svých schopností, osobní růst, kognitivní a estetické potřeby. Pokud jsou alespoň částečně uspokojeny potřeby z nižšího stupně, vyšší potřeby se stávají motivem. Takové uspořádání však nemusí platit pro všechny obecně, protože, jak již bylo uvedeno, každý má svou vlastní strukturu potřeb. Někdo je například přirozeně tvořivý; u jiného se může projevit snížená snaha o vyšší cíle, jelikož dříve prošel významným neuspokojováním svých základních potřeb; nebo naopak existují lidé, kteří mají vysokou toleranci vůči neuspokojování fyziologických potřeb.

1.3.1 Základní vývojové potřeby podle Alberta Pessa a Diany Boyden-Pesso

Alberto Pessa a jeho žena Diane Boyden Pessa jsou autory psychologické metody Pessa Boyden System Psychomotor, ta se věnuje pěti základním vývojovým potřebám⁷ a způsobu a míry jejich naplňování. Pět základních potřeb je děleno v materiální úrovni (fyzické), psychické úrovni (sounáležitost s druhými) a metafyzické úrovni (ukotvení člověka jako integrované části většího celku). Případné neuspokojování, či neadekvátní uspokojování těchto potřeb se v jedinci ukládá a je tím do budoucna ovlivněno jeho myšlení a citění (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014). Pessa ve své knize (2009, s. 60) píše, že „*první zásadní a životně důležitou potřebou a cílem je dospět ve zralého a šťastného člověka..., k tomu je třeba, aby bylo naplněno pět zcela základních potřeb. Tyto potřeby musí být naplněny ve správný čas, správným způsobem a správnými lidmi.*“

Potřeba místa

Pesso (2009, s. 68) ji vysvětluje jako „*proces vydělení z obecného neohraničeného bytí před počtím a nalezením místa pro život jedince na Zemi.*“ Člověk se musí cítit jako součást světa, aby mohl žít naplněný život. Je důležité, zda je dítě svými rodiči chtěné, tedy zda zaujímá prostor v jejich mysli a srdcích ještě před jeho počtím. Během prenatálního vývoje je potřeba místa dokonale sycena prostředím matčiny dělohy. Dítě má tento jasně ohraničený prostor většinou samo pro sebe, má zde podněty, výživu, a především pocit bezpečí a jistoty, že někam patří. Už v tomto období je syceno také vazbou na matku, dítě je ovlivněno její náladou a psychickým rozpoložením a žije v její mysli. Díky matčině pohybu a vibracím dítě vnímá i okolní svět. Po narození ji naplňuje především matka, jejíž blízkost je velmi důležitá. S věkem dítěte se potřeba místa rozšiřuje více do okolního světa. Dítě potřebuje svůj vlastní prostor, své místo pro spánek, pro stravování; své vlastní věci. Potřebuje také místo mezi lidmi, které nachází ve své rodině, a širším okolí, které představuje byt, dům, ulici či město, ve kterém žije a kam patří. Pokud má takto od počátku správné zážitky místa, nabývá pocitu, že svět je dobré místo a patří do něj. Později se díky tomu lépe adaptuje v novém prostředí, kolektivech i vztazích (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblí, Dušková, 2003a).

---

⁷ Svoboda (2014) je nazývá sociálními potřebami.

Potřeba sycení (péče)

Dítě je během prenatálního vývoje zcela dokonale vyživováno, ani se o výživu nemusí nijak zaslouhat, přijímá ji zcela bez vlastního přičinění. I po narození je strava velmi důležitá a rodiče se jí náležitě věnují. Je důležité, čím a jak je dítě krmeno; a zda zažívá pocit plného žaludku, což pro něj znamená první zkušenost se sebou samým. Pocit plnosti ale nepotřebuje zažívat jen po fyzické stránce, ale i po stránce emocionální. Významné je sycení podněty; tedy doteky, mazlení, povídání a především hra. Záleží na tom, jak si rodiče s dětmi hrají, zda se věnují aktivitám, které dítě baví a také, jaké hračky mu kupují. Dnes se však můžeme v této oblasti setkat i s negativním dopadem blahobytu, přemírou takových podnětů a zároveň redukcí jejich kvalit. Děti mají v dnešní konzumní společnosti mnoho hraček a přestávají si jich tak vážit. Množství dětských hraček až příliš dokonale zobrazuje reálné věci či vydává různé zvuky, čímž hračky ztrácejí potenciál poskytování rozvoje představitosti. Nejen hračky jsou zdrojem podnětů, patří sem také chování a jednání druhých, které dítě pozoruje. Učí se vnímat doslovný i emocionální obsah sděleného. Pokud si rodiče příliš protirečí, každý z nich má jiné požadavky a sdělené tak není v harmonii, může to v dítěti vyvolat zmatek a následné nežádoucí chování. Pokud je tato potřeba správně sycena, v dítěti je zakotvené, že svět je příjemné místo, které je dobré objevovat. Do budoucna se naučí uvědomit si, které podněty jsou pro něj vhodné a neváhá je přijímat. Díky tomu je také schopno vytvářet plnohodnotné vztahy, protože má v sobě zdroje, ze kterých umí sytit i ostatní (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblí, Dušková, 2004a).

Potřeba podpory

Během života v matčině děloze je dítě podporováno, nadnášeno plodovou vodou. Po narození se dítě setkává s novým prožitkem svého těla, s gravitací. Rodiče mu dávají podporu chováním, houpáním a fyzickou oporou jeho těla. Důležitý je fyzický kontakt a doteky matky, které dítě vnímá jako součást sebe samého, a také ostatních lidí, kteří pro něj představují „ne já“. Díky nim si uvědomuje svoje hranice a rozdíl mezi sebou a okolím. Význam má i fyzická podpora během procesu vzpřimování a její způsob, zda je laskavá a trpělivá či nepříjemná. S věkem dítěte se potřeba podpory postupně přelévá do symbolické roviny. Děje se prostřednictvím slovního povzbuzování, utvrzování o přijímání dítěte ve

všech situacích, podporou jeho aktivity a také pochvalou. Ta je významná pro jeho sebezpojetí a sebedůvěru a rodiče jí mohou dítě i usměřňovat. Důležité přitom je, aby byla konkrétní a adekvátní. Pokud je tomu naopak, dítě nabývá falešného sebedůvědomí a je do budoucna bude hůře zvládat neúspěch. Rodiče u větších dětí podporují jejich nadání, ojedinečnost a samostatnost. Díky naplňování této potřeby bude schopno podporovat samo sebe v tom, co je pro něj dobré i v zátěžových situacích. Naučí se rozpoznávat, co zvládne samo a v čem je potřeba hledat oporu jinde. Posléze bude schopné podporovat i ostatní (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblíková, Dušková, 2003b).

Potřeba ochrany

Člověk prožívá pocit bezpečí, pokud je v situaci či prostředí, ve kterém se necítí být ohrožován a nemusí se zde nijak snažit o svou ochranu. Rodiče své křehké a zranitelné dítě ochraňují, a tím mu vytvářejí štít proti nebezpečí. Tento štít také definuje hranici mezi vnitřním a vnějším světem. Dítě se postupně učí rozpoznávat, co je na které straně této hranice. Rodiče mu umožňují krok za krokem poznávat svět bezpečným způsobem a současně ho chrání. Učí ho poznat, co je potenciálně nebezpečné zvenčí i z něj samotného. Ukazují mu, jak na to adekvátně reagovat, jak se, ve kterých situacích, chovat. Předávají mu postupy, jak volit bezpečnou cestu či ho učí pravidlům pro zachování bezpečí. Dítě se tak naučí rozpoznat dobré věci a ty špatné, které je potřeba umět odmítnout. Díky takové ochraně a výchově dítě může vidět svět jako bezpečné a důvěryhodné místo (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblíková, Dušková, 2004b).

Potřeba mezí (limitů)

Tato potřeba se váže k již zmíněným potřebám, protože všechny potřeby je nutné sytit ve správných mezích, tedy ani nedostatečně a ani nadbytečně. Po narození je dítě sice zcela závislé na svém okolí, avšak disponuje genetickým vybavením, díky kterému ho může ovlivňovat. V situaci, kdy něco potřebuje vydává signály (pláče, pohybuje se, křičí) svému okolí, které by na ně mělo adekvátně reagovat (dítě nakrmit, přebalit apod.). Jinak řečeno, dítěti se děje něco nepříjemného, tak volá o pomoc, kterou mu jeho okolí poskytne. Díky těmto vtiskujícím se prožitkům si v sobě může nést vědomí, že jeho aktivita má smysl a potenciál věci měnit, že vše špatné má svůj konec a není na to sám. To mu bude nápomocné v budoucích náročných situacích, kterým bude muset čelit. Zároveň však rodiče nedávají

prostor jeho neomezenému chtění a požadavkům, které limitují tím, že jim nevyhoví. Ukazují mu, že věci mají svůj řád, svůj počátek a konec. Limitují jeho chování; učí ho, co smí a co už ne. Pokud reaguje na nějakou situaci zlostí a agresí, dítě neodmítne za použití represe, sankce. Naopak mu projeví porozumění, respektují ho i jeho emoci a zároveň limitují jeho neadekvátní (ohrožující) projevy chování (nedovolí mu ublížit sobě ani druhým). Rodiče také limitují jeho sexuální projevy. Neměli by je nijak trestat či potlačovat, ale dávat jim jasné meze. Naplňováním potřeby limitu je dítě vychováváno k vědomí, že vše (i ono samo) má své meze, což mu pomáhá „neztratit se“ ve své vlastní iluzi velikosti a nenasytnosti (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Lucká, Koblí, Dušková, 2004c).

1.3.2 Deficit naplňování základních potřeb

Specifické projevy deficitu naplňování jednotlivých potřeb

Jestliže nejsou uvedené základní potřeby naplňovány či zda jsou naplňovány pozdě nebo nesprávným způsobem, a to nejen v dětství, vznikají deficity, které se vzájemně sčítají a kombinují. Možné důsledky těchto deficitů se specificky projevují u každé konkrétní uvedené potřeby (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009)

Pokud nastane deficit v naplňování **potřeby místa**, člověk není doma sám v sobě a ani nikde jinde, je bez kořenů. Takový člověk neví, kam patří a snaží se své místo hledat. Může dojít k psychickému oddělování se od tohoto světa následnému vztahování se až posedlé touze po jiném světě. Mohou se objevit sebevražedné myšlenky, touží po smrti, jako po místě, kde bude lépe. Negativní vliv na plnění potřeby místa může mít odloučení od matky, například z důvodu předčasného porodu (pobyt v inkubátoru), hospitalizace v dětství, časté stěhování či v této době aktuální nevhodně probíhající střídavá péče. Ovlivňující jsou také postoje okolí k dítěti i jeho rodině. Pokud je okolím odmítáno, třeba z důvodu jeho jinakosti, je to pro něj zpráva, že okolní svět není místo pro něj. Podobný efekt může mít i příliš úzkostná výchova rodičů, které dítě informuje o nebezpečí okolního světa. Pokud se v dítěti zakotví, že pro něj nikde není místo, může si ho velmi průbojně, až agresivně vydobývat. Je citlivé na své věci, o které se většinou neumí dělit s ostatními. Nebo může být naopak hypoaktivní a snažit se být „neviditelné“, mají pocit nejistoty a stávají se outsidersy (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblí, Dušková, 2003a).

Nedostatečné naplňování **potřeby syčení** může být způsobeno nedlouho po narození dítěte tím, že je příliš brzy odloučeno od matky, například z pracovních důvodů. Dítě ale potřebuje fyzický i psychický kontakt právě s matkou, která mu byla doposud nejbližší osobou. Takové přerušení matčiny péče může vést k hledání dosycení či něčeho nenaleznutelného, k přílišné důvěřivosti či závislosti na určitých lidech. Pokud dítě výrazně strádá po materiální stránce, může se v budoucnu uchýlovat ke kupení věcí, jídla či krádežím. K deficitu dochází nejen nedostatkem všeho, co sytí, ale naopak i nadbytkem (podnětů, pozornosti apod.). Dítě je v důsledku nadbytku přesycené, cítí se neadekvátně výjimečně, v nabízených podnětech se neorientuje, je podrážděné, roztěkané a ztrácí schopnost koncentrace. Děti s deficitem v potřebě syčení se projevují neadekvátním způsobem žádání o pozornost, proto jsou často odmítány a nechtěny. Nevládají navazovat dobré vztahy, protože jim schází vnitřní zdroje. Prožívají pocity prázdnoty a nudy, neumějí definovat, co potřebují. Ve snaze nejít něco, co by je mohlo naplnit se mohou přiklonit k toxickému syčení se. Například se sebepoškozují, podléhají látkovým i nelátkovým závislostem. Bývají závislí i na druhých lidech, na jejich přítomnosti (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblí, Dušková, 2004a).

Jestliže je nedostatečně uspokojována **potřeba podpory**, člověk se stává nejistým, nevěří sám sobě, podceňuje se a cítí se slabý. Není schopen žít bez vnější opory, na které se stává závislým; neví ani jak podpořit sám sebe. Nevládá zátěžové situace a neumí odolávat tlaku. Nebo naopak nabyde přesvědčení, že se nemůže spolehnout na nikoho jiného než sám na sebe, uzavře se a nikomu nevěří. Domnívají se, že by je v těžké situaci nikdo nepodpořil, a tak musí být velmi odolnými a nesmí polevit. Často si také myslí, že musí podporovat ostatní. Pokud je potřeba podpory naplňována nadměrně, například tím, že rodiče dítě příliš a dlouho nosili, dítě zažívá nedostatek samostatnosti. Následně v něm zakotví domněnka, že nedokáže být sám za sebe a stává se závislým na druhých ((Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Lucká, Koblí, Dušková, 2003b).

Někteří rodiče **potřebu ochrany** naplňují neadekvátně. Například tím, že dítě ochraňují až příliš, čímž mu znemožní vyzkoušet si mnoho věcí, hledání správných cest. Dítě se pak bojí toho, co nezná; v budoucnu neumí vnímat rizika a stává se tak naivním. Nebo o jeho bezpečí naopak dbají málo či ho bezpečí vystavují. Takové dítě si v sobě nese

poznání, že lidé a okolní svět není bezpečný. Většinou se projevuje zvýšenou podrážděností až agresivitou, nebo často upozorňuje na porušování pravidel či se naopak zcela stahuje samo do sebe a je zamlklé. V nejhorším případě mu jsou dokonce oni sami nebezpeční tím, že mu ubližují a týrají ho. Existují však lidská a dětská práva, která dítě chrání, i když není s rodiči či před nimi samotnými. Pokud se dítě nenaučí rozeznávat, co je bezpečné a co ne, častěji se samo vystavuje rizikům a nebezpečným situacím (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014; Lucká, Koblí, Dušková, 2004b).

Pokud je v rodině nedostatečně naplňována **potřeba limitů**, dítě se nenaučí respektovat pravidla ani druhé lidi. Takové dítě utlačuje druhé, na které neumí brát ohled; nerespektuje psaná ani nepsaná pravidla, vyvolává konfliktní situace, je nenasytý a neovládá svou sexualitu (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Svoboda, 2014).

Průběh naplnění potřeby a vznik deficitu

Naplnění každé potřeby probíhá dle vzorce ve formě kruhu: potřeba, akce, interakce (naplnění), význam. Každý má v sobě vrozený mechanismus týkající se naplňování potřeb. Tedy vrozenou schopnost akce, představující reakci na nutnost sycení potřeby, a též i očekávání, že přijde adekvátní interakce. Podle způsobu naplňování daného vzorce se v člověku vytvářejí zkušenosti, zda a jaké reakce přicházejí na naši akci. Prostřednictvím těchto zkušeností se v nás vytváří smysl světa, vztahů a nás samotných. Pokud se tento plán naplnění poruší, vzniká deficit, který však může být i nezáměrný. Dítě se pak dožaduje dosycením potřeb určitým způsobem chování, který většinou vyznívá negativně nebo naopak ukončí opakování své akce, protože nabyl zkušenosti, že je bezvýznamná (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Lucká, Koblí, Dušková, 2003c).

Tento model lze ilustrovat potřebou sycení malého dítěte. Dítě mající hlad cítí svírání žaludku, prázdnotu a pocit, že je na tyto nepříjemnosti samo. Reaguje na to svou akcí, která má zapříčinit uspokojení potřeby, tedy pláčem a křikem. Zároveň očekává adekvátní interakci, včasný příchod pečující osoby, která ho nakrmí a ukončí jeho nepříjemné pocity. Pečující osobu ideálně představuje matka, která ho nakojí a nasytí jeho potřebu také láskou, pozorností, tichou řečí, hlazením. Dítě je uspokojeno a v jeho paměti se uchovává komplexní zážitek:

- „*Hlad a osamění existuje, je to normální a řešitelné, nejsem špatný, když mám hlad.*“

- *Vynaložená energie měla účinek, stálo za to volat po nasycení.*
- *Existuje někdo druhý, kdo včas dokázal můj hlad uspokojit, dělal to rád, má mne rád.*
- *Hlad se dá utišit a nejsem na to sám.*
- *Stojím za to, mám smysl, moje potřeby mohou být uspokojeny.*
- *Svět a já fungujeme, jsme dobří.*“ (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009, s. 95)

Pokud se tento vzorec opakuje, stává se ukotveným modelem sebeprožívání a chování, který bude vždy ovlivňovat jeho emoce, myšlení, chování a očekávání.

Pakliže je interakce neadekvátní, vzniká deficit, která se projeví taktéž na komplexní úrovni. V tomto případě je průběh výše uvedené situace totožný, až do chvíle, kdy má přijít adekvátní interakce. Pečující osoba například přichází pozdě a její chování není vhodné. Dítě dejme tomu dostává napít pouze z lahve a přítomnost pečující osoby není laskavá, utišující a vřelá. Nebo v horším případě jídlo přichází nejen pozdě, ale i v nedostatečné míře, pečující osoba je netrpělivá a dítě za jeho projevy trestá. Po této zkušenosti si dítě zapamatuje:

- *„Hlad existuje, je to řešitelné, když se budu snažit.*
- *Osamění existuje.*
- *Vynaložená energie měla účinek, stálo za to volat po nasycení, musela být velká a hlasitá.*
- *Hlad se dá utišit, osamělost zůstává.*
- *Moje potřeby mohou být částečně uspokojeny.*
- *Musím se o všechno strašně prát, život je boj...*
- *Jsem špatný, protože něco potřebuji...*“ (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009, s. 96)

Jestliže se nesprávný vzorec naplňování potřeb často opakuje, ovlivňuje to pojetí sama sebe, dítě se stává negativním a pokouší se najít jiný způsob uspokojení. Dítě již nevolá pečující osobu, aby uspokojila jeho potřebu, protože v něm je zakotvená nedůvěra v dospělé. Hledá za ně tedy náhradu, kterou se v budoucnu může stát třeba zvíře, hudba, plyšová hračka a v dospělosti se může spatřovat svého naplňovatele například v Bohu či penězích. Vyrovnávat se s těmito zážitky může i tak, že se naopak obrátí jen samo na sebe, protože na nikoho jiného se nemůže spolehnout. V takovém případě se stane sám sobě rodičem a bude si myslet, že je všemocný. V budoucnu bude neustále kontrolovat své okolí, prosazovat jen sám sebe a své

zájmy. Avšak potřeby je možné dosycovat. Pokud například dítě z nevyhovujícího rodinného prostředí ve svém životě potká osobu (učitele, nebo jiného dospělého), která mu dá pozornost a podporu, a tím mu pomůže se vzniklé deficity vyrovnávat (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009; Lucká, Koblí, Dušková, 2003a).

2 Empirická část

Druhá část diplomové práce komplexně představuje realizované výzkumné šetření, tedy stanovený cíl a otázky, metodiku šetření a prezentaci jeho výsledků. Výzkumné šetření se dotýká třech aspektů uvedených v teoretické části, animace, dospívajících a jejich potřeb. Jak vyplývá z první kapitoly, animace má bohaté historické kořeny, a z toho vyplývajících mnoho podob. Proto není uchopena jako jednotná metoda představující jasný návod k použití, ale spíše jako zdroj základních principů přístupu a práce s mladými lidmi. Její základní filosofie a myšlenky byly aplikovány v přímé práci s cílovou skupinou výzkumu. Ta spadá do období dospívání a je možné u jejích členů pozorovat rizikové faktory uvedené v druhé kapitole. Výzkum byl zaměřen na základní vývojové potřeby členů cílové skupiny popsané dle Pesso a Pesso-Boyden. Výzkumné šetření přímo navazuje na mé předešlé výzkumné šetření z roku 2013 zpracované v mé bakalářské práci.⁸ Proto je možné považovat jeho ukončení za počátek zde uváděného šetření a jeho závěrečná doporučení za výzvy pro další práci, jejíž výsledky následující část prezentuje.

2.1 Vymezení cíle a formulace výzkumných otázek

2.1.1 Cíl

Cílem diplomové práce bylo zjistit možnosti kontaktní práce a pedagogického provázení zaměřeného na potřeby dospívajících.

Vzhledem k navázání na předešlé výzkumné šetření se jeho cíl i otázky přenášejí do šetření následujícího, zde prezentovaného. Závěry a doporučení prvního šetření jsou platné i pro druhé šetření, je na ně navázáno a slouží jako nasměrování navazující práce s cílovou skupinou. V průběhu druhého šetření však bylo nutné cíl práce upravit, a to z toho důvodu zásadní změny možnosti prostoru práce s cílovou skupinou. V průběhu šetření bylo

---

⁸ BURIANOVÁ, Kateřina. Animace jako metoda práce s ohroženou mládeží. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra psychologie a speciální pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kohoutek, Ph.D.

znemožněno pracovat s cílovou skupinou terénní formou⁹. Proto bylo zvoleno zjištění možnosti kontaktní práce, jakožto metody uplatňované v terénní i ambulantní sociální práci s dospívajícími.

2.1.2 Výzkumné otázky

1. Jaké potřeby projevují členové cílové skupiny?
2. Dochází u klientů, s nimiž se pracuje formou animace, ke změnám ve struktuře potřeb?
3. Které faktory provázení formou animace lze považovat za podstatné pro motivaci a rozvoj struktury potřeb a hodnot klientů?

2.2 Metodika

2.2.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou výzkumného šetření bylo seskupení dospívajících žijících na sídlišti Vltava v Českých Budějovicích, které tráví převážnou většinu svého volného času v ulicích sídliště. Skupina se vyznačuje rizikovým chováním jejích členů. Během pozorování byla zaznamenána většina z rizikového chování uvedeného v podkapitole 1. 2. 3 Rizikové chování, především závislostní chování, záškoláctví, lhaní, agresivní chování a obecné kriminální jednání.

Výběr cílové skupiny proběhl již v předešlém realizovaném výzkumném šetření v roce 2013, na které tato práce navazuje. V té době byla autorka dobrovolníkem terénní formy sociální služby NZDM Oráč zřizované SaSM-DDM ČB a působila pod vedením sociálního pracovníka NZDM. Terénní forma NZDM probíhala na sídlištích Máj a Vltava. Pro výzkumné šetření byla vybrána skupina dospívajících na sídlišti Vltava, která se pravidelně scházela na jednom preferovaném místě a pro plánované šetření se jevila jako ideální. Pro možnost aplikování metody animace a zároveň zúčastněného pozorování je vhodná právě skupina, která se sdružuje na jednom konkrétním místě proto, aby bylo možné ji snadno a pravidelně kontaktovat, a tedy s ní i pracovat. Vhodné je také alespoň minimálně

---

⁹ Od ledna roku 2018 nebyla Jihočeským krajem financována terénní forma NZDM Oráč, což donutilo zřizovatele SaSM-DDM ČB k jejímu zrušení a následnému poskytování pouze ambulantní formy NZDM.

stabilní jádro skupiny, protože tím nabývá potenciál vnitřního ovlivňování ve skupině. Tato skupina se během výzkumného šetření, realizovaným mezi roky 2014 a 2018, přirozeně proměňovala a také dočasně ztrácela uvedené vhodné rysy. Během pozorování se částečně rozpadla a její malé fragmenty se z původního místa přesunuly na několik dalších míst. Kontakt s ní se tak stal náročným, probíhal především s jednotlivci, a práce s ní nemožnou. Koncem roku 2015, během kterého se autorka stala sociální pracovnící NZDM Oráč, se ale skupina začala formovat do stabilizovanější podoby, i když oproti původní skupině částečně proměněné. Kontakt s ní byl opět častější a následně bylo možné obnovit i práci s ní.

Výzkumné šetření bylo realizováno v rámci NZDM, v jeho terénní a posléze i ambulantní formě, kde je pro práci s klienty používána metoda kontaktní práce. Tato sociální služba se, podobně jako animace, zaměřuje na mladé lidi, které je vhodné povzbudit, působit na ně pozitivním způsobem, pomoci jim vyrovnat se s nároky společnosti a snažit se o jejich začlenění do ní.

2.2.2 Sběr dat

Při sběru dat jsem postupovala dle principů a zásad kvalitativního výzkumu, kterými dle Hendla (1999) jsou: otevřenost vůči respondentům a jejich specifickým, ke zkoumané situaci a vůči použitým metodám, které se dle průběhu mohou měnit; zahrnutí subjektivity výzkumníka, jehož ovlivnění výsledků nelze vyloučit; procesualnost, tedy to, že výzkum má svůj proces; zaměření na případ; historicita a kontextuálnost (viz 2.3.1 Lokalita: charakteristika prostředí); problematizace determinovanosti, tedy objasnění, jak lidé aktivně reagují na podmínky; iterativní heuristika – jednotlivé etapy výzkumu se vzájemně prostupují. Hlavní metodou bylo zúčastněné pozorování a shromážděný materiál je prezentován formou reflexe práce se skupinou a reflexe typických případů (Punch, 2008).

V předešlém výzkumném šetření jsem jako dobrovolník terénní formy NZDM Oráč pozorovala (zúčastněné pozorování) danou cílovou skupinu. Ta se ale na počátku následujícího šetření v roce 2014 nacházela v roztržité fázi a nescházela se na jednom konkrétním místě. Já sama jsem již nebyla dobrovolníkem terénní formy NZDM, a proto jsem zaznamenávala informace o pohybu částí skupiny od pracovníků NZDM Oráč. V tomto období jsem tedy, dle zásady otevřenosti, zvažovala metody sběru dat a plánovala

polostrukturované rozhovory. Do přímého kontaktu se členy skupiny jsem se dostala v roce 2015, kdy se mi, už jako sociálnímu pracovníkovi NZDM Oráč, s některými z nich kontaktování podařilo. Koncem stejného roku jsem však odjela na roční studijní pobyt do zahraničí. Během této doby se skupina opět formovala do konstantní podoby a byla pravidelně kontaktována kolegy z terénního programu realizovaného v rámci projektu Prevence kriminality. V tomto ojedinělém terénním programu probíhala spolupráce terénního pracovníka NZDM Oráč a terénních pracovníků Jihočeského streetworku PREVENT, kteří se specializují na práci s uživateli návykových látek. Cílem tohoto projektu byla prevence a včasná intervence rizikového chování u dětí a mládeže ve věku 12 až 21 let shlukujících se ve vytipovaných lokalitách města České Budějovice. S laskavým svolením kolegů jsem pro své výzkumné šetření využila i záznamy průběhu terénní práce v rámci tohoto projektu. Po svém návratu do Českých Budějovic jsem tedy kontaktovala cílovou skupinu v již zformované obnovené podobě. Mohla jsem tak navázat na předešlou práci s ní za použití metody animace a souběžně se tak navrátit k původní metodě, pozorování.

Hlavní metodou sběru dat tedy bylo i nadále zúčastněné pozorování, v rámci kterého jsem byla v roli tzv. úplného participanta (Disman, 1993). Po dobu následujících tří let jsem se stala součástí skupiny, jejíž členové, respondenti, nebyli o probíhajícím šetření informováni. V čase šetření tedy nevěděli o skutečnosti, že jsou pozorováni. Rozhodnutí o tomto zvoleném postupu, který přináší značné nároky na etickou stránku výzkumu z hlediska garance odbornosti i zachování diskrétnosti, jsem učinila pro eliminaci ovlivnění výsledků výzkumu ze strany respondentů. Dá se zcela legitimně předpokládat, že informace o účasti ve výzkumu by významně ovlivnila chování členů cílové skupiny nebo by snížila jejich ochotu k účasti, či by mohla vést k takovému zkreslení výsledků, které by mohlo způsobit poškození cílové skupiny způsobené použitím mylných východisek pro další intervenci (újma by tedy byla větší, než újma z neinformovanosti o účasti ve výzkumu). Z tohoto důvodu jsem nemohla využít informovaný souhlas účastníků a snažila jsem se kompenzovat podmínky pro zachování etické přijatelnosti výzkumu účastí na pravidelné odborné supervizi své přímé práce s klienty, vzájemnými zpětnými vazbami s kolegyní, spoluúčastnicí práce s cílovou skupinou a také důslednou anonymizací výsledků výzkumu

při jejich prezentaci.¹⁰ Po ukončení této práce plánuji jednotlivým členům skupiny sdělit skutečnost o jejich účasti ve výzkumu. Pozorovala jsem dění ve skupině a dlouhodobý průběh práce s ní, během níž jsem s respondenty realizovala různé aktivity, vedla tematické skupinové i individuální rozhovory. Dění i rozhovory byly v hlavních bodech písemně zaznamenány bezprostředně po konci denního programu.

2.2.3 Metoda záznamu a analýza dat

Data z pozorování jsem nemohla zaznamenávat bezprostředně (např. nahrávkou či simultánním písemným záznamem), jelikož by takové zaznamenávání mohlo narušit kontakt a mohlo by dojít k prolomení neinformovanosti o účasti respondentů ve výzkumu. Proto jsem z každého kontaktu se skupinou či jednotlivci vyhotovila záznam až po jeho ukončení. Záznam jsem se snažila zapsat co možná nejkompletněji s průběhem dění a citacemi z rozhovorů, což jsem pro zachování objektivity konzultovala s kolegyní, která se mnou v daném programu spolupracovala. Jak jsem již uvedla výše, pro výzkum jsem použila i záznamy kontaktů se skupinou proběhlých v době mé nepřítomnosti, které sloužily k mapování situace skupiny před zahájením samotného zúčastněného pozorování.

Pro zapsání dat a jejich následnou analýzu jsem využila tabulku vytvořenou v programu Microsoft Excel. Zde jsem výpovědi respondentů a pozorované dění ve skupině kategorizovala podle obsahu (příklady postupu viz příloha I.). Hlavními kategoriemi byl subjekt (tedy ten, kdo něco řekl či učinil) a predikát (tedy obsah sděleného či učiněného – zda prožívá či dává najevo potřebu nebo konflikt, něco navrhuje, koriguje předchozí projev apod.). Tyto záznamy umožnily pozorovat posuny u jednotlivých aktérů, tedy respondentů výzkumu i nás pracovníků. Tyto záznamy jsem v průběhu kompletace, a především pak po jejím ukončení opakovaně procházela, hledala souvislosti, doplňovala je o poznámky a zaznamenané dění vztahovala a propojovala s teoretickými poznatky. Tento postup je inspirován fenomenologickou analýzou (např. Bayard et al, 2012), jejímž cílem je

---

¹⁰ Respondenti jsou v této práci označeni přezdívkami, které jsem jim přiřadila na základě jejich individuality a jejich autentického působení na mne jako na pozorovatelku. Pod těmito přezdívkami nejsou známí nikomu jinému než mně.

identifikace autentického subjektivního „žitého světa“ účastníků výzkumu. Principy fenomenologického výzkumného přístupu¹¹ se jeví jako adekvátní vzhledem ke zkoumané metodě intervencí (animace jako způsob „práce s žitým světem“, o němž se musíme napřed dozvídat), i k metodě zúčastněného pozorování (kdy na rozdíl např. od rozhovoru získáváme řadu údajů nepřímou a jejich význam je teprve třeba „dešifrovat“, aby bylo možné správně navrhnout další způsoby práce a také aby bylo možné její výsledky reflektovat).

Podle principů fenomenologického výzkumu jsem ovšem nepostupovala pouze při analýze dat – koncepce výzkumu je vedena tak, aby sledovala ... (1) zaměření na žitou zkušenost, (2) zaměření na problematiku významu, (3) procesuální a historický pohled na fenomény, (4) transakční přístup k poznávání a obhajování poznatků, (5) začlenění do vztahů účasti a odpovědnosti a (6) neodcizující, posilující výzkumné postupy.“ (Szybek, 2003, s. 9).

2.3 Výsledky výzkumu

V první části této kapitoly je v souladu s fenomenologickým zaměřením výzkumu v první řadě popsána charakteristika prostředí, v jehož kontextu se výzkum odehrává a v němž pozorovaná cílová skupina žije. V následujících částech pak samotný průběh práce metodou animace v terénní a později i ambulantní formě NZDM. Nejprve se popis výsledků soustředí na účastníky výzkumného šetření jako na sociální skupinu. Následně je formou případových studií popsána i práce s jednotlivci a její rozmanité výsledky. V závěru je uvedena také reflexe vlastního působení a prožitků autorky jak v roli pozorovatelky, tak i člena skupiny a účastníka dění v ní a sociálního pracovníka NZDM.

2.3.1 Lokalita: charakteristika prostředí

Jedním ze zásad kvalitativního výzkumu je dle Hendla (1999) historicita a kontextuálnost. Porozumění sledovaných událostí se nemůže odehrát bez jejich uvedení do

---

¹¹ Za poskytnutí pracovních překladů a dalších textů (Kohoutek, 2014) a pomoc při koncipování fenomenologicky pojatého výzkumu děkuji vedoucímu práce.

širších sociálních a historických kontextů. Proto je cílem této kapitoly uvést jaké prostředí a jaké minulé události cílovou skupinu ovlivňují.

Sídliště Vltava bylo vystavěno v 70. letech 20. století jako jedno ze tří nových sídlišť, Šumava, Vltava a Máj, která byla budována ve volném prostoru za městskou částí Čtyři Dvory. Nachází se na levém břehu řeky Vltavy a má tvar dlouhého úzkého pruhu orientovaného v severo-jihní ose. Na západní straně je lemováno ulicí Husova třída a na východní straně ulicí Na Dlouhé louce, obě tyto ulice tvoří čtyřproudé vozovky. Přibližně ve své polovině je horizontálně přetrženo ulicí Strakonická, která je rovněž tvořena vytíženou čtyřproudou vozovkou. Tím je sídliště děleno na severní a jižní část, které spojuje pouze silniční nadchod a jeden přechod pro chodce přes ulici Strakonická. V severní části sídliště se nachází základní škola, několik dětských hřišť, odpočinkových zón a v nejsevernější části je sídliště ukončeno velkým nákupním střediskem Géčko a dalšími velkými obchody. V jižní části sídliště se nachází náměstí s několika menšími obchody a kulturním domem, zdravotnické středisko, několik restaurací a fitness centrum. Jižní cíp sídliště je ohraničen dvěma velkými obchodními budovami a rozsáhlým komplexem Výstaviště. Na západní straně jižní části sídliště sousedí s nedávno vzniklým parkem spojujícím sídliště Vltava a Máj. Nachází se zde plocha zeleně, odpočinkové zóny, dětské hřiště, kavárna a hojně využívaný betonový skatepark. Severně od parku se nachází rozlehlá přírodní oblast Vrbenské rybníky. Východní stranu sídliště lemuje cyklostezka a pruh louky jdoucí paralelně s břehem řeky Vltavy. Sídliště je tedy z větší části obklopeno zelení pro aktivní využívání, zároveň od ní ale odříznuto velkými silnicemi, které je možno překonat jen na několika málo místech. Sídliště prošlo rozsáhlou revitalizací probíhající i během výzkumného šetření. Díky ní získaly panelové domy barevný vzhled, chodníky novou úpravu, bylo opraveno či vybudováno několik dětských hřišť a dvě běžná hřiště a na náměstí v jižní části sídliště vznikla děti lákající fontána.

Rozdělení sídliště není přítomné pouze ve fyzické rovině. Pobýváním v jeho prostoru a rozhovory s respondenty je možné dojít ke zjištění existence rozdělení sídliště na dva, do jisté míry, samostatné celky. Respondenti vypovídali o napětí a snad i rivalitě mezi těmito částmi. V roce 2013, když se cílová skupina pohybovala výhradně v severní části, se o druhé polovině sídliště vyjadřovali převážně negativně. Po opuštění svého místa se však opětovně

scházejí v jižní části sídliště a výpovědi o rivalitě se vytrácejí. Obyvatelé sídliště se vymezují také vůči sousednímu sídlišti Máj, a to především proto, že zde žije poměrná část Romského obyvatelstva města. Tento fakt neilustrují pouze výpovědi respondentů výzkumu, ale také významná historická událost z léta roku 2013. Tehdy na sídlišti Máj proběhly velké demonstrace zaměřené proti Romskému obyvatelstvu, vyvolané napětím mezi obyvateli Máje a odrazujícím celospolečenského napětí a z něj vyplývající obviňování a agrese. Někteří z respondentů se demonstrací účastnili, přičemž se stavěli na stranu demonstrantů, a negativní výpovědi o sídlišti Máj přetrvávaly až do ukončení šetření, i když jejich intenzita klesala.

Sledovaná skupina byla v rámci původního výzkumného šetření v roce 2013 kontaktována v severní části sídliště Vltava. Zde se skoro každodenně scházela v odpočinkové zóně, kterou členové skupiny nazývali „Pod Pekárnou“. Místo je tvořeno asfaltovým prostranstvím s malými travnatými plochami a několika stromy, pod kterými jsou lavičky. Během nepříznivého počasí využívali úkryt ve větším podchodu přilehlé přízemní budovy. Celý tento prostor je ze všech stran obklopen panelovými domy. Díky tomu byla skupina pod neustálým dohledem obyvatel sídliště. Docházelo tak ke konfliktním situacím mezi obyvateli sídliště a skupinou, která byla kritizována za své chování v prostoru odpočinkové zóny (hra s míčem, hlasitý projev, nevyužívání odpadkových košů apod.). Na místo nezřídka přijížděla hlídka Městské policie, jejíž příslušníci měli ke skupině podobný přístup. Na přelomu let 2013 a 2014 se „Pod Pekárnou“ začala scházet také skupina dospělých lidí bez domova. To vyvolalo více konfliktních situací a na základě této situace a dalších okolností skupina místo „Pod Pekárnou“ opustila.

Druhým významným místem bylo náměstí v jižní části sídliště Vltava, kde se cílová skupina, v tu dobu již částečně proměněná, začala scházet koncem roku 2015. Na západní straně náměstí se nachází malá přízemní budova mající na své severní a jižní straně podlouhlý přístřešek. Právě tyto přístřešky, a především ten severní, se staly novým základním místem pro setkávání skupiny. Tento prostor je ze tří stran obklopen přilehlými panelovými domy a z jedné strany je částečně oddělen velkými bloky s keři od prostoru náměstí. Za těmito bloky je cyklistická a pěší trasa, na kterou navazuje prostor náměstí. To je lemováno kulturním domem a obchody, na jeho ploše jsou rozmístěny lavičky a stromy.

Náměstí je hojně využíváno obyvateli sídliště, jako odpočinková zóna. Místní fontána se především v letních měsících stává vyhledávanou atrakcí. Skupina se i na tomto místě dostávala do konfliktních situací s obyvateli přilehlých panelových domů, obyvateli využívajícími veřejný prostor náměstí, a i sem za nimi přijížděly hlídky městské policie.

2.3.2 Cílová skupina

Jak již bylo zmíněno, své výzkumné šetření jsem prováděla v rámci terénní formy NZDM Oráč, jehož cílovou skupinou jsou děti a mládež ve věku 6 až 26 let, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy.

„Pekárenští“

V prvním výzkumném šetření v roce 2013 byla kontaktována skupina, která trávila svůj volný čas na lavičkách v odpočinkové zóně sídliště Vltava, respondenty nazývané „Pod Pekárnou“. Na tomto místě se scházela skupina čítající přibližně třicet členů ve věku 12 až 22 let. Všichni členové se mezi sebou znali, ale nescházeli se zde všichni v jednu chvíli. Nejčastěji jsem kontaktovala přibližně polovinu celé skupiny, přičemž se jednotlivých kontaktů povětšinou účastnili menší uskupení (2 - 12 členů). Se skupinou jsem postupně navazovala kvalitní kontakt, vedla s nimi tematické rozhovory a aplikovala metodu animace, to vše jako dobrovolník zařízení, pracovala jsem tedy pod vedením sociálního pracovníka NZDM. Ve skupině „pekárenských“, jak se sami označovali, jsem identifikovala několik menších uskupení, která se pro vývoj skupiny zdají být klíčové.

První podskupinu tvořili mladší příslušníci skupiny, a to Prcek, Čahoun a Čert, který měl v tomto uskupení dominantní postavení. Ke skupině patří také Smíšek a Obr, ale ti do ní nejsou pevně začleněni. V té době bylo chlapcům mezi 12 a 14 lety, byli tedy školou povinni. Skupina se vyznačovala každodenním pobýváním na ulici sídliště, vysokou mírou užívání konopných látek a nízkým zájmem o kontakt s pracovníky NZDM. Zbylá část skupiny k nim přistupovala až s výchovným postojem, především pak Drsňačka, Čertova starší sestra.

Drsňačka tvořila podskupinu s Ticháčkem a Živelkou. Jednotliví členové trávili čas i s jinými podskupinami, netvořili tedy tak konzistentní skupinu. Jejím členům bylo 14 až

18 let a měli mezi sebou navázané pevné kamarádské vztahy. Oproti předchozí skupině neužívali návykové látky a kontaktu s námi byli otevřenější.

Věkově nejstarší podskupinu tvořil Moudrý, jeho partnerka Kudrnka a jejich společný kamarád Klídek. Členům bylo 15 až 20 let, oba chlapci hledali zaměstnání či pracovali na brigádách a Kudrnka se připravovala na povolání servírky. Skupina užívala alkohol i konopné látky, avšak ne v takové míře jako skupina nejmladších členů. Moudrý pro svou přirozenou autoritu zaujímal dominantní postavení v celé skupině „pekárenských“.

K těmto základním skupinám se pojili tři významní jednotlivci. Včelka, která se se skupinou setkávala především v předešlých letech. Sprejer, který se již dříve přestěhoval ze sídliště Vltava na sídliště Máj. A Zbyšek, mladý muž, uživatel návykových látek a v té době bez domova, který se pohyboval v prostoru „Pod Pekárnou“ a se skupinou měl pozitivní vztah.

Skupina se ocitla v mnoha konfliktních situacích, ať už s obyvateli sídliště či příslušníky městské policie a okolí jim výrazným způsobem projevovalo, že jejich pobývání v prostoru „Pod Pekárnou“ není vítáno. Jako hlavní akt aplikace metody animace a zároveň reakce na silně nenaplněnou potřebu místa skupiny bylo uspořádání výtvarného pouličního workshopu s názvem Život ulice. Připravila jsem ho ve spolupráci s členy skupiny, kteří si díky němu pomalovali „své“ lavičky dle vlastních výtvarných návrhů. Nejaktivnějšími členy během příprav byli Moudrý a Sprejer. Součástí akce byl také odpolední koncert a graffiti jam. Tato akce byla pro „pekárenské“ pozitivním zážitkem ve veřejném prostoru. Nejen proto, že mohli něco vytvořit, ale také díky převážně pozitivní reakci obyvatel sídliště, kteří se do workshopu spontánně zapojili a díky přístupu příslušníků policie, kteří se při návštěvách, vyvolaných telefonáty některých obyvatel sídliště, vystupovali klidně a probíhala s nimi respektuplná komunikace.

Rozpad skupiny

Přibližně od listopadu roku 2013 se „Pod Pekárnou“ scházela početná skupina dospělých osob bez domova, která se v prostoru chovala nevhodným způsobem (hluk, konzumace alkoholu, ničení prostoru, krádeže, obnažování apod.). To vyvolalo více konfliktních situací jak mezi „pekárenskými“ a obyvateli sídliště, kteří „pekárenským“ přisuzovali některé prohřešky skupiny lidí bez domova, tak mezi „pekárenskými“ a skupinou

lidí bez domova. Dalším významným mezníkem byly narůstající konflikty v samotné skupině „pekárenských“. Dle výpovědí respondentů je zapříčinila skutečnost, že Moudrý, Kudrnka a Klídek začali užívat pervitin a páchali s tím spojenou drobnou trestnou činností. „K Pekárně“ za nimi přicházeli další uživatelé tvrdých drog, což zbytek skupiny nehodnotil kladně. Na základě těchto skutečností se skupina fragmentuje na několik částí, které z velké míry kopírují rozpoznatelná menší uskupení v rámci celé skupiny a prostor „Pod Pekárnou“ postupně opouštějí.

Nové uskupení

Nově se skupina ustaluje v průběhu roku 2015, kdy se začíná scházet v jižní části sídliště, pod severním přístřeškem přízemní budovy na okraji náměstí. Po svém návratu do Českých Budějovic v říjnu 2016, tak kontaktují skupinu, která sestává z několika členů původní skupiny „pekárenských“ a je proměněna několika novými. Celkově má skupina přibližně 25 členů, kteří jsou ke skupině vázáni na různých úrovních. Skupina se vyznačuje povětšinou pravidelným užíváním konopných látek a alkoholu. Většina účastníků navštěvuje druhý stupeň základní školy, někteří jsou studenty učilišť či středních škol, nebo se jejich studenty v budoucnu stanou a starší z nich docházejí do zaměstnání.

Základní skupinu tvoří Toffi, nejmladší člen celé skupiny, Tanečnice a Prcek, který setkávání celé nové skupiny inicioval a stal se jejím přirozeným vůdcem. Tanečnice je jeho partnerkou a Toffi jejich společným kamarádem. Za Prckem občasně přicházejí bývalí členové skupiny „pekárenských“, kteří se ale do skupiny nezačleňují pevně. Především Čahoun, který nově tvoří pár s Kudrnkou, která se pro své pracovní vytížení ve skupině vyskytuje zřídka. Přicházejí také Smíšek a Obr. Se skupinou se scházela také Víla, která již v minulosti navštěvovala klub Oráč, díky čemuž nás s kolegyní zná dlouhodobě.

Další skupinu tvoří Bebop, jeho bratr Vodník, kteří jsou aktivnějšími členy než k nim patříci Student, Prchy a dvojice Kytka a Flavi. Tito členové se se skupinou setkávají především o víkendech. S předchozí skupinou jsou nejvíce provázáni Bebop a Vodník. Ostatní čtyři členové jsou s nimi také v kontaktu, ale vztah mají navázaný především s Bebopem a Vodníkem. Ke skupině patří také partnerská dvojice Biker a Laky, kteří jsou však v kontaktech uzavření, ale s celou skupinou se setkávají často.

Zajímavým provázáním skupiny je fakt, že Tanečnice, Laky, Bebop a Flavi jsou žáky stejné třídy v základní škole. I přes to, se takové vazby mezi Tanečnicí a trojicí Laky, Bebop a Flavi ve skupině neprojevují.

Na stejném místě, ovšem pod jižním přístřeškem přízemní budovy, se schází skupina tvořená dvěma navzájem si blízkými, avšak nezávislými dvojicemi, Žábou a Ájou a Notou a Mastrem. Častěji kontaktují Žábu a Áju, které tráví svůj čas paralelně vedle skupiny zpod severního přístřešku a jsou s ní v povrchním kontaktu. Notu a Mastera kontaktují jen velmi zřídka, jelikož zde netráví takovou míru svého času.

2.3.3 Práce se skupinou

V následující podkapitole je uvedený postup práce se skupinou dle chronologie. Popisuje dění ve skupině, významné události, řešená témata a proměny skupiny.

Období putování

Počáteční stav práce se skupinou vychází z uvedených faktů o skupině „pekárenských“, která ztrácí svou soudržnost. Její jednotlivé části, které kopírují identifikované podskupiny, se z místa „Pod Pekárnou“ postupně přemisťují na další místa sídliště i celého města. Terénní práce pracovníků NZDM se na základě nízkého počtu kontaktů přiléhavě rozšiřuje na další lokality mimo sídliště Vltava a má dobrovolnická a později pracovní činnost se přelévá mimo terénní formu NZDM. Během putování „pekárenských“ se daří kontaktovat či alespoň monitorovat několik jednotlivců a malých uskupení. Nejčastěji jsou kontaktováni Kudrnka a Moudrý, které já sama kontaktuji, jako občasný dobrovolník terénní formy, v červnu 2014. Kontakt se odehrál „Pod Pekárnou“. Kudrnka byla pod vlivem alkoholu, nadšeně mě vítala a své přítomné kamarádce vyprávěla o akci Život ulice. Vzpomínala na ni vskutku pozitivně. Postupem času se Kudrnka i Moudrý skutečně potýkají s větší závislostí na pervitinu a z tohoto důvodu kontakt s nimi přechází z jejich iniciativy do monitoringu (kontaktu se většinou vyhýbají). Pohybují se převážně v centru města. Kolegové mě během následujícího roku informují o několika málo jednotlivých kontaktů s „pekárenskými“, které však byly letmé a nevýznamné. Díky zmíněnému projektu Prevence kriminality a nově vzniklý společným terénům s pracovníky

Jihočeského streetworku PREVENT vycházím v červenci 2015, již jako sociální pracovník NZDM, opět do terénu. Díky tomu kontaktuji Klídka, který v té době řeší dopady své závislosti na pervitinu, především práci a svou zadluženost. Kontakt navazuje bezprostředně a je přístupný pomoci. Dále opakovaně kontaktuji také Ticháčka a Drsňačku, kteří jsou stále dobrými přáteli. Drsňačka je spokojena se svou prací pečovatelky a řeší náročný vztah se svou přítelkyní, při jehož řešení se na mě neváhá v terénu obrátit a svěřit se. Ticháček pracuje jako barman a v poslední době prošel ráznou změnou nejen svého vzhledu, který je nyní extravagantní, ale také svého života. Prošel fází nazývanou comingout a svému okolí přiznal svou homosexuální orientaci. Tato témata se mnou sdílí a náročné situace s nimi spojené překonává bez větších obtíží.

Má nepřítomnost

V říjnu 2015 odjíždím do zahraničí a během mé roční nepřítomnosti se znovu vytvořila skupina pobývajících v jižní části sídliště. Jejím základním prvkem se stal Prcek a jeho přátelé ze skupiny „od Pekárny“, kteří již nechtěli sdílet prostor s lidmi bez domova a uživateli drog. Přemístili se proto ke hřišti nedaleko náměstí v jižní části sídliště. Skupina se postupně rozšiřovala o další členy a přemístila se pod severní přístřešek přízemní budovy na okraji náměstí. Zde byla skupina pravidelně kontaktována pracovníky projektu Prevence kriminality, kteří svou práci se skupinou zaměřovali výhradně na prevenci užívání návykových látek (především konopí, alkohol a pervitin), rizikového sexuálního chování a rizikového chování ve veřejném prostoru. Jejich rozhovory byly tedy zaměřeny především na tuto problematiku a během své práce také poskytovali materiál jako jsou letáky na danou tematiku, kondomy a filtry rolls¹², které si skupina pro svou častou konzumaci konopí oblíbila. Vedle toho u skupiny pozorovali nadměrnou konzumaci alkoholu nejen během víkendu, ale i všedních dnů. V zimě na místě pod přístřeškem dokonce vznikla rozsáhlá sbírka prázdných lahví od tvrdého alkoholu, které skupině sloužily jako trofeje. Na místo často přijížděly hlídky městské policie, což velmi nápadně připomíná situaci skupiny „Pod Pekárnou“. Strážníci o sbírce lahví věděli a se skupinou údajně proběhla domluva, že ji po

---

¹² Speciální filtry pro balení cigaret z bylinných směsí, které snižují škodlivost kouření díky chlazení vdechovaného kouře a eliminaci nečistot. Tento materiál je pracovníky poskytován na základě principu práce harm reduction – minimalizace zdravotních rizik a poškození uživatelů návykových látek, kteří jsou současně motivováni k zanechání užívání.

přesažení určitého počtu kusů odstraní. Dle výpovědí kolegů tam takové sbírky vznikly asi tři. Postupně se díky pravidelným kontaktům a ustálení skupiny v rozhovorech objevovala i další témata, například škola a vztahy. Jarní a letní měsíce roku 2016 se vyznačovaly poklesem frekvence a délky kontaktů se skupinou. Důvodem bylo méně časté setkávání skupiny během odpoledních hodin všedních dnů a nízká motivace ke kontaktu. Pracovníci zaznamenávali výpovědi o večerních či víkendových setkáních skupiny, během kterých byl nadměrně požíván alkohol a konopí. V kontaktech se skupinou se projevovala jejich demotivace k aktivitě, občasně se dařilo navázání kontaktu skrze volnočasovou aktivitu, většinou fotbal.

Nedlouho před mým návratem naše Středisko získalo možnost pronajmutí přízemní budovy, u které se skupina scházela. Kolegové tak skupinu o této možnosti informovali a zjišťovali přání a návrhy způsobu využití od skupiny. Skupina byla návrhem nadšena. Hlavním návrhem na využití byl „hulící koutek“, který jim byl rovnou oponován z důvodu povahy naší organizace a celkové naší práce. I přes rozhovory o „klubovně“ neutichaly a kolegové skupinu informovali o mém blížícím se návratu.

Návrat a klubovna

V říjnu 2016 jsem se neprodleně po mém návratu do zaměstnání zapojila do terénní práce a skupinu kontaktovala. Členové, kteří patřili do skupiny „pekárenských“ si mě pamatovali, s ostatními mě seznámila kolegyně v terénu působící. Navázání kontaktu usnadnilo, vedle známosti s některými z předešlých let, také plánované otevření klubovny. Skupina o ni projevovala veliký zájem, což je přirozeně motivovalo ke kontaktu. V druhém listopadovém týdnu klubovnu otvíráme a probíhá první setkání se skupinou uvnitř klubovny, kterého se účastní i členové, které jsem doposud nepotkala. Prostor klubovny propojují s akcí Život ulice, deklarují, že je to místo pro skupinu. Prcek vypráví konec skupiny „Pod Pekárnou“: *„K "Pekárně" začali chodit bezdomovci, ty nás tam štváli, protože s nimi byly jen problémy. Ještě víc tam jezdili policajti.“* (viz příloha I.; 11. 11. 2016). Během následující práce na klubovně jsem s členy skupiny mohla navázat užší kontakt a vztah, a to i s těmi, kteří mě již znali. Přeci jen uplynula jistá doba od mé intenzivní práce se skupinou, která může být z pohledu dospívajících, na základě velkých změn v tomto období (viz kapitola 1.2 Období dospívání), vnímána jako vzdálenější.

Pravidla

Doposud bylo se skupinou pracováno pouze v terénní formě NZDM, která se vyznačuje tím, že pracovníci během kontaktů s klienty sdílejí jejich prostor. To znamená, že se do jisté míry řídí jejich pravidly, do vzniklých situací nijak významně nezasahují, spíše vyjadřují svůj názor a postoj. Otevřená klubovna sloužila jako prostor k navštěvování během realizace terénní formy. Naopak v ambulantní formě NZDM se klienti zavazují k dodržování pravidel zařízení, která v něm jsou, v ideální případě ve spolupráci s klienty, stanovená. Proto byla vyvolána diskuse mezi mnou a kolegyní na téma pravidel v klubovně, kterou jsme nakonec pro validitu postupu komunikovaly i s dalšími kolegy. Rozhodli jsme se v prostoru klubovny pravidla nenastavovat, což bylo umocněno i tím, že bezprostřední prostor klubovny (ná vazný přístřešek) byl prostorem cílové skupiny. Postup jsme stanovily tak, že nebudeme nastavovat žádná pravidla, jejichž dodržení by bylo podmínkou pro vstup do klubovny, ale budeme se skupinou projednávat vznikající situace. Dalo se očekávat, například na základě návrhu „hulícího koutku“, že takové situace vzniknou a my budeme muset k jistému omezování přistoupit.

Taková situace nastala do dvou týdnů od otevření klubovny, Toffi před přítomnou skupinou navrhoval využití klubovny pro setkání předcházející čertovskému reji ve městě, v rámci kterého by skupina konzumovala alkohol. Vysvětlily jsme tedy povahu našeho zařízení a celého Střediska, cíl a smysl jeho práce a návrh jsme v přátelském duchu odmítly. Odezva ve skupině nebyla nijak negativní, spíše chápající a nebyl narušen kontakt se skupinou. Následně jsem pak během zimy zaznamenala dvě situace. V té první někdo z přítomných přinesl láhev, ve které byla smíchaná limonáda a alkoholem. Požádala jsem o odnesení této lahve, což nebyl problém a vzhledem k tomu, že v klubovně nebyl nikdo zjevně opilý, nebylo dál třeba vyjednávat. Ve druhé pak do klubovny přišel výrazně opilý Murphy, okrajový člen skupiny. Ale než prošel chodbou, Biker a Prcek ho hned odvedli ven, aniž bych nějak stihla reagovat.

V ambulantní formě je například běžně zakázán vstup pod vlivem omamných látek. Vzhledem k oblíbenosti konopí ve skupině existoval předpoklad, že budou přicházet pod jejich vlivem. Často však jejich konzumaci ponechali až po uzavření klubovny či po její konzumaci zůstávali venku a dovnitř nevstupovali. Pokud přišel někdo pod jejím vlivem,

většinou utlumený, což ztěžovalo jeho participaci na hrách a samotné rozhovory, vyjadřovala jsem, že by bylo lepší, kdyby byl střízlivý. S jiným nevhodným chováním jsem se v průběhu práce s danou skupinou nesetkala.

Počátek klubovny

Jako jeden z prvních úkolů při zabydlování se v klubovně bylo její pojmenování. Skupinou prošlo několik návrhů, například „Brloh“ a „Hood“, nakonec se skupina domluvila na názvu „Pod Střechou“. Ten vycházel z jimi žitého označování přístřešku klubovny, jako místa, ne kterém se scházeli. Název byl velmi rychle přijat, ale nikdy jsem nezaznamenala, že by od toho odvozovali i název své skupiny, jako tomu bylo „Pod Pekárnou“.

Od prvních dnů v klubovně panovala dobrá nálada, nikdo se nedohadoval, já s kolegyněmi jsme nemusely být direktivní (něco diktovat, někoho upozorňovat, napomínat atd.), většinou bylo veselo.

Již během prvních setkání jsme společně plánovali úpravu prostoru. K dispozici jsme měli menší místnost v budově, která byla vybavena několika staršími židlemi, stolem, malou kuchyňskou linkou, sporákem a jednou skříňkou. V budově byla druhá, větší místnost s kobercem stoly a policemi, sloužící pro program Střediska pro maminky s malými dětmi. Z této místnosti byl přístup k toaletám, tudíž do ní vstupovali i naši klienti. Se skupinou jsme si naplánovali vymalování naší místnosti a pomalování nábytku. Oni sami si vybrali barvy a navrhly barevné provedení stěn. Protože toužili po graffiti na hlavní zdi místnosti, Prcek oslovil místního sprejera Plattyho, který s pomocí souhlasil. Vytvořil všemi obdivovaný návrh siluety města, nad kterým se tyčí nápis Pod Střechou. Následující život v klubovně, během prosince a části ledna, se soustřeďoval hlavně na její proměnu. Všichni členové skupiny se jí aktivně účastnili, malovali zdi i nábytek, to vše dle vlastního uvážení. Například židle si několik z nich namalovalo svou oblíbenou barvou a následně ji označovali za svojí. Probíhaly tak živé „kluby“ (tak nazýváme jednotlivá setkání v klubovně). Hrála hudba, vtipkovalo se, a hlavně se pracovalo. Pro komunikaci se skupinou jsme vytvořily facebookovou skupinu „Pod Střechou“, kde jsme mimo jiné sdílely i fotografie z proměny prostoru. Se skupinou byla smluvena otevírací doba klubovny na dva dny v týdnu, během které v počátku probíhala v první řadě práce na proměně klubovny, ale byl zde prostor i pro jiné volnočasové aktivity a také rozhovory.

V tomto období proběhlo několik zajímavých momentů.

Platty, který za pomoci Prcka a Bebopa ve třech svých návštěvách namaloval ústřední zeď klubovny, přivedl i své přátele. Přicházeli s ním chlapi, věkově starší než členové skupiny, kteří nám pomohli s malováním zdí. Přišla také jeho kamarádka, která jeho tvorbu dokumentovala. Všem se líbila nejen klubovna, ale také její smysl, o který se zajímali. Jejich přítomnost nijak nenarušila atmosféru setkávání s cílovou skupinou, ani skupinu jako takovou. Ta byla v jejich přítomnosti klidnější a přirozeně jim dávala prostor.

Při malování skříňky Prcka napadlo, že se podepíšeme na její zadní část. Ve skupině to mělo ohlas a podepsalo se více lidí. Těšili se, že až jednou přijdou, za několik let, podpisy tam stále budou a oni se na ně budou moci podívat. V následujícím čase si na ně nejednou vzpomněli.

Po příchodu na jeden z klubů jsme kolegyní zjistily, že někdo popsal vchodové dveře svými tagy „North Side“. Během klubu jsem se dotazovala, zda někdo nemá informaci o tom, kdo to udělal. Skupina byla překvapena a vyjadřovali, že o nikom neví. Byli toho názoru, že ze skupiny to nikdo být nemohl, protože nevidí důvod, proč by to někdo z nich dělal. Bebop, Vodník, Prcek a Platty mi pomohli nápisy smýt.

Práce v klubovně, jako malování a natírání, skupinu bavila. Jedno odpoledne jsem v klubovně uklízela po malování. Na facebook jsem napsala svůj plán a nabídla jsem vstup do klubovny mimo její otevírací dobu, ale pouze pro ty, kteří budou nápomocní, protože bylo potřeba úklid zvládnout rychle. Přišel Toffi, Vodník a Bebop, a aniž bych je musela žádat, či jim něco vysvětlovat, do úklidu se zapojili. Když jsem jim druhý den na facebookové skupině při oznámení o plánech na další klub děkovala, Vodník napsal: „*Tak to je jasný, nemohli bychom tě v tom nechat samotnou*“.

Žába a Ája, leč se vedle klubovny scházely často, přišly pouze několikrát a jen mlčky přihlížely práci z prostoru chodby. Zapojily se pouze v den zmíněného úklidu, když kluci z klubovny odešli a po jejich návratu práci ukončily. Do života skupiny se zapojily až později, což bude více popsáno v případové studii Žába.

S kolegyní jsme postupně klubovnu vybavovali nejen za účelem jejího zútulnění, přinesly jsme rychlovarnou konvici, abychom si mohli vařit čaj, k Vánocům jsme nakoupily

několik stolních her a pro veliký úspěch jsme sehnaly stolní fotbálek. Skupině jsem nabízela, aby si přinesli nějaké své věci, hrneček, plakát, cokoli, co jim prostor přiblíží. Ale nikdo nikdy nic nepřinesl.

Život v klubovně

Po úpravě prostoru klubovny nastalo období, kdy si snad všichni členové skupiny hráli. Nejvíce atraktivní byl stolní fotbálek. Oblíbené byly i hry u stolu (karty, věž, město-jméno-věc, mini fotbálek) a především pak kreslení. Vyhledávanější se stala i vedlejší větší místnost, kam nejčastěji chodil Toffi, Bebop, Vodník a Prchy. Zde si hráli s malými platovými míčky, které po sobě házeli. V únoru 2017 jsme oslavili Prckovi osmnácté narozeniny. Tanečnice mu upekla dort, který přinesla na klubovnu a pohostila tak ostatní. Nabyla jsem pocitu, že skupina funguje „jako rodina“, do které mě přijali. Ve skupině se přirozeně vytvořil vlastní specifický humor zakládající se na vzájemném poznání nás všech a postupně narůstající společné historii. Například Toffi do skupiny přinesl pozdrav „sau sijo“, který se ve skupině ustálil. Skupinu Toffi, Prcek, Tanečnice a Laky jsem často potkávala ve městě během mé cesty do zaměstnání a jejich cesty do školy. Vždy jsme se zdravili tímto pozdravem, nejednou spolu vedli rozhovor (především na téma školy) či jsme sprádali plány na následující klub. Průběh klubů byl příjemný a živý. Hrál hudba, kolem fotbálku stálo několik lidí, u stolu se kreslilo či hrály hry, popíjel se teplý čaj, povídalo se. Témata rozhovorů byla běžná a nijak složitá, většinou hudba, hry, různé zajímavosti, škola. Kontakt probíhal převážně s celou skupinou a rozhovory nebyly nijak významně hluboké, netýkaly se například potíží jednotlivců. Přicházeli další lidé, i někteří „pekárenští“. Již v prosinci například přišla Kudrnka, která byla klubovnou nadšena a komentovala ji slovy: „*Je dobře, že to tu je. Aspoň se budou mít lidi, kde scházet.*“ (viz příloha I.; 2. 12. 2016) Během zimních měsíců má kolegyně zaznamenala, že ve srovnání s obdobím mé nepřítomnosti, ve skupině poklesla frekvence užívání alkoholu. Ani výstava lahví už neexistovala.

V únoru jsme ještě se skupinou připravovali desky, na které na začátku března Platty namaloval obrazy pro výzdobu naší klubovny. Odehrála se tak zajímavá akce v prostoru před klubovnou, kde Platty sprejoval své obrazy. Ten den byla na klubu neobvyklá atmosféra. Přes to, že se skupina na tuto akci těšila a přišla v hojném počtu, citlivě reagovala na

přítomnost Plattyho přátel. Podobně jako na malování v klubovně přišli s ním, bylo jich sedm a někteří z nich se již účastnili předešlého malování. Přihlíželi jeho tvorbě, pomáhali mu a jejich vystupování bylo klidné. I přes to se jim skupina v podstatě vyhýbala, pokud byli v klubovně, skupina byla venku a průběh venkovního akce sledovali pouze zpozzdálí. Působili zamlkle a nebyli otevřeni ani kontaktu s námi, natož s Plattyho přáteli. Po odchodu Plattyho a jeho přátel přišli do klubovny a obdivovali jeho obrazy, ze který měli radost. S Prckem jsme rozvrhli jejich rozmístění v prostoru a zanedlouho byly pověšeny. Prostor klubovny tak byl zcela hotov. Během této akce jsem očekávala reakce okolí, ve kterých by se mohla případně promítnout reakce na celou naši skupinu a existenci klubovny. Během klubů, a i po nich se skupina pohybuje také venku, což mohou obyvatelé sídliště vnímat negativně, vzhledem k hlučnosti skupiny. Ani v den malování obrazů ani jindy nikdo z obyvatel nepřišel se stížností či jinak neprojevil svůj negativní názor.

Proměny ve skupině

Od přelomu března a dubna 2017 klesala návštěvnost klubovny a náš kontakt se skupinou se tak přesunul i ven do ulic sídliště. Předtím tak také probíhal, ale v menší míře. V následující době se do skupiny vrací Moudrý, který si pamatuje akci Život ulice i mě a při našem prvním kontaktu, počátkem dubna, společně s Čahounem reaguje na mou motivaci pro fotbálový turnájek, jehož uspořádání jsme se skupinou navrhli již koncem února. S Moudrým do skupiny přichází i jeho přítelkyně Sestra, se kterou se mi daří rychle navázat kontakt. Nejvíce jsou navázáni na skupinu Prcka, Tanečnice a Toffiho. Ve skupině se také začíná objevovat Duch, který již v té době tvoří pár s Vílou. Současně se ze skupiny ztrácí Kytka, kontakty s Flavi, Studentem, Bikerem a Prchym jsou jen občasné.

Ve skupině nastávají nové situace. Například v polovině dubna se mi Sestra svěřuje, že byla přistižena, jak v obchodě krade oblečení. Tuto akci podnikla společně s Vílou. Přítomní Tanečnice a Prcek na to reagují tím, že ale přeci Sestru před Vílou varovali, aby se s ní nepřátelila, protože užívá pervitin. Tím se do skupiny dostává téma tvrdých drog.

Od května 2017 a v průběhu léta probíhalo méně kontaktů, ve kterých se ale jednotliví členové více otevírali a také se svěřovali se svými obtížnými situacemi. V květnu jsme uskutečnili aktivitu s Názvem nakládačky. Každý z účastníků na papírek napsal důvod, proč chodí do klubovny „Pod Střechou“ a vhodil ho do velké sklenice. Na vzkazech se

objevovalo především to, že přicházejí za přáteli a zábavou. Laky se před koncem školního roku svěřila se školními obtížemi na učilišti. Prcek a Tanečnice, otevírali svá témata, škola práce a rodina, která jsou více popsána v jejich případových studiích. V červnu nám také vyprávěli o události, která proběhla i místními médii. Moudrý a Tanečnice se pod vlivem pervitinu dostali do konfliktu s policií a Moudrý je od té doby ve vazbě. Pozitivní obrat nastal u Žáby a Áji, které více využívají prostoru klubovny a kontakty s nimi jsou tak častější. Během léta se na sídliště stěhuje skupina uživatelů pervitinu. V červenci je dokonce potkávám opodál klubovny, přičemž pod „jejich“ přístřeškem byla právě nově přistěhovaná skupina. Skupina to vnímá velmi negativně, Bebob to komentoval slovy: „*No, to jsou smažky, který se sem nedávno přistěhovali.*“, načež Prcek dodal: „*Některý z nich znám, ale nechci se s nima bavit.*“

Zpět do klubovny

Od druhé poloviny srpna 2017 klubovna opět ožívá. Zajímavým prvkem je náš nový gauč, který prostor ještě více zútulnil a vytvořil klidnou zónu pro rozhovory. Do nich vstupuje především Sestra, svěřující se s potížemi doma i ve škole. Tanečnice stále řeší své potíže se školou a matkou. Toffi přivádí svou novou přítelkyni, díky které v budoucnu navštěvuje klubovnu už jen zřídka.

Na podzim je klubovna navštěvována, ale jednotlivé kluby již nejsou tak početné jako dříve. Zpočátku se schází ještě většina, ale postupně se kontakty ve skupině rozvazují. V září ukončuje vztah svůj základní pár Tanečnice a Prcek. Daří se však několik zajímavých kontaktů. Například během jednoho plného klubu se odehrála debata na téma konfliktů skupiny s okolím, které se účastnil Prcek, Tanečnice, Duch, Moudrý, Sestra, Student, Ája a Žába. Právě ta vyprávěla, že jí jedna paní fotografuje a běžně na ně přivolává městskou policii. Skupina mi popisuje přístup strážníků městské policie. Prcek k tomu říká: „*Jo, někdy prostě jen přijedou až sem autem. Třeba ani nevystoupí z auta a z okýnka na nás křičí, ať k nim jdeme a chtějí občanky.*“ (viz příloha I.; 20. 9. 2017) Moudrý toto srovnává se situací „Pod Pekárnou“: „*Jezdí sem stejně, jako jezdili k "Pekárně". Ale už to tu s nima není tak hrozný.*“ (viz příloha I.; 20. 9. 2017) Duch jasně vyjadřuje pochopení, proč je hlídky kontrolují: „*Ale tak jo, je jasný, že sem jezdí. Můžeme si za to sami.*“ (viz příloha I.; 20. 9. 2017)

Moudrý se vrací z vazby, ukončuje vztah se Sestrou a záhy na to, začíná vztah s Tanečnicí. Asi dvakrát společně navštěvují klubovnu a díky tomu, že tu jsou sami, otevírají svá témata. Moudrý řeší svůj podmíněčný trest a jak se má chovat, aby nemusel jít do vězení, kam by po zkušenosti s vazbou šel velmi nerad. Za krátkou dobu ji však poruší a následně je odsouzen ke čtyřem letem vězení. Tanečnice se následně vrátí k Prckovi a Sestra naváže kontakt s Moudrým. Píše si s ním dopisy a navštěvuje ho. Během jednoho plného říjnového klubu zjišťujeme, že Duch je na útěku z ústavní výchovy. Ve chvíli, kdy jsme ve skupině stáli před klubovnou, přijíždělo policejní auto a Duch se vyděsil a utekl. Víla ho běžela hledat a ostatní nám situaci vysvětlili. Přibližně dva týdny na to přichází do klubovny Klídek, kterého nedávno propustili po dvou letech z vězení, a který se zanedlouho po propuštění vrací k závislosti na pervitinu.

S nárůstem takových situací se skupina více rozděluje. Členové skupiny jako Bebop, Vodník, Laky, Prchy, Smíšek, Čahoun a Biker se začínají vůči druhé části skupiny vymezovat a klubovnu postupně přestávají navštěvovat. Během listopadu nám někteří z nich, nezávisle na sobě popisuje situaci ve skupině a vypovídá o užívání pervitinu některými členy. Ti sami toto téma neotvírají. Nicméně sami reflektují konec skupiny, jako například Prcek na konci října: „*Jak jsem říkal, už se to rozpadlo. Jen občas se nás sejde víc. Ale už tu vůbec nejsou takový sešlosti, jako dřív.*“ Přítomna byla i Tanečnice a Toffi a společně vzpomínali na časy, kdy byla skupina pohromadě a na počátek klubovny.

První, kdo přiznal užívání drog byla v prosinci Sestra. Svěřila se mi, ale až ve chvíli, kdy abstinovala. Rodiče jí dělali pravidelné testy, chtěli tak zajistit její abstinenci a možnost příprav na maturitu. Ze skupiny se ještě později přiznal i Prcek, ale až na jaře následujícího roku, kdy taktéž abstinoval.

Listopad a prosinec se nese v duchu nízké návštěvnosti a minima počtu kontaktů v ulicích sídliště, zmíněných výpovědí o drogové situaci ve skupině, postupného navazování kontaktu s Žábou a Ájou, jednoho návratu Laky a Bikera na klub, sestřiných příprav na maturitní ples, lítosti Čahouna a Kudrnky na prázdnosti klubovny. A v neposlední řadě také rozhodnutí napsat do facebookové skupiny „otevřený dopis“ všem členům skupiny. V něm konstatujeme nízkou návštěvnost klubovny, ptáme se na plány skupiny klubovnu navštěvovat a případnou možnost nabídnout prostor dalším lidem. Odpověděl pouze Vodník

a Sestra, kteří je vyjádřili obdobně. Do klubovny chodit pravděpodobně nebudou a nápad šířit informaci o existenci klubovny mezi další lidi vnímají jako vhodný.

Poslední dech

Po novém roce nastává důležitá změna. Již není možné vycházet za skupinou do ulic sídliště, protože je zrušena terénní forma NZDM. Klubovna je ale opět navštěvována. V lednu se k sobě vracejí Prcek a Tanečnice a navštěvují klub, přičemž s námi řeší své potíže, bydlení, školu a také svůj vztah. Na nástěnku v klubovně jsem vyvěsila fotografie z událostí, které skupina prožila (Život ulice, malování prostoru klubovny či oslavu Prckových narozenin), které mají ohlas nejen u nich, ale také u Čahouna a Kudrnky. Ti se nad nimi rozvyprávěli o čase skupiny „pekárenských“. Vyprávěli, že jich bylo mnohem více než je nyní, jak hráli hry venku a doba pro ně byla celkově jiná. Během ledna také vrcholily přípravy na maturitní ples Sestry, kterého jsem se jako jediná ze skupiny účastnila. Řešila také dopisy od Moudrého, na kterého nechce čekat. Koncem ledna také proběhl můj poslední kontakt s Toffim, který přišel po dlouhé době a svěřil se s budoucí návštěvou adiktologické poradny, kterou má nařízenou od kurátorky. Ovšem tvrdil, že tam jde pouze kvůli konzumaci konopí, na kterém není dle svých slov závislý. Postupně mi ostatní členové sdělovali informace o tom, že byl kuratelou odvezen na léčení, ze kterého se mu ale podařilo utéct a je tak v pátrání.

V únoru se daří uskutečnit milá sešlost s Prckem, Tanečnicí, Sestrou a jejím novým přítelem. Společně si připravujeme večeri, pečeme kuře, o kterém jsme hovořili již několikrát. Zúčastnit se chtěl i Čahoun a Kudrnka, ale nemohli z pracovních důvodů. Setkání však narušuje velická hádka Prcka a Tanečnice, kteří se nedlouho poté opět rozcházejí. Sestra se svěřuje s tím, že nebyla týden doma a že ji rodiče přestali dělat testy na drogy, protože nad ní prý už „zlomily hůl“.

Nový život

Od března se situace v klubovně zásadně mění. Kontakty se skupinou Žába, Ája, Nota a Master jsou již od ledna četnější, až nakonec přijímají prostor za svůj a stávají se hlavními návštěvníky. Postupně do klubovny přivádějí své další kamarády, které jsem do té doby neznala. Skupina v klubovně tak získává zcela novou podobu. Je opět hojně navštěvována. Před létem v klubovně společně s jejími návštěvníky nastavujeme pravidla,

kteřá nemají problém dodřžovat. Vzhledem k tomu, že nemohu z klubovny ven, ztrácím kontakt s původní skupinou a přestávám mít přehled o dění v ní.

Na podzim probíhají tři kontakty s Prckem a jeden s Čahounem, který se přichází svěřit s rozchodem s Kudrnkou, který je pro něj obtížné překonat. Od října klubovnu k mému překvapení a potěšení opět navštívuje skupina Bebop, Vodník, Flavi a Laky, kteří přicházejí čím dál častěji. Zapojují se do programu s novými návštěvníky klubovny, stále rádi hrají fotbálek a svěřují se se svými potížemi při studiu, které jim pomáháme řešit.

2.3.4 Práce s jednotlivcem

V následující podkapitole budou uvedeny tři případové studie, Prcek, Tanečnice a Bebop, které ilustrují průběh práce s jednotlivcem, její významné okamžiky, proměny na úrovni jedince a její různé výsledky.

Prcek

S Prckem jsem navázala kontakt již během prvního výzkumného šetření v roce 2013, kdy mu bylo 14 let. „Pod Pekárnou“ patřil k nejmladším členům skupiny (podskupina Čahoun, Prcek, Čert, Smíšek a Obr). Tato skupina nebyla příliš otevřená kontaktu, především z toho důvodu, že byli často pod vlivem marihuany. Kontaktu se otevřeli především kolem konání akce Život ulice. Po konci skupiny „pekárenských“ se s ním potkávám pouze jednou v roce 2014, kdy mě jen nesměle pozdravil a nenavázali jsme kontakt. Opětovně ho potkávám až po svém návratu v říjnu 2016, kdy mu je 17 let. V té době už je členem nové skupiny, jejíž setkávání on sám inicioval. Zde patří mezi nejstálejší jádro skupiny a je v něm nejstarší. Ve skupině zaujímá pozici přirozeného vůdce. Je klidný, málomluvný, nekonfliktní a tvoří pár s Tanečnicí, která je ve vystupování jeho opakem. Úzký vztah tedy udržuje především s ní a nejčastěji je kontaktuji společně. Jejich blízkým kamarádem je Toffi, avšak Prcek má navázané vztahy i s dalšími novými členy skupiny, jako jsou Bebop, Vodník, Prchy, Laky, Biker. Právě za Prckem do nové skupiny přicházejí také „pekárenští“, především Čahoun, Smíšek a Obr.

Již od počátku je významnou postavou skupiny, protože nejen, že vystupuje jako mluvčí skupiny, ale ujímá se příprav proměny klubovny. Díky jeho přípravě na profesi

malíře a jeho aktivitě s ním sjednáváme řízení malování klubovny. Aktivně reaguje na přání skupiny mít zde graffiti a oslovuje sprejera Plattyho, kterého umí nadchnout pro věc a vše s ním vyjednává. Je jeho hlavním pomocníkem při malování hlavní zdi. Během jejich spolupráce mezi námi třemi probíhá zajímavá rozhovor. Platty vypráví, že předčasně ukončil studium na učilišti, žil divoce a měl potíže s uplatněním na trhu práce. Prcek přiznává, že je již na druhém oboru, protože ho ten první neoslovil, ale určitě má v plánu tento dostudovat. Je neaktivnější při práci a přichází i mimo otevírací dobu, aby prostor domaloval, a především on se věnoval přípravě desek pro Plattyho obrazy. Za jeho působení jsme ho chválili a on sám to reflektoval jako zajímavou zkušenost. Nikdy se však svou rolí nijak nechlubil a během řízení procesu se k nikomu nechoval mocensky ani direktivně. Ostatní mu přirozeně naslouchali a řídili se podle něj.

Během období po dokončení úprav prostoru, kdy si skupina užívala nově nabytý prostor a věnovala se hrám, se nejvíce věnoval stolnímu fotbálku a kreslení. Při kreslení většinou mlčel a nijak výrazně se nezapojoval do rozhovorů. I přes to, že byl jedním z nejčastějších návštěvníků klubovny, navázal s námi dobrý kontakt, svá témata začal otevírat až před létem 2017, kdy probíhaly kontakty v terénu a v méně početných skupinách. Svěřil se, že ukončil studium učiliště a hledá si práci. Nabídla jsem mu pomoc, kterou přímo neodmítl, ale řekl, že to asi zvládne sám. To se mu také v polovině června podařilo, našel si brigádu. Dále se svěřil, že jeho maminka trpí psychickými potížemi a byla hospitalizována. Prcek o ní měl obavu. V posledku řešil jejího přítele, který s nimi žije ve společné domácnosti. Nelíbilo se mu, že jeho mamince nijak nepomáhá a přiznal, že se vzájemně nemají rádi a nekomunikují spolu. Prožíval tak rozpor, kdy by nejraději z bytu odešel, ale vázala ho tam potřeba pomáhat matce. Ve stejném období prožívala náročné období i jeho partnerka Tanečnice, která pro konfliktní situaci v rodině na chvíli opustila domov. I jí byl oporou, sdílel s ní její těžkosti a podporoval ji, záleželo mu na ní.

V létě 2017 si nachází stálou práci v sítotiskové tiskárně, ve které je spokojený. Přemýšlel nad tím, že bude hledat vlastní bydlení, ale nakonec změnil názor s tím, že chce pomáhat matce. Svěřil se také, že půjde k soudu. S Duchem a dalším kamarádem jsou obviněni z loupežného přepadení. Duch podle Prckových slov vyřizoval svůj předešlý konflikt a během toho měl nůžky v ruce. Prcek nevěděl, co má očekávat od rozsudku.

Přemýšlel nad veřejně prospěšnými pracemi. V rámci podpory jsme mu nabídla možnost vykonat je v našem Středisku, což vítal.

Ve vztahu s Tanečnicí se začaly projevovat neshody, které se stupňovaly. Tanečnice je oproti němu vsutku energická a ve vztahu má vedoucí postavení. Prcek je tak i během kontaktů s námi většinou tichý a nechává hovořit především Tanečnici. První konflikt mezi nimi jsem zaznamenala, když se očekával návrat Moudrého z vazby. Projevoval se vůči Tanečnici žárlivě říkal jí: „*No, to ty bys ho měla vítat víc než ostatní, vid?*“. V jeho nepřítomnosti mi Tanečnice sdělila, že spolu již ukončili vztah. Nebylo možné to zaznamenat, protože jsem je stále kontaktovala společně. I v následujícím kontaktu o měsíc později jsou spolu. Prcek je ale silně intoxikován marihuanou, je pobledlý a hubenější než obvykle. V průběhu klubu se ale klubovna zaplnila lidmi a Prcek začal být aktivní, především u fotbálku. S Tanečnicí se o ukončení vztahu nevyjadřují veřejně. Vše je však potvrzeno o týden později, kdy Tanečnice přichází s Moudrým a oznamují nám, že jsou pár.

Na počátku října 2017 mi Prcek oznámil, že jeho matka ukončila vztah se svým přítelem a hledají si bydlení. Nabídla jsem Prckovi pomoc, opět ale odpověděl, že to zvládne sám. Následně mě ale požádal o pomoc jeho matce s hledáním práce, a domluvili jsme se proto, že jí na mě předá facebookový kontakt. Ten den byl po dlouhé době veselý a komunikativní, což jsem reflektovala. Prcek odpověděl: „*Jo, to asi ten rozchod s Tanečnicí. Už mě to hodně ubijelo.*“. Během následujících tří týdnů Tanečnice nepřišla na klub ani jednou. Prcek se zde setkával s přáteli, ale koncem měsíce říká, že skupina se rozpadá. „*Už to není takové, jako dřív. Už jdeme třeba jen do klubovny, ale mimo ni se už nescházíme. Nebo jen pár lidí spolu.*“. Toto téma otevřel i v následujícím kontaktu. Přišel s Toffim a Tanečnicí, která nás informovala, že Moudrý je ve vazbě. Společně vzpomínali na čas před několika měsíci a více, na velká setkání venku. Prcek vyprávěl, jak inicioval vznik nové skupiny. Na základě situace jsem navrhla zaznamenat příběh skupiny „Pod Střechou“. Všichni tři byli nadšeni, Tanečnice jako důležitý bod zmínila počátek jejího vztahu s Prckem, ten vzpomínal na malování klubovny.

Následně jsem s Prckem v kontaktu až v lednu 2018, kdy do klubovny přišel sám. Již našli s matkou byt, ale zatím se do něj nepřestěhovali. Na otázku, zda se mu byt líbí odpověděl takto: „*Celkem jo, ale není vůbec vybavený. Ale to mi asi ani nevadí, hlavně, když*

tam nebude "on". Klidně budu spát na koberci. “ Což spíš než o bytu, vypovídá o jeho situaci doma.

S Tanečnicí obnovili svůj vztah a klubovnu navštěvovali opět společně. Na Tanečnici jsou v té době patrné změny, napovídající o užívání pervitinu. Prcek se na pohled nemění, ale od ostatních víme, že ho užívá i on. Otevření tohoto tématu se ale nedařilo. Jedno z našich setkání se jim přesto věnovalo. Prcek na tabletu přehrál skladbu týkající se užívání drog, přičemž měl na adresu uživatelů drog vtipné poznámky. Pro podpoření otevření tématu jsem jim dala letáky vzniklé v rámci projektu Prevence kriminality. Zaujal je ten, který se věnuje kombinaci konopí a pervitinu. Rozporovali uvedené informace a Tanečnice řekla, že to vytvořil někdo, kdo tomu nerozumí. V následujících kontaktech jsem zaznamenala větší počet konfliktních situací, například když Tanečnice uvedla svůj plán najít si zaměstnání a nevracet se ke studiu, Prcek s ní byl v rozporu a do studia ji nutil. Byla jsem i svědkem jejich hádek, které přenesli do prostoru klubovny. První z nich vyvolala nepatrná záminka, což byla pravděpodobně způsobeno jejich negativním naladěním ten den. S kolegyní jsme do hádky zasahovaly jen minimálně a v závěru se s nimi snažily situaci reflektovat. Nebyli tomu však otevření a klubovnu opustili. Hned při jejich další návštěvě koncem února 2018 proběhla velká hádka před klubovnou, během které na sebe Prcek a Tanečnice křičeli natolik, že jsem vyšla ven. Již bylo po hádce, Prcek odešel a Tanečnice se v hysterickém pláči přesunula do klubovny, kde jsme se všichni snažili o její uklidnění. Prcek zanedlouho přišel zpět a dvojice se jevila jako ten nejzamilovanější pár. Po jejich odchodu mi Sestra řekla, že je to způsobené tím, že Tanečnice užívá pervitin. Prcek se jí snaží pomoci, což považují za nemožné a vyjadřují nepochopení Prckova postoje.

Prcek přišel až po více než čtrnácti dnech a hned se mi svěřil, že ten den ukončil vztah s Tanečnicí. „*Už na to nemám. Chci jí pomoci, ale ona se podle toho nechová. Držím jí od drog, ale aby se nenudila, tak s ní chodím na akce, tam se ke mně ale nemá a flirtuje s jinýma.*“ Ze situace byl vyčerpaný a smutný. Na Tanečnici mu záleželo, pomáhal jí řešit její problémy, snažil se ji přesvědčit, aby se vrátila do školy, ale ona byla čím dál více konfliktní. Prcek se mi také svěřil s tím, že neví, jak naložit s tlakem, který se v něm hromadí. Připustil možnost, že toto mohl obrátit proti sobě samému a ublížit si, což už v minulosti udělal. Byl otevřený kontaktu, podpořila jsem ho, situaci jsme společně reflektovali a hledali

východiska. Domluvili jsme se, že příštím tématem setkání budou strategie zvládnání stresu a po dlouhém kontaktu odešel.

Přišel až po půl roce, během kterého jsme spolu neměli žádný kontakt, protože jsem neměla možnost vyhledat ho v terénu. Do klubovny přivedl své kamarády, které jsem neznala. Proběhl jen krátký kontakt, chlapcům jsem rozdala letáky. Prcek mi řekl, že je stále ve stejné práci a s Tanečnicí není dlouho, protože se „*nechce dívat, jak fetuje*“. Dva dny poté jsem ho náhodně potkala při cestou do klubovny. Byl se skupinou přátel na lavičkách nedaleko klubovny. Seznámila jsem se s Ninou, která ve skupině vyprávěla zážitek s Prckem. Během jejího vyprávění jsem poznala, že jí na Prckovi záleží. Po třech týdnech přišel Prcek do klubovny a pozval mě na rozhovor ven. Tázala jsem se ho na Ninu, je jeho nová přítelkyně. Svěřil se mi, že již třetí týden abstinuje. Poprvé mi tak přiznal užívání pervitinu. Podpořila jsem ho a vedli jsme rozhovor na téma závislosti. Nakonec vzpomínal na dobu, kdy klubovnu navštěvoval. Tím náš poslední kontakt zakončil.

Tanečnice

Seznamujeme se v první polovině října 2016, ale do skupiny patří už od roku 2015. Tvoří pár s Prckem, díky kterému se stala členem skupiny. Tanečnici je v době našeho seznámení 15 let. Je mladá slečna, která umí upoutat v první chvíli svým živým chováním. Její projev je skutečně nápadný hlasitou řečí, rychlými pohyby, častým a výrazným smíchem a také obsahem jejího mluveného projevu, díky vulgárním výrazům. Působí rázně a vyvolává dojem, že by přemohla každého, a to v čemkoliv. Její zevnějšek je velmi upravený a odráží trendy poslední doby. Ve vztahu s Prckem zjevně zaujímá vedoucí pozici. Prcek vedle ní představuje pevný a klidný bod, o který se může opřít. Jejich vztah Tanečnice dává často na obdiv, nebojí se ho hlasitě oslovovat zdobnělinami, často je s ním ve fyzickém kontaktu. Klubovnu navštěvuje často a vždy přichází s Prckem. Je v kontaktu se všemi členy skupiny. Nejvíce s Toffim, kterého zná ze školy. Bebop, Flavi a Laky jsou její spolužáci ze třídy, ale v rámci skupiny spolu nemají významné přátelské vazby. Od počátku se vyjadřuje negativně o Vile. Přiznává, že na ni žárlí, protože v minulosti měla vztah s Prckem. Zaznamenala jsem, že pokud je v přítomnosti někoho staršího, například Kudrnka nebo přátelé Plattyho, její vystupování se mění, je tišší.

Díky její povaze není obtížné navázat s ní kontakt, je nadmíru hovorná. V poměrně krátké době mezi sebou vytváříme vztah založený na humoru obsahujícím vlastní specifické vtipy. Například její osobitý smích jsme nazvaly „lachtáním smíchem“ a nejdnou se tím pobavily. Přijímala jsem jí i přes její náročné chování a ona přijímala mě. Díky tomu jsem získala prostor pro postupné reflektování jejího chování, upozorňovala jsem na některé jeho projevy a snažila se o usměrnění. Zaměřila jsem se na její vulgární vyjadřování, které bylo v podání mladé slečny výrazné. Aby toto neprobíhalo formou pouhého napomínání, kterému jsem se záměrně vyhýbala, využila jsem náš humor. Motivovala jsem jí k využívání náhradních slov, která jsme vybíraly společně. Během jednoho setkání, kdy jsme ještě s Prckem hráli hry u stolu, jsem vytvořila malou tabulku sloužící k zaznamenání jejích slov. Zapsala jsem každý vulgární výraz a každý náhradní výraz. Tanečnice vymyslela, že bych jí k tomu mohla psát černé puntíky a hvězdičky. Aby jí to bylo bližší, místo hvězdiček jsem jí za náhradní slova kreslila jednorozce, které přímo milovala. Po skončení programu tento papír vzala a pověsila na nástěnku. Ještě několikrát se k tomu při návštěvách klubu vrátila a bavila se výrazy jako „ty jeden pytlíku protrženej“ nebo „čumáku čumákovatej“.

Navázaný vztah považuji za základ budoucí práce s klientem a prostředek k možnosti pomoci. Tanečnice ovšem tyto mé zkušenosti v následujících událostech vyvracela. Počátkem léta 2017 se poprvé setkávám s jejím náročným obdobím. Přiznala, že „*je toho na ní moc*“ a líčila své těžkosti. Doma zažívá hádky s matkou, která jí předpovídá, že bude brát drogy, tak jako Tanečnice starší bratr. Sama v tu chvíli navrhuje návštěvu psychologa, s jehož hledáním jí nabízím pomoc, kterou ale jasně odmítá. Dva dny poté mi oznamuje, že matka „vyhodila z domova“. Půjde tak bydlet ke svému staršímu bratrovi. Několik dní na to se vrátila k rodičům, ale její konflikty s matkou pokračovaly. V červenci 2017 se svěřila, že školní rok ukončila s šesti neklasifikovanými předměty. Vyjádřila odhodlání to napravit a přijala mou nabídku pomoci s přípravou, ale nikdy ji nevyužila. V srpnu se totiž rozhodla opakovat ročník, i přes to, že tam jsou „krávy“.

Tanečnice často vyjadřuje svou náklonnost k návykovým látkám, alkoholu a konopí. Nejdnou vyprávěla, do jak vysoké míry se opila. V srpnu 2017 líčila, jak se opila rumem: „*A dokonce jsem se tu koupala v kašně. Měla jsem hrozně krátkou sukni a byly mi vidět kalhotky a pak přes mokré tričko i prsa.*“ (viz příloha I., 17. 8. 2017). Při většině takových

vyprávění jsem se snažila vyjádřit, že takovou situaci nevnímám jako zábavnou. Tanečnice na to však nereagovala.

V září 2017 skončil její vztah s Prckem a navázala nový partnerský vztah s Moudrým. Na necelý měsíc se vrátila do školy, přiznala užívání léků na uklidnění získaných od své matky, se kterou i nadále zažívala konfliktní situace. Byla častou návštěvnicí hudebního klubu Komiks, který srovnávala s naší klubovnou. Oceňovala jejich stolní fotbálek, hudbu a nápoje. Jako pozitivum klubovny uvedla přítomnost mě a mé kolegyně. *„Bylo by super, kdybyste tam byly a já si s váma mohla pokecat.“* První klidný a otevřený rozhovor jsem s ní ale prožila až v říjnu. Klubovnu navštívila jen ona a Moudrý. Tanečnice mi popsala svou situaci s rodiči. Matka je závislá na alkoholu a má výrazné psychické potíže. *„No, každý den si dá víno. Někdy se opije hodně. Pak má takový divný stavy. Jednou ke mně přišla v noci do pokoje a říkala mi, že se hrozně moc bojí. A spala u mě až do rána.“* Otec Tanečnici stále za vše kritizuje. Už neví, jak má věci dělat, protože je pokaždé udělá špatně. Vyprávěla mi také o vztahu s Prckem. Ona se chce bavit, ale Prcek jí mnoho věcí zakazoval, to jí významně nevyhovovalo. Nevnímala to jako Prckův projev obav o ni.

Díky tomuto rozhovoru se otevřela mé pomoci. Jelikož ukončila vzdělávání, doporučila jsem jí návštěvu úřadu práce. Obávala se tam jít sama, proto jsme se domluvili na společném vyplnění vstupního formuláře a následném doprovodu na úřad. Za týden přinesla formulář, který jsme společně vyplnily. Na úřad ji nakonec doprovodila matka.

Na konci října se Moudrý vrátil do vazby a ona přichází opět s Prckem. Při následném kontaktu na konci listopadu mi oznamuje, že se na úřad přihlásila, ale zakrátko ji vyřadili, protože odmítla nabídku práce. V kontaktu už není tak otevřená jako předtím, nechce nic řešit.

Následně přichází až v lednu 2018, kdy se kolegyni svěřuje: *„Hodně spím a jsem často v Komiksu. Někdy třeba tři dny pařím a pak dva dny prospím.“* Na Tanečnici je tento styl života patrný, má velmi nízkou tělesnou hmotnost, nedbá o svůj zevnějšek a je více a více afektivní. Přišla s návrhem návratu ke vzdělávání, chtěla by být právníčkou. Dotazovala jsem se jí na úhrady pojištění, z důvodu vyřazení z evidence, což zcela odmítala řešit s tím, že k osmnáctým narozeninám dostane mnoho peněz a vše tak zaplatí. Koncem ledna proběhl

kontakt letákem o užívání pervitinu, kdy vyjádřila nesouhlas s uvedenými informacemi s odkazem na neznalost autora. V únoru proběhly dva klidné kontakty. Moudrý ji v dopise z vazby napsal, aby zůstala s Prckem, protože to je hodný člověk. Následně jsme však svědky hádek mezi Tanečnicí a Prckem, jak již bylo popsáno v Prckově případové studii. Právě klub, na kterém proběhl jejich největší konflikt, ale který byl zakončen příjemným setkáním nad společně uvařenou večeří, byl náš poslední kontakt.

Žába

S Žábou se seznamuji na začátku října 2016. Působí velmi nesměle, je jí čerstvých 14 let. Od kolegyně Nikol mám informaci, že se přátelí především s Ájou. Holky tvoří silnou dvojici a nepatří do jádra skupiny, většinou se scházejí pod jižním přístřeškem klubovny. Do procesu budování klubovny se veskrze nezapojovala. Přičítám to tomu, že nechtěla sdílet prostor se skupinou. Během jednoho z hlavních dní, kdy se pracovalo na výmalbě prostoru, přišla do klubovny s Ájou. Zůstaly ale stát mezi dveřmi a chvíli jen pozorovaly dění uvnitř, než zase odešly. První delší kontakt s Žábou zaznamenávám v polovině prosince 2016, kdy jsme se skupinou chlapců uklízeli prostor po malování. Holky přišly ve chvíli, kdy byly ostatní venku vedle klubovny. Vřele jsem je přivítala a nabídla jim možnost zapojit se do práce, což neodmítly. Rozhovor s nimi byl velmi strohý, odpovídaly co nejstručněji. Snažila jsem se nenaléhat a v rozhovoru nechávala tichá místa, která ale nevyužily. Jakmile se skupina vrátila do klubovny, holky odešly. Takto podobně probíhalo několik dalších kontaktů, kterých ale bylo minimum. Žába přicházela pokaždé společně s Ájou a vždy se jen podívaly dovnitř a po pozdravu odcházele, nebo jsem je potkávala v okolí klubovny.

Významný byl kontakt v polovině června roku 2017. Holky přišly společně s Mirkem, který byl v klubovně poprvé, a po jehož odchodu se holky svěřily, že z něj mají strach. Dle jejich slov je pronásleduje, a dokonce jim nabízel pervitin. Žába a Ája využily klubovnu jako bezpečný prostor. Během následujících dvou týdnů probíhají další dva kontakty, jeden v terénu a jeden v klubovně. Žába s Ájou přišly před všemi ostatními a setrvaly necelou půl hodinu, kterou s námi strávily rozhovorem o plánech na léto. Vnímala jsem potřebu zvolení snadného, nijak hlubokého, tématu. Díky němu se podařilo rozhovor rozvést a nebránilo mi tak v otevřené otázce na jejich vztah ke druhé skupině. Žába mi

odpověděla: *Normálně se s námi moc nebaví. Baví se s námi jen, když něco chtějí...jako cígo. To mě dost štve.* Když přišla skupina a holky odešly.

V průběhu léta jsem s Žábou nebyla v kontaktu. Klubovnu navštívila až v polovině září. S ní i Ájou jsme hovořili o škole a opět o vztahu ke skupině, který se změnil a již s nimi nemají problém. To se projevuje v následném kontaktu, kdy obě holky poprvé zůstávají v klubovně společně se skupinou. Žába dokonce většině přítomných vypráví svůj zážitek s obyvatelkou sídliště (viz příloha I.; 20. 9. 2017). Při následujících dvou zářijových kontaktech byla Žába více komunikativní. Hovořily jsme o škole a také o jejím partnerovi, na kterého často čeká a vlastně ho nikdy nepřivedla do klubovny ani nás neseznámila při venkovních kontaktech.

Na počátku října přišla Ája s kamarádkou Rudkou s tím, že se chtějí schovat před Žáby přítelem, protože se venku dohadují a ony z něj mají strach. Údajně to není ojedinělá situace a obě slečny se již v minulosti snažily Žábu přesvědčit o tom, že právě on není dobrým partnerem. Žába sama však přišla až za měsíc a půl, v polovině prosince, a díky tomu, že byly s Ájou v klubovně samy, se s potížemi ve vztahu svěřila. Marek ji mnoho věcí zakazuje, je nezdravě žárlivý a podezřívavý. Nejednou s ním vztah ukončila, ale on ji pronásledoval a vždy ji donutil vzít své rozhodnutí zpět. Situaci jsme reflektovaly jako citové vydírání a manipulaci, Žába zjevně prožívala úlevu, že se mohla někomu svěřit a podpořily jsme ji.

Po měsíci a půl, v lednu 2018, přišla s Ájou, Notou a Masterem. Působila mnohem uvolněněji a většinu času jsme se věnovaly hraní her. Po posledním kontaktu se s Markem rozešla, ale zanedlouho ji opět zmanipuloval, vždy mu uvěří, že své chování změnil. Rozhovor vedeme také hned na dalším klubu, na který přišla s Ájou. Hovořili jsme o jsme o její zkušenosti s policií, přijeli k ní domů, protože si přes facebook píše s kamarádem majícím potíže s drogami a chtěli o něm zjistit informace.

Do klubovny se vrací po více než dvou měsících, v březnu 2018. Bez váhání se svěřila se svými zážitky. Marek ji fyzicky napadal a ona to oznámila policii, nyní s ním již ve vztahu není, zač jsem jí chválila. Stále ji však pronásledoval a ona měla výčitky z toho, že ho nahlásila. Ale útěchou jí byl nový chlapec, se kterým si psala. Výrazně snížila svou hmotnost, má potíže se štítnou žlázou. Řešila také svůj školní prospěch, ale odmítla

navštěvovat naše doučování na Máji, protože tam chodí Romové, mamka by ji zřejmě z toho důvodu ani nepustila.

Následující kontakt proběhl až po půl roce, v září 2018. Do té doby jsem ji potkala dvakrát v okolí klubovny, ale pokaždé byla v přítomnosti Marka a vyhýbala se kontaktu se mnou. Žába přišla jen krátce, zůstala stát ve dveřích. Vzala si leták, aby věděla, kdy může přijít. Venku na ní čekal Marek, musel jít za ním. Po týdnu přišla znovu a opět se mi rovnou svěřila. Rodiče zjistili, že s Markem, se kterým již není ve vztahu, užívala pervitin. Ani si nebyla jistá, zda jí to bavilo a něco přinášelo, často se intoxikovali jen tak doma. Byla díky tomu hovorná a ráda si kreslila. Marek je podle ní paranoidní a neustále na ní vyvíjí tlak. Celkově se jí daří dobře, navštěvuje první ročník učiliště a zlepšily se její vztahy s rodiči. Po měsíci mě přišla jen pozdravit, během čehož ji Marek zvenku uhodil dveřmi, okamžitě ale utekl. Nota tak Žábu doprovodila domů, aby se necítila ohrožená. Opět po měsíční odmlce, přišla na konci listopadu 2018. Bez ostychu otevřela téma sexu, přiznala se k nechráněnému sexu, načež jsme rozvedly rozhovor na toto téma.

V prosinci se během mé nepřítomnosti svěřila mé nové kolegyni s obavou z nechtěného těhotenství, protože několik dní nazpět měla pod vlivem pervitinu nechráněný styk. V dalším kontaktu mi popisovala své užívání pervitinu. V polovině prosince se společně s Mastrem a Josefem dopustila historicky prvního porušení pravidel klubovny. Přišli pod vlivem alkoholu, který přinesli s sebou do klubovny. Společně jsme se ujednali na tom, že klubovnu opustí. Žába měla výčitky svědomí, a ještě následující den mi napsala hluboce omluvnou zprávu.

Klub navštěvuje v lednu 2019, kdy otevřeně řešíme její závislost na pervitinu. Jejím přáním je mít „normální život“, navrátit se ke studiu a najít si partnera, který neužívá drogy. Podporuji ji a nabízím zprostředkování kontaktu s adiktologickou poradnou. Během tohoto intenzivního kontaktu mi četla zprávy od Áji, která byla v nemocnici, protože ji našli nádory v břiše. Podporuji Žábu i této situaci. O dva dny později se ke mně však dostala zpráva, že Ája zemřela. Telefonovala jsem proto ihned Žábě, která byla v šoku. Náš kontakt se rychle přetrnul, už nechtěla komunikovat o návštěvě adiktologické poradny. Po čtrnácti dnech přišla do klubovny velmi vyděšená a plakala. Vyjádřila svůj stav takto: „*Nevím, co se semnou děje. Hrozně fetuju, nikdy jsem tak nefetovala. Mám strach.*“ Společně s Masterem,

Notou a kolegyní se nám podařilo ji uklidnit a podpořit. Odmítla však mou nabídku doprovodu domů i další intervenci. Následně s rodiči navštívila doporučenou adiktologickou poradnu, kam pravidelně dochází. Je také pravidelným návštěvníkem klubovny, kde se setkáváme, hovoříme o jejích postupech a podporuji ji ve splnění jejího přání „normálního života“.

2.3.5 Reflexe vlastního působení

V této podkapitole v krátkosti shrnu své působení v práci se skupinou, svůj přístup k ní, své postřehy a zkušenosti.

Počátek mé práce se odehrával v kontextu rozdělení původní skupiny „pekárenských“, avšak se dařilo uskutečnit několik kontaktů s jednotlivci. Navzdory dlouhému přerušení našeho kontaktu, byli členové skupiny novým kontaktům otevření, přijímali mě a neobávali se mi svěřit se svými těžkostmi, což podle mého názoru vypovídá o kvalitě navázaného předešlého kontaktu a pozitivní zkušeností respondentů s mojí osobou.

Po svém návratu v roce 2016 kontaktuji nové uskupení, se kterým se daří rychlé navázání kontaktu, především díky provázanosti s kolegyní, která se skupinou byla v dlouhodobém kontaktu. Svou váhu měl i fakt, že se podařilo získat prostor klubovny, což jsem navrhovala jako další postup práce s „pekárenskými“ v roce 2013. Pro práci se skupinou by bylo ideální, kdybych mohla být přítomna počátku kontaktu s ní. Avšak ve srovnání s „pekárenskými“, zde jsem nemusela vynakládat tolik úsilí pro navázání kontaktu.

V prvních fázích práce se skupinou jsem se svou kolegyní otevřela otázku animačního přístupu. Chtěla jsem dosáhnout toho, abychom postupovaly jednotně. Nicméně toto nabylo nijak náročné, protože díky práci v salesiánském prostředí je nám přístup na základě filosofie animace blízký, ne-li samozřejmý. Po každém ukončeném kontaktu se skupinou jsme společně reflektovali jeho průběh a naše postupy (zpětná vazba), což bylo nápomocné pro udržení nadhledu.

K účastníkům jsem vždy přistupovala pozitivně a otevřeně. Přijímala jsem každého člena skupiny a projevovala o ně zájem, doptávala jsem se na součásti každodenního života, podporovala je a dávala jim najevo svou náklonnost. Ve skupině jsem se snažila o její

aktivizaci, ale zároveň dbala na to, abych se nestala jejím vůdcem. Poskytovala jsem tak prostor k vyjádření přání a názorů skupiny. Střídala jsem tak role aktivizátora, mediátora dění, pozorovatele a naslouchajícího. V období hojné návštěvnosti klubovny probíhaly především skupinové rozhovory, ve který jsem dle situace podporovala vyzdvihování témat a jejich udržení v konverzaci (viz příloha I.; 20. 9. 2017). Projevované názory skupiny a jejich členů jsem nikdy nekritizovala a nestavila se do vyhraněné opozice. V případě nesouhlasu či zastávání odlišného postoje jsem toto vyjádřila, ale klidně, bez nátlaku a s apelem na to, že je to můj vlastní názor či postoj, nikoliv obecně platný či jediný správný. Jako člověk, který byl skupinou přijat, jsem se snažila pracovat i se svým vlastním příkladem. Vyjadřovala jsem svůj náhled na situaci, své prožitky a vlastní zkušenosti. Toto vlastní vyjádření sloužilo zároveň jako nastavení zrcadla pro členy skupiny, jako například během kontaktu s Tanečnicí, která vyprávěla o svém nadměrném požívání alkoholu a následných situacích (viz příloha I.; 17. 8. 2017). I v případě nesouhlasu s členy skupiny jsem ale nijak nezavrhovala náš kontakt a projevovala jsem jejich přijímání, aby mohli zažít, že je přijímám bezpodmínečně.

Takové přijetí jsem mohla projevovat především v komorních či individuálních rozhovorech, které naskytovaly zejména díky terénní formě a později i díky poklesu návštěvnosti klubovny. I v situacích, kdy mi svěřovali své nevhodné chování a prohřešky, nekritizovala jsem je, situaci pouze reflektovala a naslouchala. Vždy jsem dbala na to, abych si obsahy rozhovorů pamatovala a mohla na ně tak v budoucnu navázat, což podpořilo uvědomění si mého přijímání a vnímání druhého samotnými členy skupiny.

V období proměny skupiny jsem měla potřebu komplexně reflektovat naši dosavadní práci se skupinou. Pro takovou reflexi jsem využívala prostor společných zpětných vazeb s kolegyní po ukončení programu a v posledku také odbornou supervizi. Zvažovala jsem právě velmi otevřený přístup především k problematice užívání drog. Přemýšlela jsem, zda by nebylo vhodné jednotlivce Tanečnici, Prcka, Toffiho a Sestru v období jejich nepříznávání užívání více konfrontovat s vyjádřením mého vědomí o jejich užívání a následně více intervenovat. Po zvážení možných důsledků jsme došli k závěru, že otevřený přístup je vhodná forma pro zachování kontaktu, který je přínosný. Pokud bychom je opakovaně konfrontovali s faktem užívání, byl nasnadě významný předpoklad, že by kontakt

s námi ukončili a tím by zanikl prostor pro pozitivní kontakt, který je i v takovém období pro jedince významný. Pravděpodobně by tím došlo i k uzavření cesty zpět v období rozhodnutí se pro změnu. Toto se nakonec potvrdilo v případě Sestry a Prcka, kteří v době abstinence kontakt obnovují, obohacují ho o upřímné sdělení o užívání a otevírají se, alespoň do jisté míry, pomoci. Také Žába, která stála stranou skupiny a k užívání drog přišla přes zdroje mimo skupinu, se do kontaktu navrácí, dokonce i během aktuálního užívání, a následně spolupracuje na jeho řešení. Toffi byl prvním, kdo kontakt s námi ukončuje. Předpokládám, že tomu tak bylo z důvodu řešení tohoto problému jeho kurátorkou. Ta ho nejprve poslala do adiktologické poradny a následně umístila na léčení, z něhož utíká a je na útěku dodnes. S Tanečnicí se již nepodařilo kontakt navázat, ale předpokládám, že pokud by i nadále mohla fungovat terénní forma NZDM, situace by byla jiná. Nicméně ještě před ztrátou kontaktu se s ní daří uskutečnit několik podpůrných setkání. V nich měla možnost s doprovázejícím dospělým řešit úřad práce, vztahy v rodině a partnerské vztahy. Především v jejím případě se domnívám, že by se díky konfrontacím a naléhání stavěla do opozice a kontakt by ukončila o mnoho dříve.

V celém průběhu práce se skupinou jsem se cítila být členem skupiny. Odpoledne a večery strávené na Vltavě jsem měla ráda a těšila se na ně. Nezaznamenala jsem žádný negativní postoj ke mně ze strany skupiny, ani jsem nikdy neprošla žádným konfliktem s někým ze skupiny. Naopak jsem vnímala, že, pokud nastaly nějaké situační překážky, se mnou vyhledávali kontakt nebo mu minimálně byli otevření. I náhodné kontakty mimo prostor mého zaměstnání, které z důvodu žití v jenom městě přirozeně nastávají, byli vždy pozitivní a členové skupiny mě aktivně oslovovali.

3 Diskuze

Reakce na výzkumné otázky může být v případě prezentované studie nejednoduchá až nejednoznačná. Prizmatem praxe i očekávání zřizovatelů služeb se mohou jevit jako formalistická hra bez praktického dopadu, navíc vyvstávají další otázky: jak zajistit bezpečné prostředí někde, kde se potkávají zástupci dvou světů, uživatelů drog a drogově intaktních dospívajících? Jaký smysl má práce, jejíž výsledky se projeví „jen“ ochotou povídat si o vlastních problémech, ke kterým zaujímá stanoviska řada dalších společenských institucí? Jaký smysl má nechat adolescenty, aby si hráli jako děti? Poskytovat prostor těm, kdo jsou z veřejného prostoru (dílem pochopitelně) vytlačováni?

Příležitostí věnovat se právě především výzkumným otázkám, ale i překročit jejich úzký, předem vymezený rámec, je tradičně diskuse. Na jejím začátku uvedu případ do jisté míry kontrastující s drogovou problematikou, která dominuje u dosud uvedených případových studií a má přispět k porozumění významu zaměření na potřeby jako takové. Jednotlivé případové studie by mohly být věnovány více účastníkům, avšak rozsah práce jim nedává prostor, proto je v krátkosti uvedu zde. Jako další bych zařadila například Laky, která byla v počátku práce se skupinou málo komunikativní a nedařilo se tak navázání otevřeného kontaktu. Během jara 2017 však došlo ke změně. Laky patřila k Toffimu, Prckovi a Tanečnici, které jsem často potkávala na své cestě do zaměstnání. Díky těmto krátkým, ale významným kontaktům se mnou postupně navazovala otevřené rozhovory. Nejvýznamnější byl kontakt v rámci terénu, kontaktovala jsem ji společně se Sestrou, kdy mi vyprávěla o své rodině, a především obtížích ve škole, která stala našim častým tématem. Řešila konfliktní situace s učiteli, přičemž jsem jí vedla k reflexi vlastního vystupování. Jiná témata neotvírala. Od podzimu 2017 klesala její návštěvnost klubovny a nedařilo se ji vyhledat ani v terénu. Od října 2018 však klubovnu opět navštěvuje, reflektuje dění ve skupině a jejím ústředním tématem je stále škola. S Laky byl dlouhou dobu spojený Biker, který s ní tvořil až do podzimu 2017 pár. Biker byl před mým návratem a otevřením klubovny odmítavý vůči kontaktu kolegů, kteří od jeho přátel získali informaci, že z nich má strach. Údajně se obával toho, že nejsou terénními pracovníky, ale skrytými policisty, kteří získávají informace o užívání konopí. Jeho obavy se vytratili před otevřením klubovny, kdy pochopil, že nemáme úmysl skupině škodit. Biker ve skupině patřil k největším konzumentům alkoholu a konopí.

Udržoval kontakty s několika dalšími lidmi stojícími mimo skupinu a někdy s nimi trávil čas před klubovnou, kde konzumovali alkohol. Tyto situace se přibližně od února 2017 staly výjimečnými. Zanedlouho frekvence kontaktů s ním klesala. Na jaře se během jednoho terénního kontaktu svěruje s fyzickým konfliktem, za který měl záznam na policii. V rámci své zimní návštěvy klubu se jasně vymezuje proti užívání tvrdých drogy a zároveň vyjadřuje schválení užívání alkoholu a konopí. Dalším by jistě byl Bebop, který vykazoval větší míru kontaktů také až v období otevření klubovny. Byl aktivním při jejím budování a ve skupině, navzdory častému užívání konopí, působil dojmem skauta. Vždy se vším ochotně pomáhal, zajímal se i o nás pracovníky. Jeho velikým zájmem bylo kreslení a práce se dřevem, o kterém s námi hovořil a za které jsme ho oceňovaly a podporovaly ho v něm. V jednom z rozhovorů v listopadu 2017 reflektuje situaci ve skupině tak, že každý z nich jde jinou cestou a on si naštěstí vybral tu lepší, což přisuzoval svému dobrému vychování. Jelikož měl ale ve skupině dobré vztahy a byl oblíbeným členem, dotazovala jsem se ho na jeho rozhovory se členy, kteří užívali drogy, zda se mu s tím svěřovali. Ve skupině se toto téma příliš neotvíralo ani mimo kontakty s námi, jen někdy vyprávěli své zážitky z víkendových koncertů, na kterých drogy konzumovali. Bebop však vnímal proměnu těchto lidí a kontakt s nimi postupně omezoval. Je jedním z těch, kteří se do klubovny v říjnu 2017 navrátili a dodnes ji navštěvují. Zde je v kontaktu s mladšími návštěvníky, se kterými během programu klubovny komunikuje a v některých činnostech je podporuje. Na nás se obrací s tématem studia.

Při práci s problematickou populací má zvláštní význam zachování rámce, nadhledu – a právě k tomu mohou sloužit koncepce, na něž se zaměřují obecně formulované výzkumné otázky. V následující pasáži se proto věnuji jejich systematictějšímu zodpovězení.

Jaké potřeby projevují členové cílové skupiny?

Ve skupině byly identifikovány především potřeby místa, sycení, podpory a limitů.¹³ Jako stále významnou, ve srovnání s předešlým výzkumným řešením, zůstává potřeba místa. Vychází z konfliktnosti prostředí, která je zřejmá již z charakteristiky lokality. Její deklaraci umocňuje putování skupiny městem a následné nalezení nového místa, ve kterém se však

---

¹³ Dle kapitoly 1.3.1 Základní vývojové potřeby podle Alberta Pessa a Diany Boyden-Pesso

jeho konfliktnost opakuje. Skupina je v konfliktu s obyvateli sídliště i hlídkami městské policie. Možná právě proto na místě vzniká zmiňovaná výstava lahví od zkonsumovaného alkoholu, jako deklarační způsob zábavy a obsazení daného místa. Potřeba místa je zřejmá i na úrovni jednotlivců. Například Ája a Žába, které se snaží o nalezení svého místa ve skupině, což se jim ale dlouhou dobu nedaří. Prcek vyjadřuje tuto potřebu v situaci, kdy pro konfliktnost vztahu s partnerem své matky, nechce sdílet společnou domácnost, ale zároveň nechce opustit matku, které pomáhá.

Potřeba sycení je zřejmá z častého užívání návykových látek valnou většinou členů skupiny. Z výpovědí a existencí výstavy lahví je zřejmé, že skupina velmi často užívá alkohol, a to ve velké míře. Někteří dokonce o takovém užívání vypráví jako o pozitivních zážitcích, jako například Tanečnice a Biker. Konopí konzumují všichni členové skupiny, ale každý v jiné míře. Nejčastějšími konzumenty jsou Tanečnice, Prcek, Bebop, Laky, Smíšek, Toffi a Biker. S tímto faktem se nikdo z nich netají, někteří z nich to naopak dávají na obdiv (Tanečnice, Toffi). Někteří z členů, konkrétně Tanečnice, Prcek, Toffi, Sestra, Víla a Duch, se přiklonili také ke konzumaci pervitinu, o které ale na rozdíl od konopí většinou nehovoří. Tato potřeba se také obecně projevuje nízkou schopností definování toho, co potřebují. Potřeba sycení se ale projevuje také v pozitivním světle. Během, a především po dokončení proměny klubovny, nastává období velké oblíbenosti her a hraní si obecně. Všichni členové se sytí nejrůznějšími jednoduchými hrami, při kterých se neobávají vystoupit ze své pozice „velkých dospívajících“ a projevují dětskou radost. Nejvýraznější postavou z tohoto pohledu byl Toffi, který většinou inicioval hraní si ve velké místnosti s hračkami pro malé děti (plastové míčky, plyšáci). Později ale vyjadřuje prožitky nudy a není otevřený motivaci ke hře, načež se začíná sytit tvrdými drogami. Z případové studie Tanečnice vyplývá její obliba v intoxikaci, především alkoholem, konopím, ale později také pervitinem, což ale nepřiznává. Její potřeba sycení se projevuje také neschopností vytvořit plnohodnotný vztah, a jak je později zřetelné stává se závislou na svém partnerovi Prckovi. Také se vyznačuje neadekvátním způsobem žádání o pozornost (hlasitý projev, výrazný smích, mnohomluvnost), který je později některým členům skupiny na obtíž.

Jako třetí významná potřeba je identifikována potřeba podpory. Projevuje se především po období sycení se prostředím klubovny a skupiny. Jednotliví členové postupně otevírají svá významná témata, své těžkosti. Například Žába potřebuje podporu při řešení

vztahu s násilným partnerem a později také v období užívání pervitinu, a hlavně během prožívaného zármutku po smrti nejbližší přítelkyně. Také Tanečnice otvírá téma svého nezvládnutí tlaku, psychických propadů a vztahových potíží v rodině. Prcek se nechává podporovat při hledání zaměstnání a řešení svízelné situace v rodině, významně ve vztahových potížích s Tanečnicí, a nakonec také při abstinenci od pervitinu.

Potřebu limitů skupina projevuje především v období před otevřením klubovny a následně mimo její prostor. Jejich chování se ve veřejném prostoru sídliště jeví jako rušivé (hlasitá hudba, konzumace návykových látek, nepořádek). Na úrovni jedince ji nejvíce projevuje Tanečnice, která není schopna seberegulace ve svém chování, sycení se a není příliš schopna brát ohled na druhé lidi. Také Biker vykazuje potřebu limitů, a to nadměrným užíváním alkoholu přiznané agresi.

V první kapitole teoretické části byla popsána animace jako způsob přístupu k mladým lidem, stojící na principu jejich nedirektivního doprovázení. Animátor mladé lidi přijímá s otevřenou náručí, chápe jejich svět a podporuje vztahy mezi nimi. V každém z nich nachází pozitivní jádro, které mu napomáhá rozvíjet. Skupinu oživuje a poskytuje ji prostor pro seberealizaci. V duchu dialogu, rovnosti a spravedlnosti je vede k růstu a rozvoji.

Animace byla uplatňována zejména otevřeným přijímáním účastníků, které se ukázalo jako významné pro udržení kontaktu. Jako nosné se projevilo poskytnutí a podpora ve smysluplné činnosti, především v období práce na proměně klubovny a následném období her. Svůj přínos měla také podpora vztahů mezi účastníky, významně v případě Žáby a Áji, kdy se podařilo jejich propojení se skupinou ostatních účastníků. Díky nedirektivnímu přístupu ke skupině vznikl prostor pro uvolněnou atmosféru, spolubytí a sdílení, která skupině dodávala charakter sytícího prostředí. Navíc zprostředkoval pozitivní přístup členů skupiny k animátorům. Jako důležité v kontaktu se skupinou se ukázalo také vyjadřování vlastních postojů a hodnot při současném nekritizování postojů a hodnot účastníků. Některé aspekty bylo možné plně uplatnit až po delší práci se skupinou, například vedení k učení se z vlastních zkušeností. Její uplatnění se odehrálo v kontextu sociální služby NZDM, které charakteristickou metodou kontaktní práce. Animace se ukázala jako základ filosofie přístupu ke klientům, tedy bezpodmínečné přijetí, pochopení a zájem o způsob jejich života a vnímání dobra v každém z klientů. Je možno ji vnímat jako nadstavbu kontaktní práce, především

pro její aspekt probouzení života ve skupině, zaměření na seberealizaci klientů a vedení prostřednictvím vlastního pozitivního vzoru.

Dochází u klientů, s nimiž se pracuje formou animace, ke změnám ve struktuře potřeb?

Jak je patrné z odpovědi na první výzkumnou otázku, význam a aktuálnost jednotlivých identifikovaných potřeb se proměňovala. V počátku byla velmi aktuální potřeba místa a skupina se vyznačovala nevhodným způsobem uspokojování potřeby sycení (častá skupinová konzumace alkoholu a konopí). Potřeba místa byla ve velké míře uspokojena vznikem bezpečného prostoru pro skupinu, což se mimo jiné projevilo poklesem výpovědí o konfliktech ve veřejném prostoru sídliště. V tomto bezpečném prostoru později našla prostředky pro přijatelnější formu uspokojování potřeby sycení, hru a vztahy. V té době byl zaznamenán pokles frekvence konzumace alkoholu. U některých z účastníků však i tehdy nedošlo k saturaci této potřeby a jako následné médium zvolili užívání návykových látek. Došlo také ve změně v projevení potřeby limitů. Členové skupiny byli v prostoru klubovny schopni seberegulace, což je deklarováno nepotřebností nastavování pravidel. Klubovnu přijali za svůj prostor, ke kterému se chovali dobře, nikdy zde nic neponičili. V situaci, kdy někdo mimo skupinu popsal dveře klubovny, sami účastníci toto hodnotili negativně a spontánně se podíleli na nápravě.

Které faktory provázení formou animace lze považovat za podstatné pro motivaci a rozvoj struktury potřeb a hodnot klientů?

Jako velmi podstatné se ukázalo vytvoření prostoru pro seberealizaci a smysluplné činnosti (práce na proměně klubovny, hry). Díky tomu byl zaznamenán pokles významnosti alkoholu jako prostředníka pro uspokojení potřeby sycení. Dalším významným faktorem byl i otevřený a přijímající přístup ke klientům, díky kterému se dařilo navázání dlouhodobého kontaktu, vyznačujícího se oboustrannou důvěrou. Na základě něho klienti mohli projevit potřebu podpory. Díky němu také dochází k znovu vyhledání kontaktu ze strany účastníků, kteří na určitý časový úsek kontakt přerušili z důvodu nechtění kontaktu s členy skupiny, kteří se stali uživateli pervitinu. I pro některé z nich se takový kontakt jevil důležitým pro změny v potřebách, například pro Preka a Žábu.

Jako velmi významná se ukázala možnost propojení práce v prostoru klubovny a v ulicích sídlišť. Dařilo se díky tomu udržovat kontakty se členy skupiny, kteří v různých obdobích a z různých důvodů klubovnu navštěvovali méně. Díky tomu jsme byli k dispozici v mnoha situacích. Toto však bylo nuceně omezeno a museli jsme se tak spolehnout pouze na kontakty v rámci ambulance, což mělo svůj vliv na četnost a úroveň kontaktu se členy skupiny.

Významu principů animace může pomoci chápat i fenomén neochoty k otevírání tématu drog ze strany skupiny (neotvírání tématu, resp. uzavření tématu jednotlivci, pokud se to týkalo jich samotných a otevření tématu až zpětně, pokud přestali). Naše cílová populace není jen „naše“ – ve skutečnosti je vystavena působení dalších programů – prevence užívání drog, prevence kriminality... Účastníci tak jednoduše vnímají, že užívání (obzvláště tvrdých) drog je problém, a proto to neotevírají, a naopak užívání marihuany většinou jako problém nevnímají – vypráví o užívání, sdělují to, až se i vychloubají. Animace neslouží k posuzování, ale ke změně měřítek autentických zážitků a zprostředkovaně k jejich přehodnocení. Nevymezuje tabuizovaná témata – ta mohou svým označením získat i na přitažlivosti v rámci testování hranic. Má pomoci vnímat efekt v dlouhodobé perspektivě i klientům; konfrontovat pouze se zkušeností; oslovit autentické motivy; a prodloužit linii uvažování o trvalosti a budoucnosti (včetně trvalosti vztahu klientů a jejich sociálního zázemí).

Domnívám se, že po stránce demonstrace účinnosti těchto principů naplnila prezentovaná studie v realistické míře svůj účel.

Závěr

Animace je v diplomové práci představena jako metoda práce s klienty nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kdy byla aplikována v práci s jednou vybranou dlouhodobě sledovanou skupinou. Na základě prezentace výsledků této práce je možné shrnout, že animace se ukazuje jako vhodná pro navázání dlouhodobého důvěrného kontaktu s cílovou skupinou. Jako nosné se ukazují především momenty vzniku bezpečného prostoru v prostředí klubovny a nabídka seberealizace a smysluplné činnosti ve formě jejího společného budování. Skupina zde nachází své místo, ve kterém získává pozitivní prostředky k uspokojení potřeby sycení a podpory. Ukazuje se však, že toto není dostatečné pro všechny členy skupiny. Cílovou skupinou je vždy „samovýběr“ klientů, dobrý kontakt s některými může odrazovat jiné, spoléhání na vnitřní motivaci klientů a na její posilování klade nároky i na schopnost pracovníků vyrovnávat se s frustrací.

V dlouhodobé perspektivě se ale principy animace jeví jako důležitý faktor uchování kontaktu s klienty i jako faktor životních změn, které se projevují v průběhu dospívání jako proměny potřeb.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BAYARD, Anna, Peter BUSKAS a Roger SAGES. Fenomenologická analýza TAT protokolu Lucie. In I. Čermák a T. Fikarová (Eds.), *Tematicko-apercepční test: interpretační perspektivy*, s. 523-578. Nové Zámky: Psychoprof, 2012. ISBN 978-80-89322-12-1.
- BLATNÝ, Marek, HRDLIČKA, Michal, SOBOTKOVÁ, Veronika, JELÍNEK, Martin, KVĚTOŇ, Petr, VOBOŘIL, Dalibor. Prevalence antisociálního chování českých adolescentů z městských oblastí. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2006, roč. 50, č. 4, 296-310. ISSN 0009-062X.
- BOSCO, Teresio, NANNI, Carlo. *Dej mi duše: Salesiánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 222 s. ISBN 80-7192-882-8.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-822-9.
- ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.
- ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.
- HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
- JEDLIČKA, Richard, a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. 544 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5.
- JEŽEK, Stanislav, MACEK, Petr, BOUŠA, Ondřej. Cesty k nezávislosti: Jak se vyvíjí autonomie s identitou. In: LACINOVÁ, Lenka, JEŽEK, Stanislav, MACEK, Petr, eds. *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 25-38. ISBN 978-80-210-8400-1.
- KAPLÁNEK, Michal. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0565-4.

KLÍMA, Petr. Pedagogika mimo zdi institucí. In: JEDLIČKA, Richard, KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav, NĚMEC, Jiří, PILAŘ, Jiří. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s. 355-401. ISBN 80-7312-038-0.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. Studijní texty, sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3., přepracované a dopl. Praha: Grada, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. Jak hojit staré rány. *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Avicenum, 2003c, Roč. 33, č. 2, s. 30-32. ISSN: 0323-1879.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. O potřebě „místa“: Rozhovor s psychoterapeutky PhDr. Yvonnou Luckou a PhDr. Lubošem Kobrlem. *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Avicenum, 2003a, Roč. 33, č. 4, s. 32-34. ISSN: 0323-1879.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. O potřebě bezpečí: Rozhovor s psychoterapeutky PhDr. Yvonnou Luckou a PhDr. Lubošem Kobrlem. *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Avicenum, 2004b, Roč. 34, č. 2, s. 30-32. ISSN: 0323-1879.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. O potřebě limitu: Rozhovor s psychoterapeutky PhDr. Yvonnou Luckou a PhDr. Lubošem Kobrlem. *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Avicenum, 2004c, Roč. 34, č. 3, s. 33-35. ISSN: 0323-1879.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. O potřebě péče: Rozhovor s psychoterapeutky PhDr. Yvonnou Luckou a PhDr. Lubošem Kobrlem. *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Avicenum, 2004a, Roč. 34, č. 1, s. 31-33. ISSN: 0323-1879.

LUCKÁ, Yvonna, KOBRLE, Luboš, DUŠKOVÁ, Marta. O potřebě podpory: Rozhovor s psychoterapeutky PhDr. Yvonnou Luckou a PhDr. Lubošem Kobrlem. *Děti a my:*

časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí. Praha: Avicenum, 2003b, Roč. 33, č. 5, s. 34-36. ISSN: 0323-1879.

MACEK, Petr. Adolescence, utváření identity a současní čeští dospívající. In: ŘEHULKOVÁ, Oliva, ŘEHULKA, Evžen. *Psychologické otázky adolescence.* Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2001. s. 18-28. ISBN 80-7326-001-8.

MACEK, Petr. *Adolescence.* Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování.* Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-830-6.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti.* Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: Současné poznatky a perspektivy léčby.* 5., rozšířené vydání. Praha: Portál, 2018. 255 stran. ISBN 978-80-262-1357-4.

PESSO, A., BOYDEN-PESSO D. a P. VRTBOVSKÁ. *Úvod do Pesso Boyden Systems Psychomotor: PBSP jako terapeutický systém v kontextu neurobiologie a teorie attachmentu.* Praha: Sdružení SCAN, 2009. ISBN 80-86620-15-8.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník.* 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada, 2014. 147 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0603-3.

SVOBODA, Michal. Sociálně-pedagogické přístupy v práci s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009. s. 45-63. ISBN 978-80-254-4001-8.

SZYBEK Piotr. Introduction. In J. Lindén a P. Szybek (Eds.), *Validation of knowledge claims in human science*, s. 7-9. Lyon: L'Interdisciplinaire, 2003. ISBN 2-907447-30-0.

ŠAFÁŘOVÁ, Michaela. Rizikové chování v adolescenci. In: SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr, eds. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 191-208. ISBN 80-85947-83-8.

ŠIRŮČEK, Jan, ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. Vývoj a zkoumání vrstevnických vztahů. In: MACEK, Petr, LACINOVÁ, Lenka, eds. *Vztahy v dospívání*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2012. s. 41-53. ISBN 978-80-87474-46-4.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Miroslava. Morálka a svědomí v pojetí adolescentů. In: SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr, eds. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 163-172. ISBN 80-85947-83-8.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008a. 136 s. ISBN 978-80-210-4573-6.

VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008b. 127 s. ISBN 978-80-7315-166-9.

ZAHRADNÍK, Michal. Já – Ty: pracovník a klient v kontaktu – principy a východiska. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009b. s. 157-173. ISBN 978-80-254-4001-8.

ZAHRADNÍK, Michal. Kontaktní pracovník a jeho kompetence v sociálním poli. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009a. s. 145-156. ISBN 978-80-254-4001-8.

Internetové zdroje

American Psychological Association. *Developing Adolescents: A Reference for Professionals*. [online] Washington, DC: American Psychological Association, 2002 [cit. 2019-2-20]. Dostupné z: <https://www.apa.org/pi/families/resources/develop.pdf>

DOLEJŠ, Martin. Výskyt rizikového chování u adolescentů. In: SKOPAL, Ondřej, DOLEJŠ, Martin, SUCHÁ, Jaroslava. *Vybrané osobnostní rysy a rizikové formy chování u českých žáků a žákyň*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014 [cit. 2019-2-26]. s. 24-34. ISBN 978-80-244-4223-5. Dostupné z: <http://psych.upol.cz/wp-content/uploads/2015/01/Vybran%C3%A9-osobnostn%C3%AD-rysy-a-rizikov%C3%A9-formy-chov%C3%A1n%C3%AD-u-%C4%8Desk%C3%BDch-%C5%BE%C3%A1k%C5%AF-a-%C5%BE%C3%A1ky%C5%88.pdf>

DUDOVÁ, Anna, KAPLÁNEK, Michal, MACKŮ, Richard. Kulturní animace: Filosofická východiska a praktické využití. *Caritas et veritas*. [online] České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2014, č. 2, s. 60-68 [2019-2-23]. ISSN 1805-0948. Dostupné z: <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=139>

DUDOVÁ, Anna, KAPLÁNEK, Michal, MACKŮ, Richard. Mnohotvarý fenomén animace. *Pedagogická orientace*. [online]. Brno: Česká pedagogická společnost, o. s., 2011, č. 3, s. 284-304 [2019-2-28]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2011/PedOr11_3_MnohotvaryFenomenAnimace_DudovaKaplanekMacku.pdf

DUDOVÁ, Anna. Animace jako model komunitní práce. *Fórum sociální práce*. [online] Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2018, č. 2, s. 51-55 [2019-3-1]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/103335/Anna_Dudova_51-55.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ESPAD Group. *ESPAD Report 2015: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. [online] Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016 [cit. 26.2.2019]. ISBN-978-92-9497-110-4. Dostupné z: <http://www.espad.org/sites/espad.org/files/TD0116475ENN.pdf>

JEFFS, Tony, SMITH, Mark K. What is informal education? *The encyclopaedia of informal education*. [online] London: YMCA George Williams College, 1997, 2005, 2011 [2019-2-14] Dostupné z: <http://infed.org/mobi/what-is-informal-education>

KAPLÁNEK, Michal. Sociálně kulturní práce v lidových vrstvách. *Caritas et veritas*. [online] České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2011, č. 2, s 30-37 [2019-2-27]. ISSN 1805-0948. Dostupné z: <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=52>

MACKŮ, Richard. Informal education – animace ve výchově nebo sociální práce? *E - pedagogikum*. [online] Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, č.1, s. 9-17 [2019-2-15]. ISSN 1213-7499. Dostupné také z: http://old.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018*. [online] MŠMT, © 2013-2019 [cit. 2019-2-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077?highlightWords=PREVENCE+RIZIKOV%C3%89HO+CHOV%C3%81N%C3%8D>

ZBUDILOVÁ, Helena. Socio-Cultural Animation in Spain and Latin America – a historical overview. *Pedagogická orientace*. [online] Brno: Česká pedagogická společnost, o. s., 2017, roč. 27, č. 4, s. 540-557 [2019-3-1]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <file:///C:/Users/vlast/Downloads/675-312-PB.pdf>

Seznam příloh

Příloha 1 – Ukázka záznamu kontaktů

Legenda k tabulce:

Způsob komunikace

A – aktivizace; B – přijetí; C – motivace; D – pochopení; E – podpora; F – zájem; G – pozitivní vzor

Konflikt

1 – skupina x my; 2 – skupina x policie; 3 – skupina x obyvatelé sídliště; 4 – skupina x Romové; 5 – skupina x skupina

Potřeby

I – místa; II – sycení; III – podpory; IV – ochrany; V – hranic

Kontakt: 11.11.2016

Přítomni: Prcek, Toffi, Biker, Smíšek, Obr

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
Skupina	<i>Už na nás čekali před klubovnou.</i>	Klubovna			I (-)	Klubovna je pro ně velmi důležitá.
Já + Nikol	<i>Hned jsme je pustili dovnitř.</i>		B			
Skupina	<i>Procházejí si prostor klubovny. Očekávají, že budeme mít celou klubovnu.</i>					

Já + Nikol	<i>Navrhujeme posezení v kruhu na židlích.</i>		F			
Já	<i>Vysvětluji, jak jsme klubovnu získali. Upřesňuji, že si prostor můžeme upravit dle svého - vymalovat, apod.</i>	Návrh úpravy prostoru				
Já	<i>Apeluji na to, že tento prostor bude pro ně. "Něco jako byl Život ulice."</i>		E			Provázání s již proběhlou akcí.
Skupina	<i>Klubovnou jsou nadšeni. Určitě sem chtějí chodit.</i>					
Prcek	<i>Vypráví příběh party. K "Pekárně" začali chodit bezdomovci - ty nás tam štváli, protože s nimi byly jen problémy. Ještě víc tam jezdili policajti.</i>	Příběh party "Od Pekárny"		2	I (-)	Vyhnutí z místa „Pod Pekárnou“
Já	<i>A co tam dělali?</i>		F			
Prcek	<i>Hodně tam pili a dělali bordel. Lidi to pak sváděli na nás.</i>			3		
Prcek	<i>Tak jsme začali chodit na druhou stranu Vltavy - ke hřišti - ke kleci. Nakonec jsme začali se známými chodit sem.</i>				I	Našli své místo pro setkávání
Já	<i>A tady už žádné problémy nejsou?</i>					

Prcek	<i>Ale jo, jsou. Policajti sem jezdí hodně - dokonce i ti stejní jako k "Pekárně".</i>	Policie		2		
Já	<i>A jak s nimi vycházíte?</i>					
Prcek	<i>S některými je rozumná řeč, moc nás neřeší, pokud neděláme moc velké problémy. Jiné hlídky hodně prudí.</i>			2		
	<i>Během rozhovoru jsme se dostali na bezdomovce Zbyška.</i>	Zbyšek uhořel				
Prcek	<i>Nedávno - asi před půl rokem - uhořel. Prý i se svým psem.</i>					
Já	<i>To jsem vůbec netušila. To je dost hrozný. Ale ten byl v pohodě, ne?</i>					
Skupina	<i>Všichni se o něm vyjadřovali dobře. Měli ho rádi. Dokonce mu pomáhali stěhovat byt, když ho zrovna měl.</i>				III (+)	Podpořili někoho druhého.
Prcek	<i>Ten byl jediný z těch bezdomovců, který byl dobrý. Ale za ním se tam pak začali stahovat ti ostatní.</i>					
	<i>Domluva na příští pátek - 16:00. Budeme hovořit o nápadech, co s prostorem udělat.</i>					

Kontakt: 02.12.2016

Přítomni: Prcek, Krok, Student, Bebop, Vodník, Kudrnka, Prchy, Duch

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
	<i>Do klubovny přichází Kudrnka. Srdečně jí zdravím, dlouho jsme se neviděly.</i>	Přivítání s Kudrnkou	B			Kontakt navazuje jako kdybychom se viděly nedávno.
Kudrnka	<i>Má se dobře. S Moudrým už nechodí - "moc fetuje".</i>					
Já	<i>Pamatovala jsem si, že se učila na servírku - ptala jsem se na práci.</i>		F			
Kudrnka	<i>Byla překvapená, že si to pamatuju. Pracuje v hospodě už nějakou dobu. Je tam spokojená. V klubovně se jí moc líbí.</i>				I (+)	Důležitost pamatování si informací o respondentech. Našla uplatnění.
Kudrnka	<i>Je dobře, že to tu je. Aspoň se budou mít lidi, kde scházet.</i>				I (+)	Ocenění existence klubovny a vnímání její důležitosti.
	<i>Dnes jsme společně vybrali barvy na malování, abychom je mohli objednat.</i>	Výběr barev	A			
	<i>Přinesly jsme novou hru Pukec - měla veliký úspěch, hráli ji většinu času v klubu.</i>	Nová hra Pukec			II (+)	Zájem o hry.
	<i>Přinesli jsme také konvici a čaj, což všichni uvítali.</i>	Čaj	F		I (+)	
	<i>Nabízela jsem všem, že pokud budou chtít, tak si mohou přinést cokoliv svého - třeba hrneček nebo plakát.</i>		C			Pro zaplnění prostoru svými věcmi.

Kontakt: 10.04.2017

Přítomni: Sestra, Laky, Moudrý, Prchy, Bebop, Toffi, Smíšek, Prcek, Čahoun, Tanečnice, Biker

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
	<i>Potkávám Sestru a Laky u hřiště za klubovnou.</i>					Byly jsme v terénu.
Sestra	Potkávám ji podruhé. Seznamujeme se. Chodí s Moudrým.		B			
Laky	<i>Dobře jsme si popovídaly. Má staršího bráchu - teď se mu narodil syn. Chodí na kadeřnici s Tanečnicí. Celkem jí to tam baví, ale známky nemá moc dobrý.</i>				IV (+)	Díky komornímu obsazení je hovorná. Cítí se bezpečně.
Já	<i>Nabízela jsem jí pomoc – doučování.</i>		E			
	Společně jsme se přesunuly k lavičkám o kus dál. Tam seděla početná skupina.					
Moudrý	<i>Vidím ho poprvé od ŽU. Vřele se vítáme. Pamatuje si mě.</i>	Setkání s Moudrým	B			Pamatuje si mě po třech letech.
Já	<i>Motivuji skupinu k uspořádání fotbalového turnájků.</i>	Fotbalový turnájek	C			
Moudrý, Čahoun	Nejvíce na to reagují. Hodně by ho chtěli. Motivují ostatní.				III (+)	Podporují ostatní v aktivitě.

	Domlouváme se. Na příští klub.					
--	--------------------------------	--	--	--	--	--

Kontakt: 17.08.2017

Přítomni: Prcek, Tanečnice, Toffi, Smíšek, Sestra, Kmotra

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
	<i>Přicházím „Pod Střechu“ a potkávám skupinu pod "jejich" střechou.</i>					
Tanečnice	<i>Velmi vřele mě zdraví. Běží ke mně a objímá mě.</i>				I (+)	Vnímá mě pozitivně. Navázaný vztah – má u mě své místo.
Tanečnice	<i>Dnes měla hodně rozvernou náladu.</i>				V (-)	Nezvládala sebekontrolu.
Já	<i>Co doma?</i>		F			
Tanečnice	<i>Pořád stejný, ale s mámou se už dva dny nepohádaly.</i>	2 dny bez hádky s mámou			I (+)	Matka ji již neodmítá.
Já	<i>Tak to je úspěch. A co učení, jde to?</i>		E			

Tanečnice	<i>Vykašlala jsem se na to. Opravky dělat nebudu a půjdu zase do prváku. Kašlu na to.</i>	Jde do prváku			III (-)	Neodhadla svou síly. Vzdává to.
Já	<i>Šest předmětů je hodně, že?</i>		D			
Tanečnice	<i>No, vůbec bych to nedala.</i>				III (-)	Neodolává tlaku.
Já	<i>A co ty krávy v prváku, zvládneš je?</i>					
Tanečnice	<i>No, budu muset. Ale já jsem taková v pohodě, tak to nějak dáme.</i>				III (-)	Neuvědomuje si svou konfliktní povahu.
Já	<i>Jak je doma?</i>		F			
Prcek	<i>Mamka už je v pohodě, ale ten její přítel mě pořád štve. Je to fakt debil.</i>	Mamky přítel			I (-)	Konflikt s mamky přítelem
Já	<i>To je dobře, že je mamce líp. Tak jí tam jsi aspoň jako opora, ne?</i>		E			
Prcek	<i>Jo, to jo. Ale on je fakt hroznej.</i>				III (+)	Podporuje mamku.
Já	<i>A co to bydlení?</i>		F			
Prcek	<i>Ted' nic nehledám. Chci pomáhat mámě. A toho debila jsem si snad už i zvykl, musím..</i>				III (+)	

Já	<i>A jak to jde v práci?</i>		F			
Prcek	<i>Hele, dobrý. Už tam celkem znám ty lidi, všichni jsou fajn.</i>	Práce-ok			I (+)	Našel si své místo v práci.
Já	<i>Zvu skupinu do klubovny - máme nový gauč.</i>	Nový gauč				
Skupina	<i>Jsou ve velmi dobré náladě.</i>					
	<i>Z gauče mají až dětskou radost. Hned si ho všichni zkoušejí</i>				I (+)	Nové místo
Prcek	<i>No, tak to tady můžeme rovnou i spát.</i>					
Já	<i>No, to asi jo, ale nevím, jak to zařídit.:-)</i>					
Skupina	<i>Dnes mají v plánu jít k řece na rum.</i>	V plánu je jít na rum			II (-)	Sycení alkoholem
Tanečnice	<i>Hodně moc se na rum těší. Chová se hodně excentricky.</i>				II (-) V (-)	
Tanečnice	<i>Už se na něj těším, jak si dáme. Ale zítra jdu pomáhat Kudrnce do hospody, tak to nesmím přehnat.</i>				V (+)	Alespoň si je vědoma nutnosti sebekontroly.
Já	<i>To máš pravdu. Myslím, že je dobrý to nikdy nepřehánět, ne?</i>		E			
Tanečnice	<i>No, to není můj styl, víš jak.</i>				V (-)	

Já	<i>No, asi vím, už jsi to párkrát vyprávěla.</i>					
Tanečnice	<i>Haha, no a vyprávěla jsem ti, jak jsem vypadala nějak začátkem léta?</i>	Hodně se opila				
Já	<i>Asi ne.</i>					
Tanečnice	<i>Byli jsme kalit tady Pod Střechou a u řeky. Pili jsme rum. Byla jsem hodně moc. Prcek mě musel táhnout domů.</i>				II (-) V (-)	Sycení alkoholem, absence sebekontroly.
Já	<i>Tak to není nic hezkého.</i>		G			
Prcek	<i>Jen kroutil očima. Jemu to srandovní nepřišlo.</i>				V (+)	
Tanečnice	<i>A dokonce jsem se tu koupala v kašně. Měla jsem hrozně krátkou sukni a byly mi vidět kalhotky a pak přes mokrý tričko i prsa.</i>				V (-)	Absence sebekontroly.
Já	<i>Tanečnice, mě to tak srandovní nepřijde. Já bych se za to asi pak styděla.</i>		G			
Tanečnice	<i>To mě je to jedno, hlavně, že byla sranda, ne?</i>				II (-)	
Já	<i>Sranda i za cenu, žes byla takhle moc?</i>		G			
Tanečnice	<i>No jasně, proč ne?</i>				V (-)	
Já	<i>Já bych se cítila poníženě. Musím se přiznat, že nemám ráda pohled na hodně opilé holky, jak se válí po zemi.</i>		G			

Prcek	<i>Přesně tak.</i>				V (+)	
Tanečnice	<i>To mě nevadí.</i>				V (-)	
Sestra	<i>Sedá si ke mně na náš nový gauč a hned se rozpovídá.</i>	Sestra			IV (+)	Už dobře navázaný kontakt, cítí se v bezpečí.
	<i>Těší se na Moudrého. Je ve vazbě až do soudu, aby jim neutekl. Snad mu dají jen podmínku- prý na 4 roky.</i>	Těší se, až se Moudrý vrátí z vazby				
Já	<i>No, tak uvidíme. Snad to tak bude. Ale člověk asi nikdy nemůže vědět dopředu.</i>		D			
Sestra	<i>Chci ho pohlídat, aby nic neudělal. Aby se tam už nemusel vracet.</i>				III (+)	Chce ho podpořit.
Já	<i>To je dobře, že ti na něm záleží. Ale Moudrý je už dospělý člověk, měl by se asi hlavně hlídat sám. Aby sis to zase nebrala jako svoji zodpovědnost.</i>					
Sestra	<i>Hele, hlavně, aby nešel sedět. Fakt na něj chci dohlídnout.</i>					
Já	<i>A jak se jinak máš?</i>		F			
Sestra	<i>Budu dělat opravy ze dvou předmětů.</i>	Škola				
Já	<i>A na jaké jsi škole?</i>		F			

Sestra	<i>Na zdrávce v Krumlově.</i>					
Já	<i>No super, budeš sestřička.</i>		E			
Sestra	<i>Jo, ale teď jsem teprve ve druháku a už budu dělat opravy.</i>	Opravy na SŠ			III (-)	
Já	<i>A z čeho to máš?</i>		F			
Sestra	<i>Z ošetřovatelství a psychologie.</i>					
Já	<i>A jak ti jde učení?</i>		F			
Sestra	<i>No, docela jo, ale musím se k tomu nutit.</i>					
Já	<i>To chápu takhle v létě. Je lepší se učit víc přes rok, ne, aby člověk nemusel dělat opravy a učit se v létě, když mají všichni volno. Kdybys chtěla, tak to můžeš přinést sem a já ti pomůžu.</i>		E			
Sestra	<i>Snad to dám sama. Už v prváku jsem se takhle učila a dala jsem to.</i>				III (+)	Umí odhadnout, co zvládne.
Já	<i>Měla jsi opravku už v prváku?</i>					
Sestra	<i>Jo, ale jen z jednoho předmětu.</i>					
Já	<i>A co vaši, podpoří tě?</i>		F			

Sestra	<i>Táta asi jo, ale máma nevím. Teď se rozvádějí, tak je to doma docela naprd. Máma se s námi vůbec nebaví.</i>	Rozvod rodičů			III (-)	
Já	<i>A vy bydlíte všichni spolu?</i>		F			
Sestra	<i>Jo, já, táta a máma. Brácha už je dospělej, tak bydlí se svou přítelkyní a dětmi.</i>					
Já	<i>A jakou máte doma atmosféru?</i>		F			
Sestra	<i>Je to divný. Máme i rozdělený poličky v lednici. Kus je moje a táty a kus mámy. Máma je hrozně nepříjemná, nebo se s námi nebaví.</i>				I (-)	Rozpolcená situace v rodině.
Já	<i>Jak to vnímáš?</i>					
Sestra	<i>Hele, už to ani moc neřeším. Už jsem si zvykla, že to tak je. Tohle mi udělala i před opravkama v prváku. Chce mi to prostě ztížit.</i>					
Já	<i>Myslíš si, že to dělá schválně?</i>					
Sestra	<i>Jo, aby mi to zneprjemnila. Tak to prostě je.</i>				III (-)	Matka jí nepodporuje, navíc ji zatěžuje.
Toffi	<i>Přichází se svou novou přítelkyní.</i>	Toffi má novou přítelkyni			II (+)	
Já	<i>Jak se máš? Dlouho jsem tě neviděla. Vypadáš dobře, moc ti to sluší.</i>		F			
Toffi	<i>Díky. Celkem to ujde.</i>					

Já	<i>A je něco nového?</i>		F			
Toffi	<i>No, už jdu do nové školy.</i>	Škola				
Já	<i>A kam?</i>		F			
Toffi	<i>Na zedníka. Vyšel jsem z osmičky, tak musím na učňák.</i>					
Já	<i>A těšíš se?</i>		F			
Toffi	<i>Vůbec. Chtěl jsem jít na zámečníka, ale máma mě přihlásila na zedníka.</i>				III (-)	Nepodpora ze strany matky v tom, co chce Toffi.
Já	<i>To ses nemohl přihlásit, kam jsi chtěl?</i>		F			
Toffi	<i>Ne.</i>					
Já	<i>To je škoda, ale třeba tě to tam bude bavit.</i>		E			
Toffi	<i>Hm.</i>					
	<i>Ani se moc nebaví, během chvilky jdou zase pryč.</i>					
	<i>Po Toffiho odchodu.</i>					

Prcek	Ona je jeho nová holka.				
Já	Aha, tak proto byl tak vyfešákovanej.				
Prcek	Usiloval o ní asi dva roky, tak je teď pořád jenom s ní.				
Já	Tak tomu rozumím.				

Kontakt: 20.09.2017

Prítomni: Prcek, Tanečnice, Duch, Moudrý, Sestra, Student, Ája, Žába,

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
Ája, Žába	Přicházejí na klub a jsou překvapené, kolik tam je lidí. Zůstávají stát mezi dveřmi.					
Já	Nahlas je zvu dál, nabízím čaj.		B, E			
Ája, Žába	Přijímají. Sedají si ke stolu.				I (+)	Obrat – sdílejí prostor se skupinou
Prcek, Moudrý, Student, Duch	Hrají fotbálek.					

Já, Sestra, Nikol, Tanečnice	<i>S holkami sedíme na gauči.</i>					
Já	<i>Po chvíli si přisedám k nim ke stolu.</i>		B, E			
Ája, Žába	<i>Mají se dobře.</i>					
Žába	<i>Vypráví o paní, která si jí fotí.</i>	Obyvatel é sídliště		3		
Já	<i>A proč to dělá?</i>					
Žába	<i>To nevím. Je to kamarádka mojí babičky. Bydlí hned tady v paneláku. Kouká se na nás dalekohledem. A volá na nás měšťáky.</i>			3		
Já	<i>A proč je volá?</i>					
Žába	<i>No, já nevím, někdy i jen tak, když tu stojíme venku.</i>			3		
Prcek	<i>Pořád sem za námi jezdí.</i>	Městská policie		2		

Tanečnice	<i>Já jsem tu jednou stála sama a čekala jsem na Prcka. Přijeli měšťáci a chtěli občanku.</i>			2		
Já	<i>A proč, co jsi dělala špatného nebo bylo pozdě večer?</i>					
Tanečnice	<i>Ne, normálně odpoledne a jen jsem tu stála.</i>			2		
Já	<i>Ptám se kluků u fotbalu: Taky s tím máte zkušenost?</i>		A			Vyzdvihuji téma do celé skupiny.
Prcek	<i>Jo, někdy prostě jen přijedou až sem autem. Třeba ani nevystoupí z auta a z okýnka na nás křičí, ať k nim jdeme a chtějí občanky.</i>			2		Vnímá to jako normu.
Tanečnice	<i>No, a já tenkrát dostala zápis.</i>			2		
Moudrý	<i>Jezdí sem stejně, jako jezdili k "Pekárně". Ale už to tu s nimi není tak hrozný.</i>			2		„U Pekárny“ s nimi měl velké konflikty.
Duch	<i>Ale tak jo, je jasný, že sem jezdí. Můžeme si za to sami.</i>				V (+)	Chápe, proč k nim přijíždějí hlídky MP.

Skupina	<i>Přestávají mít o téma zájem.</i>					
Já	<i>Pro vás je to takhle v pohodě?</i>					Snažím se
Prcek	<i>No, ani ne, ale už jsme si na to zvykli.</i>					
Já	<i>Aha, takže to moc řeším?</i>					
Sestra	<i>Jo, Kačí, asi jo.</i>					Je ke mně upřímná – vztah.

Kontakt: 08.11.2018

Přítomni: Master, Nota, Vašek, Míra, Laky, Bebop

<u>Subjekt</u>	<u>Obsah rozhovoru, akce</u>	<u>Téma</u>	<u>Způsob komunikace</u>	<u>Konflikt</u>	<u>Potřeby</u>	<u>Poznámky</u>
Bebop, Laky	<i>Přišli se podívat na klub - ke konci.</i>					Postupně se navrací!
Laky	<i>Má se dobře.</i>					

Laky	<i>Letos končí školu - snad to dá. Stále má problémy s ředitelkou.</i>	Škola				
Skupina	<i>Povídali jsme si o partě.</i>					
Bebop, Laky	<i>Nejvíce jim vadí, že začali všichni fetovat.</i>	Rozpad skupiny - drogy		5		Mají v sobě naštvání, že tok dopadlo.
Laky	<i>Hele dřív to bylo v pohodě, když to tu začínalo.</i>					
Já	<i>Myslíš klubovnu. Jak jsme to tu malovali a tak.</i>	Vzpomínky na klubovnu				
Laky	<i>Jo, to bylo super. Bylo nás tu hodně a všichni byli v pohodě.</i>				1 (+)	
Bebop	<i>Ale vlastně, jak se to tu dodělalo, tak začali blbnout, někteří.</i>			5		
Laky	<i>Mě už to tu pak nebavilo, celkově na Vltavě.</i>					

Já	<i>Proč?</i>					
Laky	<i>Některý začali fetovat a mě to prostě vadilo. Tak jsem pak přestal chodit i do klubovny.</i>			5	I (-)	Přišli o prostor klubovny.
Já	<i>Jo, to je pravda, pak jste sem moc nechodili a chodila jsem jenom část party.</i>					
Bebop	<i>Jo, ale dřív to bylo fakt dobrý. Teda dělali jsme tu bordel. Policajti za námi jezdili, to jo, ale bylo to jiný.</i>			2	II (+)	
Já	<i>Jezdili sem často?</i>	Policie				
Bebop	<i>Jeden čas jo. Záleželo na tom, kdo přijel. Některý byli v pohodě.</i>			2		
Laky	<i>Já nejvíc nesnášela jednoho plešatýho. Ten byl hroznej. Ale třeba nám tam nechali tu výstavu flašek.</i>	Výstava Lahví		2		Povolení výstavy lahví od policie.

Bebop	<i>Řekli nám, že když jich tam nebude moc, tak je tam nechají. Ale asi dvakrát nám je vyhodili. Asi se domluvili s uklízeči.</i>					
Já	<i>A jak je to tu dneska?</i>					
Bebop	<i>Už máme jiný kámoše. Hlavně už jsme taky starší, tak si v klidu zajdeme na pivko do města a tak.</i>	Dnes už mají jiné kamarády			1 (+)	
Já	<i>Chtěli byste zase chodit do klubovny?</i>					
Laky	<i>Já klidně. Vidím, že sem už nechodí nikdo z té starý party.</i>			5		Jasně se chce vyhnout části skupiny.
Já	<i>Jo, jsou tu hlavně mladší.</i>					
Bebop	<i>Jo, ty jsou v pohodě.</i>					

Příloha 2 – Fotodokumentace

